

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den Gamle By

2018

Offentlige tilskudsgivere

Kulturministeriet
Aarhus Kommune

Donationer til store aktuelle projekter

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Den Moderne By
A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Ny hovedindgang
Nordea-fonden	Nyt Besættelsesmuseum
Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde OJD	Fra Dronningens Garderobe
Købmand Herman Sallings Fond	Hus fra Skanderborg
Foreningen PlanDanmark	Efteruddannelse
Augustinus Fonden	Nydelsesmidlernes Danmarkshistorie
Kulturministeriets Forskningsudvalg	Middelalderens vejforløb i Danmark
Bodil Christiane Kolding Sneums Fond	Udvikling

Hovedsponsor

Jyllands-Posten

Den Gamle By

Den Gamle By er under protektion af
Hendes Majestæt Dronning Margrethe II

Den Gamle By 2018

© 2018 forfatterne, Den Gamle By og Historika / Gads Forlag A/S

Redaktion: Kitt Boding-Jensen, Thomas Bloch Ravn og Historika

Omslag og design: Lene Nørgaard, Propel

Grafisk tilrettelæggelse: Per Demuth, Demuth Grafisk

Forsidefoto: Et kig ind i udstillingen Fra Dronningens Garderobe i Møntmestergårdens fugleloftssal.

Oversættelse: James Manley

Repro: Narayana Press

Tryk: Clemenstrykkeriet

ISBN: 978-87-93229-95-2

ISSN: 0909-945x

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

Indhold

Den Gamle By skal tjene samfundet	5
<i>Thomas Bloch Ravn</i>	
Årets gang og planer for fremtiden	9
<i>Thomas Bloch Ravn</i>	
Frivillighedens historie i Den Gamle By	30
<i>Anki van Dassen, Allan Leth Frandsen og Lisbeth Skjernov</i>	
Portrætter af frivillige	40
<i>Anki van Dassen</i>	
Kongelig kreativitet og royalt re-design	49
<i>Tove Engelhardt Mathiassen</i>	
"Vi er her, og vi bliver her!" Dansk LGBT-historie i 70 år	63
<i>Line Fogh Sørensen</i>	
Rosenborgvinens rødde	75
<i>Annette Hoff</i>	
Forskning viser, at erindringsformidling virker	83
<i>Martin Brandt Djupdræt og Henning Lindberg</i>	
Naboer i niogtredive år	89
<i>Ivar Gjørup</i>	
Årsberetning Dansk Center for Byhistorie	100
<i>Mikkel Thelle</i>	
Tal og fakta	105
<i>Thomas Bloch Ravn</i>	
Sponsorer	123

Den Gamle By skal tjene samfundet

Thomas Bloch Ravn

Efter mange års udvikling og nybrud er det nu tid at iværksætte en proces, der skal fremtidssikre Den Gamle By i de næste 10, 20, 30 år – ja, vi skal om muligt forsøge at skabe rammer og økonomisk fundament for museet de næste 100 år. For det er op til os at sikre, at Den Gamle By også vil være her i fremtiden. Nøgleordet er relevans for museets gæster og brugere.

Igennem Den Gamle Bys mere end 100-årige historie har det været ambitionen, at museet skal tjene samfundet, være til nytte. Selvfølgelig skal vi bevare, og vi skal forske, men udgangspunktet må altid være vore gæster og brugere. Hvordan kan vi inspirere, hvordan gør vi vore gæster nysgerrige, hvordan griber vi dem om hjertet, og hvordan hjælper vi dem til at åbne op for den indsigt, kundskab og erfaring, som museerne rummer?

Til nytte

Et museum som Den Gamle By tjener samfundet på mangfoldige måder. Vi tager vare på en stor og væsentlig del af Danmarks kulturarv. Vi forsker og finder ny viden om dansk identitet og historie. Vi underviser tusindvis af skoleelever. Vi uddanner lærlinge inden for fagene murer, tømrer og maler. Vi laver særlige tilbud for udsatte grup-

Den Gamle By har mange tilbud til særlige grupper. Her et arrangement for børn med udviklingshandicap.

per som demente og for mentalt handicappede. Vi er et mødested for hundredvis af frivillige. Vi er en inkluderende arbejdsplads for mennesker, der ellers ikke er plads til på arbejdsmarkedet. Vi er en attraktion, der trækker turister til fra nær og fjern. Og vi er en mellemstor virksomhed, der skaber en omsætning, der er cirka fem gange større end de tilskud, Den Gamle By modtager fra kommune og stat.

Det er et virke, vi i Den Gamle By er stolte af, og som vi håber, vi kan fortsætte, og gerne videreudvikle, i de kommende år.

Men man skal på den anden side huske på, at museernes dybeste værdi ikke er instrumentel og ikke kan reduceres til hverken viden, forskning, attraktionskraft i turismesammenhæng eller økonomisk omsætning. Denne dybeste værdi er imidlertid ikke så let at sætte ord på. Akkurat som det er svært at formulere værdien af en nyudsprunget bøgeskov, et strejf på kinden fra én, man holder af, eller en begravelsessalme i kirken.

Forankring og forandring

Mit bud er, at et museum som Den Gamle By skal ses som en slags reservoir for identitet og forankring, og samtidig som et afsæt for inspiration og forandring. Når museerne er bedst, er de steder, hvor de besøgende kan føle sig hensat til en anden verden, steder hvor de kan se og opleve noget, der er forskelligt fra deres hverdag – og hvorfra de, forhåbentlig, kan bringe noget med tilbage til nutiden. Det gode museum er på den ene side et sted for diskussion og modsigelse, undren og udfordring, og på den anden side et sted for glæde, hygge, samvær og sammenhæng.

Den Gamle By skal handle om "mig" og samtidig om noget, der er større end "mig". Museet skal have kant, rumme kundskab, og samtidig skal det være skønt, morsomt og inspirerende. Og så skal det på en eller anden måde adressere nutiden og fremtiden lige så meget som fortiden.

Derfor er museer som Den Gamle By vigtige. Og derfor er det også vigtigt, at museerne når bredt ud, ja til hele befolkningen og ikke kun til det klassiske museumspublikum, som lettere karikeret ofte beskrives som kvindelige gymnasielærere over 50. Og det gør Den Gamle By!

Ledetråde

I Den Gamle By har vi i snart mange år arbejdet efter følgende ledetråde:

- Vi arbejder med fortiden, men vi gør det i nutiden og med blik på fremtiden.
- Den Gamle By er ikke til for tingenes skyld eller for fortidens! Tingene er døde, og fortiden er forbi. Nej, museet er til for menneskene i nutid og i fremtid.
- Der er forskning og undersøgelser bag alt, hvad vi gør, men vi ønsker ikke, at Den Gamle By skal virke akademisk.
- Det må gerne være morsomt at gå på museum.
- Rene toiletter og en god kop kaffe er lige så vigtige for et godt museumsbesøg som udstillinger og historiske oplevelser.

Nye rammer, nye vilkår

Kort før deadline for denne artikel er der faldet afgørelse i arkitektkonkurrencen om den nye hovedindgang, og dermed kan vi snart se en afrunding på Den Gamle Bys markante udvikling gennem de seneste 10 år. Hovedindgangen vil vende mod syd i retning af Ceres-krydset og dermed åbne Den Gamle By mod Aarhus. Dermed vil hele museets areal også være bebygget og udnyttet. Vi vender så at sige Den Gamle By om, og fremtidig udvikling vil skulle foregå inden for de eksisterende rammer.

Og mens disse linjer skrives, venter vi spændt på kulturministerens udspil til en ny fordeling af statens tilskud til museerne. Vi har lyttet på vandrørene, og vi frygter det værste. Ikke mindst fordi Den Gamle By er et af de museer uden for hovedstaden, der modtager et stort statstilskud målt i kroner og ører, selv om vi også hele tiden forsøger at gøre opmærksom på, at Den Gamle By hører til dem, der modtager et af de mindste tilskud, når det måles i procent af omsætningen.

Fremtiden

I lyset heraf er det nu tid at iværksætte den proces, der skal fremtidssikre Den Gamle By i de næste 10, 20, 30 år – ja, vi skal om muligt forsøge at skabe rammer og fundament for museet de næste 100 år.

Processen har som overordnet formål at fremtidssikre Den Gamle By. Vi skal definere Den Gamle Bys relevans, og vi skal finde en forretningsmodel, der er bæredygtig i den nye virkelighed, der er på vej. For det er jo en banal, men ikke desto mindre vigtig pointe, at det ikke er nogen given sag, at Den Gamle By overhovedet vil være her i fremtiden.

Det er drømmen at skabe en Den Gamle By

- Der betyder mere for stadig flere mennesker.
- Der bliver stadig stærkere forankret blandt publikum i Aarhus og i Østjylland.
- Der udbygger sin position som en seværdighed i verdensklasse.
- Der giver publikum en totaloplevelse, de husker, og som integrerer historiefortælling, aktiv medvirken, læring, samvær, hygge, shopping og mad & drikke.
- Der adresserer problemer af social og eksistentiel art som en slags udvidelse af måden at være museum på.
- Der skaber øget og mere differentieret egenindtjening, og derved gennem gør museet stadig mere økonomisk selv bærende.

Vi tror på det enorme potentiale, der ligger i en løbende opdatering af det museumsprojekt, som Peter Holm søsatte for mere end 100 år siden. Nøgleordet er, dengang som nu, relevans.

Den Gamle By must serve the community

After many years of development, it is now time to initiate a process that will secure the status of Den Gamle By for the next 10, 20 or 30 years - in fact we should try if possible to create a framework and an economic foundation for the museum for the next 100 years. For it is up to us to ensure that Den Gamle By will also be here in the future. The key concept is relevance to the guests and users of the museum.

Årets gang og planer for fremtiden

Thomas Bloch Ravn

Kulturåret 2017 gav en flot besøgsrekord og prognosen for 2018 siger, at året bliver det næstbedste nogensinde. Vi har kunnet iværksætte den ønskede opdatering af Besættelsesmuseet. Der er fundet en værdig vinder af arkitektkonkurrencen om en ny hovedindgang. Og til nytår igangsætter vi en tiltrængt udvidelse og modernisering af Den Gamle Bys centrale spisested. I horisonten er der imidlertid truende skyer, idet vi frygter, at en planlagt omlægning af statens tilskud til museerne vil få negative konsekvenser for Den Gamle By.

Besøgsrekord i 2017 og pæn prognose for 2018

I alt 571.167 gæster løste i 2017 billet til museet, der da også havde sat alle segl til med åbningen af de tre nye, permanente udstillinger: Smykkeskrinet, Aarhus Fortæller og Automobilforhandleren. Eventen Aarhus Stories, som i marts bød på musik og projektioner på Aarhus Domkirke tiltrak i alt 25.000 besøgende. Herudover havde Besættelsesmuseet i 2017 i alt 8.800 gæster.

Oven på to år med rekordbesøg er vi nu, her i begyndelsen af oktober, 8 pct efter tallene for rekordåret. Holder det, kommer vi op omkring 525.000 gæster, hvilket vil gøre 2018 til det næstbedste besøgsår i museets historie.

De seneste 10 år har museet oplevet en markant vækst i besøgstallet. Fra 333.088 i 2008 over 386.189 i 2012 og 476.050 i 2015 til

571.167 i 2017. Væksten kan utvivlsomt især tilskrives de moderne bykvarterer samt de nye, permanente udstillinger.

I de kommende år bliver de markante nyheder færre, og fokus vil derfor være på forbedret formidling af det eksisterende, på kvalitetsudvikling af publikumsservice samt på stærkere tilstedeværelse i Aarhus og i det østjyske.

Øget forankring i Aarhus og Østjylland

Den Gamle By har i mange år været kendt som en turistattraktion og seværdighed i verdensklasse. Men vi er også et museum i Aarhus og for århusianere – og andre østjyder.

Den Gamle By har derfor indledt et samarbejde med Folkeuniversitetet i Aarhus, hvor vi i fællesskab tilbyder arrangementer på museet med foredrag eller rundvisning samt frokost. Det er planen at fortsætte og udbygge dette samarbejde med flere tilbud i senvinterens stille måneder.

Som noget nyt var Den Gamle By til stede ved fire markante Aarhus-arrangementer uden for museet: åbningen af Aarhus som Frivillighovedstad, Classic Race Aarhus, Verdensmesterskabet i Sejlsport og markeringen af 40-året for den nybrydende Pære Punk Festival. I alle nævnte sammenhænge bidrog Den Gamle By med forskellige former for historiefortælling.

Som noget nyt er der også indledt et samarbejde med Teatret Skærsommer, som i juli-august spillede en forrygende og stærkt fornyet udgave af En Skærsommernatsdrøm, som William Shakespeare skrev omkring 1595. Teatret Skærsommer består af elever fra Skuespillerskolen i Aarhus. Borgmestergårdens have dannede den stemningsfulde ramme for de 15 aftenforestillinger, hvortil mange havde bestilt Den Gamle Bys picnicurv. I alt 1.170 billetter blev solgt, hvilket svarer til næsten fuldt hus hver aften.

Den Gamle By fortsætter naturligvis sit mangeårige samarbejde med Aarhus Sommeropera, som i august spillede sin nytolkning af Georg Phillip Telemanns Pimpione, ligesom vi også fortsætter samarbejdet med teaterselskabet Pulchra Semper Veritas, der over ni sommeraftener opførte Ludvig Holbergs komedie fra 1722 Mester Gert Westphaler.

Derud over tilbyder museet fortsat en række programaktiviteter, hvor de største arrangementer i 2018 var Fart På-weekenderne, Håndværks- og Havedage, de tre septemberweekender Tilbage til

Præsteenken i
Eilshous Boliger
med gæslinger
udklækket i Den
Gamle By.
Foto Asger
Christiansen.

1968 med blandt andet båndoptagerens historie samt – naturligvis – Jul i Den Gamle By.

Bryllup i Den Gamle By

Der er stor efterspørgsel efter anderledes rammer for bryllupper. Vore kolleger på Skansen i Stockholm har således stor succes med en slags bryllup på samleband. Titlen er Drop-in Bröllop, og det er så populært, at mere end 1000 par hvert år bliver gift på denne særlige dag i juni.

Sidste år indledte Den Gamle By et samarbejde med Aarhus Kommune om vielser i henholdsvis Borgmestergårdens have og i Møntmestergården. Det foregik en enkelt dag, og her lagde vi vægt på at gøre dagen helt speciel for såvel brudepar som gæster. Det blev gentaget i år, og det er blevet vel modtaget blandt giftelystne par.

Bryllup i Den Gamle By er endnu et samarbejde, som vi håber vil

Mini-rockerne i "Fart på"-weekenderne. De kørte rundt og viste stolte deres knallerter frem; en grøn og en rød Puch Maxi og vejenes konge, en Kreidler-Florett.

vokse sig stadig stærkere. Vi tror, Den Gamle Bys helt særlige stemning af noget, der er større end os selv, betyder noget for brudeparrene, og vi vil være glade og stolte, hvis stadig flere i fremtiden vil relatere deres store dag til Den Gamle By.

Fra Dronningens Garderobe

På udstillingsfronten var den helt store satsning Fra Dronningens Garderobe, hvor Hendes Majestæt Dronningen havde sagt ja til at udlåne i alt 27 kjoler og dragter og 42 hatte. Barnesko og -dragter, en dukkevogn, en cykel, kufferter, tekstil og skolebøger var venligst udlånt af Kongernes Samling og Designmuseum Danmark.

Udstillingen var delt i to, hvor første del blev vist i de prægtige sale i Møntmestergårdens stueetage, og den anden del i gallerierne bag Møntmestergården.

Fra Dronningens Garderobe blev noget af et tilløbsstykke, og mange glædede sig over at komme så tæt på de fine kreationer, ligesom afsnittene om Dronningens finurlige idérigdom gjorde indtryk.

Udstillingen var finansieret af Annie og Otto Johs. Detlefs' Fonde, som generøst donerede de fornødne midler.

Dronningen åbnede udstillingen 27. marts, og museets gæster kunne se de mange kjoler og hatte frem til 9. september.

Mangfoldighed på Plakatumseet

I årets løb viste Dansk Plakatumseet fire udstillinger, der tilsammen viser mangfoldigheden i den samling, der ligger til grund for museet, og som til stadighed udbygges.

Udstillingen "Under regnbuen. Danske LGBT plakater i 70 år" åbnede 27. januar, og de 120 plakater kunne ses frem til 3. juni. Mange af plakaterne er diskrete, og andre er saftige og slagkraftige. Dermed afspejler plakaterne de skiftende betingelser i den kamp for ligeværd og accept, som har fundet sted blandt lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner siden slutningen af Anden Verdenskrig.

Plakater fra Georgien og det georgiske alfabet var et lille intermezzo med 20 georgiske plakater, som blev vist i samarbejde med Georgiens ambassade fra 26. april til 21. maj.

23. juni åbnede udstillingen "1968. Plakater fra et oprør", som frem til årets udgang markerer 50-året for de markante begivenhe-

der og bevægelser, der tog sin start dette år. Med 124 plakater som katalysator stiller udstillingen skarpt på studenteroprørene i Europa, på den seksuelle frigørelse, Rødstrømpernes kamp, happenings, et frodigt musikmiljø og på en verden præget af krige, revolutioner, konflikter og politiske mord.

Årets fjerde udstilling havde titlen "Bydrømme" og viste Aarhus-plakater af billedkunstneren og aktivisten Thomas Kruse i anledning af hans 75-års dag. Udstillingen stod fra 9. august til 30. september og bestod af tre dele. På Plakatmuseet kunne man opleve 24 plakater fra Kruses serie med motiver, der er bygget over citater, mens man på Godsbanen kunne se 100 plakater i et retrospektivt overblik, og endelig var der i gadebilledet fastlagt en rute i det århusianske Ø-gadekvarter, hvor Thomas Kruse selv bor, med i alt 80 plakater. De tre udstillinger havde det til fælles, at plakaterne i Kruses fabulerende billedsprog forholdt sig både kærligt og kritisk til Aarhus.

Gårdskarlen har forladt arbejdet i Købmandsgården og tager sig et hvil sammen med gæster på Torvet.

Istandsættelser og vedligeholdelse

Den Gamle By rummer en stor historisk bygningsmasse, som løbende kræver opmærksomhed og ressourcer.

I 2018 har Viborghuset, der tidligere har været indrettet som cykelsmedens hjem og værksted, gennemgået en større istandsættelse. Cykelsmedens værksted er flyttet til Randershuset i Dytmærskens, hvor det passer langt bedre ind i 1927-kvarteret.

Der er muret en ny skorstenspipe, og taget er omlagt og isoleret, ligesom der er isat tagvinduer, så loftsetagen fremover kan benyttes af museets undervisningsafdeling. Stueetagen vil på et senere tidspunkt blive indrettet med et håndværksværksted, som vil passe bedre ind i Vestergades stemning af 1800-tal.

Der er desuden udført en række vedligeholdelsesopgaver på blandt andet Vandmøllen og Farveriet samt huset, der rummer guldsmed og urmager.

Nyt for publikum

Den Gamle By er først og fremmest til for publikum. Derfor holder museet ikke lukket om mandagen, og derfor har vi nu også valgt at forsøge os med at holde Den Gamle By åben alle 365 dage om året. Således også juleaftensdag og første juledag samt nytårsaftensdag og første nytårsdag, som hidtil har været de eneste lukkedage.

Også med hensyn til rygepolitikken følger museet nu med tiden, idet det er besluttet at indføre særlige rygezoner. I alt fem steder er det nu tilladt for publikum at ryge, mens resten af museet gerne skal holdes røg- og skodfrit.

International opmærksomhed

Den Gamle By handler om dansk identitet og historie, men er samtidig et museum med stor international opmærksomhed. Både hvad angår synlighed, gennemslagskraft og netværk.

Således var vi vældig stolte, da vi erfarede, at verdens førende rejseguide Lonely Planet havde valgt et motiv fra Den Gamle By som forsideillustration på sin 2018-udgave. Det supplerer på fornem vis den anden toneangivende rejseguide Guide Michelins bedømmelse af Den Gamle By med de maksimale tre stjerner.

Vi er også stolte af, at projektet Aarhus Stories fra 2017, hvor Aarhus var europæisk kulturhovedstad, var nomineret og med i den af-

sluttende runde til den europæiske pris Museums in Short. Aarhus Stories var som bekendt en serie projektioner på Aarhus Domkirke, der handlede om byens historie.

Netværk og talentudvikling

Den Gamle By indgår i en del internationale netværk og har tæt samarbejde med en række af de førende open-air museer i både Europa og Australien.

I år har Den Gamle By indledt et særligt samarbejde med Skansen i Stockholm, Jamtli i Östersund i Sverige samt de to engelske museer Beamish og Black Country Living Museum. De fem museer har hver udpeget to yngre medarbejdere med ledelsesansvar, som vil få glæde af det udsyn og internationale netværk, som følger med projektet. Fra Den Gamle By deltager museumsinspektør Anna Wovk Vestergaard og kommunikationschef Gorm Ruge.

Museumsforskere John H. Falk (tv) og Lynn D. Dierking sammen med museumsdirektør Thomas Bloch Ravn og overinspektør Martin Brandt Djupdræt (th). Sammen med de to forskere arbejder Den Gamle By med nye typer undersøgelser af publikum.

Over en periode på to år mødes de i alt 10 medarbejdere fem gange, én gang på hvert museum. Når de mødes, lærer de værtsmuseet at kende, og de introduceres til de udviklingsplaner og de udfordringer, som museet er særligt optaget af. Ikke mindst lærer de hinanden at kende, så de her får et uvurderligt netværk for fremtiden.

Det er en enkel og ubureaukratisk form for efteruddannelse, som vi håber vil vise sin værdi, så den kan fortsætte i de kommende år.

Internationalt samarbejde om brugerundersøgelser

I november 2017 var Den Gamle By vært for en konference om museet som socialt rum. Konferencen tog sit udgangspunkt i museets nye underjordiske tidsrejse Aarhus Fortæller.

De primære indlæg blev holdt af de amerikanske professorer og museumsforskere John H. Falk og Lynn D. Dierking, som i forvejen havde et godt kendskab til Den Gamle Bys måde at arbejde på. Begge er optaget af vores fokus på, at museet også skal være en social oplevelse og hvad det stiller af krav til de fysiske rammer. I samarbejde med de to forskere arbejder vi videre med at lave nye typer publikumsundersøgelser.

Dette fokus på museet som socialt rum er fortsat i et andet internationalt samarbejde, som er støttet af midler fra Nordplus under Nordisk Ministerråd, og med deltagelse af Den Gamle By, Regionsmuseum Kristianstad og Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik for Sverige samt Universitetet i Sørøst-Norge.

Hjælp til andre open-air museer

I løbet af året har Den Gamle By stillet sin erfaringer til rådighed for mange museer. Både i form af deltagelse i rådgivende råd og i form af svar på et utal af forespørgsler.

Fra tid til anden er der også open-air museer, der har ønsket at trække på Den Gamle Bys særlige ekspertise inden for flytning af huse.

I år har vi således rådgivet Estlands nationale open-air museum i Tallin, som ønsker at flytte et mindre etagebyggeri fra sovjettiden. Det er i øvrigt interessant at konstatere, at stadig flere museer fokuserer på det almindelige og det typiske (og bestemt ikke altid lige kønne), fremfor især at interessere sig for det smukke og specielle.

Samarbejde med Quingguo Alley

I 2018 har Den Gamle By indgået en samarbejdsaftale med kinesiske Changzhou Quingguo Alley History & Culture Research Academy om gensidig udveksling af erfaringer.

Aftalen er blevet til på initiativ af organisationen bag Quingguo Alley, som er en hel gade med huse, der har rødder tilbage fra senmiddelalderens Ming-dynasti. Gaden ligger midt i storbyen Changzhou, der har næsten ligeså mange indbyggere som hele Danmark. Folkene bag Quingguo Alley har besøgt Den Gamle By flere gange og ønsker at lade sig inspirere af museets erfaringer med bevaring og formidling.

Den Gamle By underskriver en aftale om samarbejde og udveksling af erfaringer med organisationen bag Quingguo Alley. Quingguo Alley er en velbevaret gade i den kinesiske storby Changzhou.

Vært for European Museum Academys konference og prisuddeling

I dagene 20.-22. september dannede Den Gamle By ramme om European Museum Academy's konference og uddeling af en række priser, hvoraf DASA og Luigi Micheletti Award er de vigtigste.

Godt hundrede museumsfolk fra 25 lande deltog i konferencen, som blev afholdt i Den Gamle Bys Helsingør Theater.

DASA Award er opkaldt efter museet DASA i Dortmund og gives til et museum eller en udstilling, der formidler historien godt gennem scenografi og undervisningstiltag. Sidste år gik prisen til Designmuseum Danmark, og i år blev vinderen det tyske Staatliches Museum für Archäologie i Chemnitz, også kaldet SMAC.

Luigi Micheletti Award gives til et museum, der formidler det 20. århundredes historie. I 2016 gik prisen til Den Gamle By, og i år var vinderen Chaplin's World, der ligger i Corsier-sur-Vevy i Schweiz.

Velkomstreception foregik i Pavillonen fra 1909 med efterfølgende komsammen i Konditoriet og Jazzbar Bent J. Fredag var der grillfest i Simonsens Have, og lørdag var der festmiddag i Møntmestergården med særlig servicering fra de skøre tjenere i Cafe Kølbert. Og så havde de internationale gæster naturligvis også mulighed for at se Den Gamle By, ligesom der var arrangeret udflugter til Moesgård og ARoS.

Vi passer på byen – og OOA-mærket

Da Den Gamle By i 2011 overtog opgaven med også at være lokalmuseum for Aarhus, overtog museet også opgaven med at være opmærksomt på det kulturhistoriske område i diskussionen om bevarelse kontra udvikling i byens fysiske miljø.

Det sker i regi af det lokale kulturmiljøråd samt ved at følge lokalplaner og byggesager – i øvrigt både i Aarhus og i Favrskov.

I 2018 har Den Gamle By haft fokus på blandt andet Latinerkvarterets unikke karakter, udviklingsplanerne for Sydhavnen og lukning af Psykiatrisk Hospital i Risskov.

Endvidere har Den Gamle By medvirket til at sikre byens internationalt kendte gavludsmykning, nemlig OOA-solmærket i Vestergade 7. Ejeren af bygningen henvendte sig til Den Gamle By for at drøfte, hvordan man bedst kan sikre, at dette ikoniske symbol bliver bevaret for eftertiden. Formanden for OOA-fonden Sigfred Christiansen blev inddraget i dialogen, og konklusionen på det hele blev, at Den Gamle By nu er sat som høringspligtig i den tinglyste servitut vedrørende solmærket. Hermed er der forhåbentlig skabt sikkerhed for, at solmærket også i fremtiden vil være en del af det århusianske bybillede. Det var økonomistuderende Anne Lund, der i 1975 tegnede det ikoniske mærke, der siden 1983 har prydet gavlen i Vestergade, og som i dag er et verdenskendt symbol, der findes på 52 sprog.

Latinerkvarteret er Aarhus' vugge

Nogle kvarterer er vigtigere end andre, og skulle man lave en kanon over vigtige elementer for Aarhus' identitet, er der ingen tvivl om, at Latinerkvarteret ville komme i top som et af de allervigtigste. For det er her byen blev født ved overgangen mellem vikingetid og middelalder. Kvarterets gadeforløb og matrikulering er stort set uændret siden dengang, og mange bygningselementer har århundreder på bagen.

Latinerkvarteret er i dag et charmerende åndehul med unikke butikker og små restauranter, og så har det nok også en særlig plads i mange århusianeres hjerte, fordi det for godt et halvt århundrede siden var truet af en radikal byfornyende destruktion, men blev reddet af den historieinteresserede borgmester Bernhardt Jensen.

Museumsloven pålægger Den Gamle By at være historisk vagthund, når der sker forandringer i et kvarter af den kaliber. Og det gør der nu. Ikke radikalt, men lidt efter lidt. Dertil kommer, at man kan stille spørgsmålstejn ved, om det offentlige system er gearet til at håndtere den særlige situation, at det er én person, der ejer en stor del af kvarterets ejendomme.

Der er ingen grund til at betvivle, at intentionerne er de bedste hos alle involverede. Men man skal være opmærksom på den vigtige historiske erfaring, at de største og mest gennemgribende foran-

Gavlreklame for pibetobakken Virginia Rose rekonstrueres ud mod Telefontorvet i Den Gamle By. Den originale gavlreklame er fundet i Horsens.

dringer meget ofte sker som utilsigtede, og uerkendte, bivirkninger af handlinger, der egentlig havde et andet formål. Ikke mindst derfor anbefaler Den Gamle By at fare med lempe, og at man sørger for, at der anlægges et helhedssyn på Latinerkvarteret, som også tager højde for langtidsvirkningerne af nutidige dispositioner og dispensationer.

Sydhavnen snart færdig

Museets håndværkere og udstillingsfolk kan snart flytte ind i helt nye og moderne lokaler i den del af Den Gamle Bys moderne kvarter, der går under navnet Sydhavnen. Kvarteret er en del af det store projekt, som er finansieret af A.P. Møller Fonden.

Den 8. december 2017 var der rejsegilde på bygningen, vi kalder Værftet, og som er en tilpasset kopi af en bygning fra Frederikshavns Værft fra slutningen af 1940'erne. Bygningen kommer til at rumme tømrerafdelingens maskinværksted, udstillingsafdelingens værksted samt frokoststue, omklædning og kontorer.

Den 18. maj 2018 var der rejsegilde på tømrerværkstedet. Det er en bygning med shed-tag, som var almindeligt på havnenes virksomheder. Bygningen er tegnet af Den Gamle Bys tegnestue med behørig inspiration fra shed-tags-bygninger fra 1950'erne og 60'erne.

Og 31. august blev der holdt rejsegilde på smedeværkstedet, som er en tilpasset kopi af en baggårdsbygning fra Esbjerg opført omkring 1920. Bygningen bliver hjemsted for Den Gamle Bys smede, der flytter fra Hobrohusets stueetage. Herefter er smedene ikke længere nødt til at holde pause med arbejdet, når der er selskaber i serveringslokalet ovenpå.

Sønderbrogade tager form

Arbejdet med at rekonstruere hjørnehuset fra Ringsted er nu så langt, at den vestlige side af Sønderbrogade begynder at tegne sig. I den varme og tørre sommer blev huset malet grønt – en farve, der ses på flere af de gadebilleder fra 1960'erne og 70'erne, som er en del af Den Gamle Bys grundlag for arbejdet med de historiske udtryk i gaderne i 1974-kvarteret. Murerne har opsat hvide fliser i den kommende slagterbutik på hjørnet, både ude og inde, og for øjeblikket opsættes de karakteristiske små, blå stifter på facaden til de lokaler, der skal danne ramme om en ostebutik.

Huset, der rummer foyeren til Aarhus Fortæller, er det næste i rækken, og dernæst kommer det fine, lille hus fra Adelgade 61 i Skanderborg. Skanderborghuset er blevet rejst i løbet af året og er nu helt færdigt udvendigt. Indvendigt er murerne næsten færdige med at pudse væggene, og tømmerne har fået de gamle trapper listet på plads. I løbet af 2019 går tømmerne videre med husets helt særlige lofter: et kassetteloft på første sal og et glasloft i stueetagen.

I begyndelsen af efteråret blev de første sokkelsten lagt til de sammenbyggede huse fra Gormsgade i Jelling, der oprindeligt er opført i 1934. Husene blev i 2012 nedtaget i store elementer af Den Gamle Bys håndværkere. Genopførelsesprocessen er tæt forbundet med fundamentet til et lille, beskedent værkstedshus bag Jellinghusene. Her skal der genopstilles et snedkerværksted årgang 1974. Det forventes, at de første murstenselementer kan opstilles sidst på efteråret.

Snart mulighed for festivas i Laugssalen

På Ringstedhusets første sal er Den Gamle Bys tømre ved at indrette Aarhus Haandværkerforenings laugssal. Laugssalen stammer

Jul i Rahbeks
Minimarked i
1974-kvarteret.

fra 1931 og er en hyldest til de mange forskellige håndværksfag, både de gamle og de dengang helt nye. Billedfriserne og møblementet i egetræ har dannet en stemningsfuld og robust ramme om mange sammenkomster blandt byens håndværkere.

Laugssalen er blevet flyttet tre gange, og hver gang har man været nødt til at hugge en hæl og klippe en tå for at få den til at passe til de nye omgivelser. Det har ifølge sagens natur vanskeliggjort arbejdet med at genskabe salen, som den fremstod ved åbningen i 1931, men det er ambitionen at føre den tilbage til sit oprindelige udseende og med de oprindelige mål.

For at nå dertil har det været nødvendigt at rekonstruere en del af inventaret. Det gælder blandt andet blyruder, paneler, fyldinger og gerigter. Endvidere mangler vi det pompøse kassetloft, egetræsparketgulvet og vægudsmykningen, som blev efterladt i salens første lokale.

Dette første lokale er nu en af salene i biografen Øst for Paradis, og her fandt Den Gamle Bys bygningsarkæolog det originale gulv, som ligger gemt under en moderne gulvopbygning. Museet hjemtog både en af de originale egetræsstave og en af de små, kvadratiske klodser af moseeg, som nu udgør dokumentationen for genskabelse af gulvet.

Laugssalen vil stå færdig i foråret 2019, og det er planen, at den skal danne ramme om særlige arrangementer – måske endda juletræsfest og bankospil med sidegevinster. I tilknytning til den historiske sal placeres der et anretterkøkken med opvask. Det giver mulighed for også at anvende salen til arrangementer med spisning. Det er museets håb og ambition, at ikke mindst håndværkere vil booke salen til jubilæer, fødselsdage og andre gilder.

Besættelsesmuseet åbner i ny udgave til april 2020

På kanten af Latinerkvarteret ligger Besættelsesmuseet, som begyndte i 1982 som et privat initiativ. I 2008 blev det fusioneret med Aarhus Bymuseum, og da dette i 2011 blev overtaget af Den Gamle By, fulgte også Besættelsesmuseet med.

For både de mange frivillige, der støtter op om Besættelsesmuseet, og for Den Gamle By har det længe været et ønske at få mulighed for at forny og aktualisere denne perle, så den vigtige historie, der rummes i de gamle bygninger, kan forblive relevant for nutidige og fremtidige generationer.

Det var derfor med både glæde og stolthed, at Den Gamle By i

januar 2018 kunne offentliggøre nyheden om, at Nordea-fonden har bevilget 8.376.000 kr til udvikling og opbygning af et helt nyt Besættelsesmuseum.

Det nye museum vil foruden selve udstillingen også byde på spændende arrangementer og nyt skolemateriale. Åbningen finder sted til april 2020 og vil hermed både markere 80-året for besættelsen og 75-året for befrielsen.

Arv og donationer muliggør forbedringer og fornyelse

Den Gamle By er fritaget for at betale afgift af de testamentariske donationer, som vi en gang imellem betænkes med af mennesker, der holder af Den Gamle By, og som oftest ikke har nogen direkte arvinger.

Nogle af de arvemidler, som museet modtager, er bestemt til særlige opgaver eller formål, mens andre ikke er definerede. Når det sker, henlægges arven i en særlig arvefond, som så kan bruges, når Den Gamle By har brug for midler til noget, som det kan være vanskeligt at skaffe økonomi til på anden vis. I de tilfælde, hvor vi har kendt de mennesker, som har givet os arven, finder vi altid et formål, som vi er sikre på, at dem vi arver, ville synes om. Når

I foråret blev Besættelsesmuseet pakket ned, så istandsættelsen af bygningen kunne komme i gang. Her ses samlingen i en gård i Den Gamle By.

vi ikke har kendt de pågældende, anvender vi midlerne til særlige projekter. Arvemidler, som er givet til Den Gamle By, går aldrig til almindelig drift.

I år har vi således anvendt arvemidler til at lave et prægtigt gavl-maleri med tobaksreklamen: "Virginia Rose i den fikse Pose" samt til en tiltrængt nyindretning af Den Gamle Bys butik.

Igennem flere år har Den Gamle By endvidere lagt testamentariske donationer til side til en stærkt tiltrængt, men meget omkostningstung, opgradering af museets restaurantfaciliteter.

Ny restaurant åbner midt i Den Gamle By i 2020

I 2019 og 2020 vil Den Gamle By investere omkring 30 mio kr i en ny køkkenbygning samt flere siddepladser indendørs og udendørs for museets gæster. Det vil ske omkring det nuværende Simonsens Have og bygningskomplekset Aarhus Mølle.

I takt med at Den Gamle Bys besøgstal er steget markant i de senere år, er der opstået et stigende behov for at kunne tilbyde mad og drikke til museets gæster. De nuværende spisesteders kapacitet er langt fra tilstrækkelige til at imødekomme dette behov. Derfor igangsættes til nytår et stort ud- og ombygningsprojekt, som vil mere end fordoble antallet af siddepladser og effektivisere køkkendriften.

I slutningen af 2018 flytter håndværkerne deres værksteder fra Aarhus Møllens staldbygninger til den nye Sydhavn, således at de fraflyttede bygninger kan ombygges til spiselokaler, ekstra toiletter og andre nødvendige publikumsfaciliteter. Den charmerende gård bag Aarhus Mølle vil også blive inddraget og giver god plads til udendørs spisepladser.

Der hvor Musikpavillonen og Ørneboden i Simonsens Have ligger i dag, og et stykke ind i skrænten bagved, skal der opføres en ny køkkenfløj, med stort produktionskøkken og lager på første sal.

Byggeriet går i gang januar 2019, og det nye spisested forventes at kunne åbne i sommeren 2020. I byggeperioden vil Den Gamle By bruge alle eksisterende serveringssteder og en række mobile telte og boder til at imødekomme behovet bedst muligt.

CUBO vandt arkitektkonkurrence om ny hovedindgang

Ved fredningen af Botanisk Have i 2017 blev området mellem Den

Gamle By og Ceres-krydset friholdt, således at museet her kan opføre en ny hovedindgang. En arkitektkonkurrence blev udskrevet i januar og er nu afsluttet med det århusianske firma CUBO som en værdig vinder. Finansieringen har længe været på plads, idet projektet er en del af den seneste store donation fra A.P. Møller Fonden. Arkitektkonkurrencen er delvis finansieret af det beløb, som Den Gamle By modtog i præmie fra Bikubenfonden, da museet i 2009 blev årets museum i Danmark.

Fem arkitektfirmaer har været indbudt til at deltage med skitseforslag. Firmaerne er AART Architects, CUBO, Dorte Mandrup, Maali & Lalanda og Snøhetta. Blandt de meget forskellige bud blev feltet snævret ind til to deltagere, som har haft mulighed for at tilpasse og deltajere deres forslag. Endelig i september kunne CUBO kåres som vinder af konkurrencen efter et tæt løb med norske Snøhetta. CUBOs vinderforslag er kendetegnet ved sin stemning af åbenhed, imødekommenhed og robust håndværksmæssigt udtryk. Hovedideen er en markant kerne i træ, der er indfattet i et glasskrin, og som virker som en transparent paraply, hvor gæsterne kan bevæge sig rundt om kernen til billetsalg, reception, butik og andre funktioner. Ankomstrummet domineres af varme materialer som træ og tegl og bindes naturligt sammen med en inviterende forplads, der samles omkring vandet. Bygningen vil blive et markant "landmark" i byen

Arkitektfirmaet CUBO har tegnet vinderforslaget til en ny hovedindgang, der åbner sig mod byen og binder Den Gamle By bedre sammen med Aarhus.

Foyeren i den nye hovedindgang skaber et rum med et kig ud på Pavillon-en fra 1909 og 1974-bykvarteret.

og sende et tydeligt signal om, hvor man finder indgangen til Den Gamle By.

Det er et længe næret ønske, der nu snart går i opfyldelse, idet den nye hovedindgang vil løse flere presserende problemer. For det første vil den forbedre tilgængeligheden til Den Gamle By markant, og dernæst vil de mange parkeringspladser under Ceres Byen og ved Scandinavian Center komme inden for rækkevidde for de af museets mange gæster, der kommer i bil. Den nye hovedindgang vil derudover sige "goddaw" til gæsterne på en markant anderledes måde end den nuværende lidt bagindgangsagtige entré. Og så vil den være med til at signalere, at Den Gamle By nu har været gennem en gennemgribende fornyelse.

Hvis alt går efter planen, vil den nye hovedindgang stå færdig i slutningen af 2021. Hvordan den nuværende indgang så skal anvendes, er endnu ikke afklaret.

Og vi arbejder fortsat med ...

I årsberetningen for 2017 drømte vi højt om en opdatering af Borgmestergården og finansiering af et tidssvarende fællesmagasin for kulturinstitutioner i Aarhus.

Det er to store, komplekse og meget omkostningstunge projek-

ter, som kræver grundig forberedelse, inden vi går i gang med at forsøge at rejse de fornødne midler. Arbejdet skrider frem, så fundraisingen forhåbentlig kan gå i gang først i det nye år.

Usikkerhed om statens tilskud til museerne

Det er nu mere end et år siden, kulturminister Mette Bock satte statens tilskud til museerne i spil.

Initiativet har igennem halvandet år skabt stor usikkerhed blandt museerne. For selv om vi er mange museer, der tjener langt de fleste af vore driftsmidler selv, kan vi på ingen måde gøre vores arbejde ordentligt uden den sikre basis, som statens – og i øvrigt også kommunernes – tilskud udgør.

Når man lytter på vandrørene, er signalerne, at især en række af de store museer, som for eksempel Den Gamle By, har grund til at være foruroligede. Museer som normalt betragtes som toppen, både hvad angår vigtighed, kompetence og folkelig yndest.

Beskæftigelsesminister Troels Lund Poulsen til kaffe hos museumsdirektør Thomas Bloch Ravn i erindringslejligheden.

”De bredeste skuldre skal bære de tungeste byrder,” forlyder det. Det er svært at forstå anderledes, end at de museer, der har mange gæster og entreindtægter, skal beskæres, så de museer, som kun få besøger, kan få yderligere midler fra staten.

De planlagte ændringer vedrører i øvrigt kun de såkaldte statsanerkendte museer. Tilskuddene til de store og overordentlig udgiftstunge museer, som ejes af staten, er ikke i spil.

I Den Gamle By drømmer vi om, at kulturminister og Folketing vil bedømme os på det, vi leverer. Og vi drømmer om, at de vil anerkende, at nogle museer er vigtigere end andre, og at disse museer ikke nødvendigvis behøver at være ejet af staten eller ligge i København. Frem til 2014 var der i museumsloven en særlig kategori til de nationale, kulturbærende museer, de såkaldte paragraf 16-museer, som ifølge lovtæksten udførte ”en virksomhed af særlig betydning, herunder i forbindelse med varetagelse af et museumsfagligt speciale”.

Vi opfordrer til, at man genindfører en sådan kategori.

The course of the year and plans for the future

Aarhus European Capital of Culture led to record visitor numbers in 2017, and the forecast for 2018 says that the year will be the next best ever. We have been able to initiate the desired renovation of the Occupation Museum. A worthy winner of the architectural competition for a new main entrance has been found, and in the New Year we begin work on a much-needed expansion and modernization of the central cafeteria in Den Gamle By. On the horizon, however, there are threatening clouds, as we fear that a planned restructuring of the State subsidies to the museums will have negative consequences for Den Gamle By.

Frivillighedens historie i Den Gamle By

Anki van Dassen, Allan Leth Frandsen og Lisbeth Skjernov

Den Gamle By har i dag 275 frivillige medarbejdere, der alle er med til at løfte og udvikle museet. Men frivillighed er ikke noget nyt på museet. Den Gamle Bys tidligste historie er bygget på stor, frivillig indsats. Denne artikel sammenfatter museets lange historie med frivillige både foran og bag facaden og er et af museets bidrag til fejringen af Aarhus som Europæisk Frivillighovedstad i 2018. Artiklens forfattere, vicedirektør Allan Leth Frandsen, museumsinspektør Lisbeth Skjernov og frivilligkoordinator Anki van Dassen, har alle spillet en væsentlig rolle i udviklingen af museets frivilligområde de seneste år.

Museets stifter, Peter Holm, var selv frivillig og en ildsjæl, da han i begyndelsen af 1900-tallet gik i gang med sit frilandsmuseum i Aarhus. Helt frem til 1920'erne tjente Peter Holm sin løn som lærer og translator – og lavede frilandsmuseum i fritiden. Først i 1924 fik han officiel titel af museumsinspektør, og i 1933 blev han museumsdirektør.

Frivillige fagfolk

Peter Holm fik allerede tidligt engageret andre frivillige kræfter. Han opfordrede forskellige håndværksorganisationer og fagfolk til at sætte sig et historisk monument ved at udstille et værkstedsinteriør i Den Gamle By. Samtidig kunne enkelte organisationer såvel som private bidrage økonomisk for at få bygget det hus, hvor værkstedet kunne indrettes.

Opstillingen af hattemagerens værksted i 1930 blev forestået af frivillig Harald Nielsen. Han blev udlært hattemager i 1888 – som den sidste i Danmark.

Når aftalen med en organisation eller kreds af fagfolk var på plads, blev der nedsat en komité med fagets folk. De indsamlede genstande til værkstedet og stod for indretningen. Det hele på frivillig basis.

PR-effekten var stor – og selvforstærkende. Efterhånden som de enkelte håndværksudstillinger åbnede, blev Peter Holm kontaktet af andre faggrupper, der ønskede at få deres fags historie fortalt med et værksted. Og hver gang tog en frivillig komité fat på at indsamle og indrette.

Uden dette imponerende frivillige engagement havde Peter Holm næppe fået realiseret sin drøm om et købstadsmuseum: 48 huse var opført, da Peter Holm forlod direktørposten i 1945.

Levende håndværk

Værkstederne har været omdrejningspunktet i en stor del af museets frivillighistorie.

Fra begyndelsen af 1970'erne kom nye pædagogiske strømninger ind i museumsformidlingen. Nu skulle værkstederne ikke længere bare vises frem. Håndværket skulle demonstreres med levendegørelse. I en længere årrække var værkstederne bemandede med frivillige aktører, især farveriet, uldspinderiet og dampvæveriet, bødkerværkstedet, snedkerværkstedet, guldsmedeværkstedet og tobaksbutikken. Endvidere har Østjysk Vævekreds demonstreret væveteknikker på museets historiske væve "af lutter interesse for sagen". Levendegørelsen med frivillige blev lidt mere sporadisk op igennem 1990'erne og 00'erne med blandt andet tobaksrullere og urmagere. Til gengæld blev bødker- og billedskærerværkstedet revitaliseret i 00'erne, da museet fik sin egen bødker, og værkstedet blev i en årrække fra 2009 til 2016 bemandede med frivillige træhåndværkere.

Den Gamle Bys træværksted i Vestergade har de senere år været bemandede med frivillige. Det er museets ønske at rekruttere frivillige med interesse og kunnen inden for de gamle træfag til formidling i værkstedet.

Bryggerne var først i ny æra

En mere permanent ordning med frivillige i værkstederne blev indledt i Den Gamle Bys bryggeri i 2001, da museet for første gang oprettede en fastforankret gruppe af frivillige, nemlig bryggerlauget. Det bestod primært af folk fra Ceres, Håndbryggerlauget i Brabrand og Danske Ølentusiaster, der mødtes jævnligt om interessen for ølbrygning og formidling af ølhistorie. Dermed indvarsledes en ny æra af frivillighed.

Ambitionen var både at lave malt på museets egen gamle malkølle og at brygge øl. Malkøllen kunne umiddelbart fungere, men det var vanskeligere at bruge det eksisterende historiske bryggeri i Aalborggården. Derfor blev der indrettet et "historisk mikrobryggeri" med åbne trækar i kælderens. Her har bryggerlauget lige siden brygget smagsprøver til gæsterne. I 2015 udvidede de omtrent 45 medlemmer af lauget arbejdsområdet ved at brygge prototypen på museets første og helt egen julebryg.

"Gennem årene har vi lært meget og givet meget til museet. Men vi føler altid, at vi får mere med os hjem, end vi giver," fortæller museets gruppe af frivillige håndarbejds eksperter.

Frivillige i alle aldre

I 2001 lancerede Den Gamle By sit Levende Museum med lønnete aktører som bemanning i udvalgte huse og gader. En sådan leven-

degørelse kræver ekspertise med rekvisitter og vedligeholdelse af dragter. Da en gruppe damer med kompetencer inden for tekstil- og håndarbejde tilbød deres hjælp, slog museet til. Siden 2006 har disse "Lemvighusdamer" mødtes en gang om ugen for at lappe, stoppe, strikke, hækle og sy dragtdele og andre rekvisitter til det levende museum.

Bag kulissen løser Lemvighusdamerne disse opgaver, og resultatet af damernes viden og håndelag er med til at give tøj og rekvisitter et historisk og troværdigt udtryk.

Levende Museum er som udgangspunkt bemanded af voksne, lønnede aktører. Men i et 1800-tals bymiljø er der også børn, der leger, synger, snakker – og ikke mindst arbejder. I 2006 opstod idéen om at uddanne en flok børn til at indgå i Levende Museum, og lige siden har cirka 20 børn i alderen 9-15 år optrådt i museets levendegørelse. Børnene er frivillige. Ved særlige begivenheder, temadage og højtider spiller de sammen med voksne aktører, hinanden og museets gæster.

Ekspertter i de moderne bykvarterer

Da Den Gamle By blev udvidet med et 1900-tals bykvarter, skulle den indeholde en radio/tv-butik fra 1974. Det lykkedes at engagere Radiohistorisk Forening Ringsted til at kaste sig over opgaven. De frivillige radioter, som de kalder sig, brugte hundredevis af timer på at samle tidskorrekte radio/tv-apparater og værkstedsinventar til butikken. I forbindelse med indretningen dannede 10 frivillige interesserede fra Aarhusområdet grundstammen i Radiolauget, som siden åbningen af Pouls Radio i 2010 har fungeret som museets radio/tv-historiske ekspertgruppe. Ud over at bemane reparationsværkstedet arrangerer de også temaweekender om radio/tv-historiske emner. På det seneste er Radiolauget blevet udvidet med frivillige radioamatører, der bemander og formidler radioamatørstationen i museets 1974-kvarter.

På samme vis er der opstået flere ekspertlaug omkring 1927- og 1974-kvartererne. Telefonlauget har rod i en fynsk frivilliggruppe under det daværende Post- & Telemuseum, der opbyggede et fungerende 1927-telefonanlæg med telefoncentral i 2011. En gruppe af lokale frivillige med baggrund i Jydsk Telefon dannede herefter Den Gamle Bys eget Telefonlaug, som dels overtog driften af 1927-anlægget, dels kom med idéen til at opbygge et fungerende anlæg med fastnettelefoni i 1974-kvarteret.

Knallertlauget har en parallel historie. Det udsprang af projektet med et 1974-knallertværksted, som lauget efterfølgende bemander på udvalgte dage. Tilsvarende er dannet et Slagterlaug til at bistå arbejdet med at genskabe en slagterbutik fra 1974.

De mange frivillige eksperter har bidraget med en specialviden og et netværk, som Den Gamle By ellers aldrig ville være kommet i nærheden af. Resultatet bliver både langt bedre udstillinger og langt højere faglig ekspertise i formidlingen – til glæde for gæsterne.

Langt de fleste af museets 275 frivillige har publikumskontakt og altid med det ene fokus: at gæsten skal have den bedste museumsoplevelse. Her i Broderiboden i museets 1974-kvarter.

Formidlere i interiører og på gaden

En anden og meget stor gruppe af frivillige besidder en mangfoldighed af interesser og kompetencer, som de formidler videre til gæsterne. Da Musæum 1927 åbnede i 2008, var det bemanded med en frivillig museumsvært. Det var nyt for museets gæster at møde en fagligt kvalificeret formidler i et interiør, og ordningen er siden indført i adskillige huse: Møntmestergården, Broderiboden, Schous Sæbehus, Automobilværkstedet, Telefoncentralen og hjemmene i 1974. Senest har værtsfunktionen bredt sig ud i gademiljøet, hvor en

gruppe velkomstværter møder gæsterne med faglig viden og praktisk information.

Et særligt eksempel på eksperter i formidlerrollen findes i værts- huset Bent J, hvor bartenderne får assistance af frivillige, der er med til skabe og formidle den rette stemning. Ekspertisen samlede de op som en fast del af værts husets klientel i tiden, før Bent J kom på mu- seum. På samme måde har værtinderne på Konditoriet deres særlige erfaring fra servitricefunktioner i 70'erne.

I de senere år har flere formidlingseksperimenter med frivillige som omdrejningspunkt fundet sted. Det gjaldt eksempelvis, da en gruppe af somaliske kvinder i 2016 brugte deres ekspertise til at ind- rette et typisk, somalisk hjem og siden fungerede som formidlere af hjemmet i særudstillingens åbningstid.

Det samme gælder frugtbofsprojektet, hvor unge med udvik- lingshandicap sælger frugt fra en trækvogn. Siden 2015 har en lille gruppe frivillige kvinder lejlighedsvis været mentorer for de unge. Kvindernes indsigt og specialviden fra et arbejdsliv som sygeplejer- sker og ergoterapeuter er central for at inkludere skrøbelige perso- ner i museets 1800-talsmiljø.

Bag facaden – og helt uden for museet

Museets gæster møder altså de frivillige mange steder. Men mange frivillige arbejder også bag facaden med blandt andet registrering, scanning af billeder, arkivering, administration og praktiske opgaver.

I forbindelse med museets særlige frivillig- weekend i for- året 2018, kunne gæsterne møde alle grupper af frivillige – også Billedarkivets folk, som arbej- der bag facaden.

Noget af arbejdet foregår endda helt uden for Den Gamle By. I Billedarkivet på Eugen Warmings Vej 10 scannes og registreres fotos fra Aarhus af frivillige med særlig interesse for Aarhus bys historie, i Gjellerup fotoregistrerer en gruppe frivillige de fysiske forandringer i bydelen, og i Dansk Plakatmuseums magasin i Åbyhøj registreres plakater.

Et helt særligt kapitel i den forbindelse er Besættelsesmuseet bag Aarhus Domkirke. Museet, der siden 2011 har været en del af Den Gamle By, er skabt af tre private samlere. I begyndelsen af 1980'erne fandt man unikke udstillingslokaler i Gestapos tidligere hovedkvarter i Aarhus. Herefter kontaktede de tre samlere nogle tidligere frihedskæmpere og andre interesserede. Sammen lykkedes det de frivillige kræfter at etablere Besættelsesmuseet i 1982 og drive det på primært frivillig basis. I 2008 var der basis for at ansætte en lønnet, daglig leder, men det brede frivillige engagement fortsatte. I dag har museet over 40 frivillige, som hjælper med foredrag, registreringsopgaver, arrangementer og meget mere.

Organisering og udvikling af frivilligområdet

Fra Bryggerlauget blev grundlagt i 2001 og frem til 2014, blev der ansat 160 frivillige. Museet besluttede da at ansætte en frivilligkoordinator til at varetage områdets udvikling og organisering og dermed få samarbejdet med de frivillige ind i mere faste rammer.

De første skridt i den retning var taget i 2010, hvor de frivillige blev inddelt i to hovedgrupper: laug og individuelle.

Laugene er grupper af frivillige med en fælles interesse, som de har gode muligheder for at dyrke og udleve i Den Gamle By.

Individuelle frivillige har en tæt og mere individuel tilknytning til museet og kommer oftere end laugene - i gennemsnit én dag om ugen.

Uanset hvilken gruppe de frivillige tilhører, er de tilknyttet en bestemt afdeling på museet og en fastansat faglig kontaktperson. Dette integrationsprincip har fungeret efter hensigten og er stadig et væsentligt omdrejningspunkt i samarbejdet med museets frivillige.

I 2014 gennemførte Den Gamle By en evaluering af området blandt museets frivillige. Svarene afspejlede, at der manglede noget: Mere information, bedre kommunikation, intromøder og infomøder, mere Den Gamle By-samhørighed, direktøren mere på banen - og en frivilligpolitik.

Det blev herefter praksis, at alle nye frivillige kommer på in-

tromøder, hvor både direktøren og frivilligkoordinatoren er til stede, frivillige bliver inviteret til flere arrangementer med et fagligt kvalificerende og socialt indhold, og kommunikationen er blevet forbedret ved tydelige kommunikationsveje og introduktion til museets interne webmail. I 2015 vedtog museet en frivilligpolitik, hvoraf det blandt andet fremgår, at frivillige føjer ekstra dimensioner til museet, og at de frivillige ikke erstatter lønnede stillinger.

Da museets frivillige tre år senere i 2017 besvarede samme evalueringsskema, var svarene mere positive. Snarere end at mangle noget, pegede de frivillige på fremadrettede forslag til forbedringer: Mulighed for flere faglige udfordringer, udvidet sidemandsoplæring, mere synlighed af området og initiativ til at ændre mødetid, så den matcher museets behov. Alle forslag, som museet tager seriøst og arbejder videre med.

Medarbejdere med et medansvar

Vil man gerne være frivillig i Den Gamle By, skal man søge om at blive det. Man kan ikke som i visse andre organisationer melde sig som

Arrangementer, hvor frivillige mødes om noget fagligt og socialt, er vigtige for det kollegiale sammenhold og den faglige inspiration. Her er en stor gruppe af Den Gamle Bys frivillige på studietur til Gammel Estrup i 2014.

frivillig. Relevante ansøgere bliver udvalgt til at varetage meningsfyldte og væsentlige funktioner, der er i tråd med museets aktuelle behov og formidling. Alle kommer til samtale og i oplæring, så forventningsafstemning både med hensyn til samarbejde og arbejdsfunktion finder sted fra første færd. Frivilligpolitikken og en kontrakt er med til at understøtte det gode samarbejde mellem den frivillige og museet. Det er et mål for museet, at alle frivillige bliver velintegreerede, velinformerede og respekterede medarbejdere, som også føler *sig* værdsat.

Aarhus er i 2018 Europæisk Frivillighovedstad, hvilket giver anledning til at fejre og fokusere ekstra på frivilligheden – også i Den Gamle By med i dag 275 frivillige medarbejdere. For første gang har museet i år afholdt en temaweekend om frivillighed, frivillige har haft deres egen temaaften i museets interne aftenskole og som afslutning på det hele en fest for alle frivillige og deres kontaktpersoner. Desuden er frivilliges belønningssystem blevet revideret med særlige rabatter og gratis adgang til en lang række museer.

For Den Gamle By er frivillige ikke bare en arbejdskraft, men en ressource, som til stadighed hjælper museet til at gå nye veje. I de sidste to årtier er Den Gamle Bys frivillige dermed blevet væsentlige medarbejdere med et medansvar for overlevering af kulturarven.

Kilder og litteratur:

Bo Bramsen: Den gamle By i Århus, 1971

Den Gamle Bys årbøger, 1927-2017

Peter Holm: Den Gamle By i Aarhus – fra Borgmestergård til købstadsmuseum. 1909-1945, Aarhus, 1951

Den Gamle By has a long-standing tradition of cooperation with volunteers

The founder of the museum, Peter Holm, was himself a volunteer and enthusiast when he laid the foundations of his open-air museum at the beginning of the 20th century. Right from the start he engaged other voluntary actors, both craft organizations and professionals, as private contributors. Until the end of the 20th century the workshops have been a focus for the museum's history of voluntary activities. For the last 20 years volunteers have played an ever larger and more all-round role in the organization of the museum.

Portrætter af frivillige

Anki van Dassen

Den Gamle By har frivillige i alle aldre, med vidt forskellig baggrund og mere end 20 forskellige funktioner. De fleste møder museets gæster som værter og formidlere i huse og gader. En del arbejder bag facaden med arkivering og registrering, og en betydelig gruppe bidrager med særlig ekspertviden inden for et bestemt fag. Uanset alder, baggrund og funktion har alle en glæde og stolthed ved arbejdet som frivillig på museet. Den Gamle By havde ikke været den samme uden denne mangfoldige og store personalegruppe af frivillige. Men hvad tænker de selv om deres frivillige arbejde på museet? Hvem er de? Hvorfor har de valgt at søge netop Den Gamle By? Hvilke forventninger og ambitioner har de? Og lever Den Gamle By op til deres forventninger? I denne artikel går frivilligkoordinator Anki van Dassen tæt på syv frivillige, der fortæller om, hvad Den Gamle By betyder for dem.

Cathrine Frederiksen, 23 år, studerende og frivillig i museumsfaglig afdeling

Cathrine læser til daglig middelalder- og renæssancearkæologi og følte for et par år siden, at der skulle ske noget ud over studierne. Noget andet at engagere sig i - og det måtte gerne være i museumsverdenen. Hun havde netop hørt om Den Gamle Bys demenstilbud og fik lyst til at engagere sig her. Men det kom til at gå anderledes. For Cathrine fik tilbud om at være med til research i forbindelse med udstillingen Aarhus Fortæller, en udstilling om Aarhus bys historie. "Det var alletiders. Ja, det har faktisk overgået mine forventninger, for dengang jeg søgte om at blive frivillig i Den Gamle By, havde jeg slet ingen anelse om, at jeg kunne komme til at arbejde med den nye

”Jeg er frivillig, fordi det er sjovt og hyggeligt at ’nørde’ lokalhistorie med andre ’nørder’, og fordi man møder en masse nye mennesker.” Flere og flere unge mennesker – især studerende – bliver frivillige i Den Gamle By.

udstilling og lokalhistorien. Og jeg har netop altid interesseret mig for lokalhistorie.”

Siden 2016 har Cathrine været med til at researche, registrere genstande, indsamle og udvælge fotos, skrive udstillingstekster til Aarhus Fortæller, datere film og meget andet. En sådan frivillig indsats bag facaden betyder, at museet kan skabe mere og bedre formidling. ”Jeg er altid glad, når jeg tager hjem fra en dag i Den Gamle By, fordi man snakker rigtig godt sammen og hygger sig på det kontor, hvor jeg sidder. Det bliver et afbræk fra en til tider stressende hverdag med eksaminer, samtidig med at jeg jo også får værdifuld erhvervs erfaring.”

Poul Boye Larsen, 91 år og frivillig på Besættelsesmuseet

”Jeg har altid været frivillig. Lige siden min barndom på mine forældres gård på Langeland har jeg oplevet, hvad frivillighed, hjælpsomhed og samarbejde betyder. Det at skabe fællesskaber – det har jeg altid arbejdet for.” Som 13-årig fik Poul besættelsestidens rædsler tæt ind på livet. Hans fodboldtræner var blevet skudt ved grænsen den 9. april 1940 i ildkampe mod tyskerne. Den unge Poul besluttede sig herefter for at vie sit liv til det danske forsvar. Som 17-årig blev han aktiv i modstandsbevægelsen, siden var han udstationeret med Den Danske Brigade i Tyskland, han har været befalingsmand ved Jydsk Telegrafregiment og initiativtager til Telegrafregimenternes soldaterforening. Poul har været 48 år i hjemmeværnet og hele sit

liv været frivillig i talrige organisationer og foreninger. I dag nyder både Veteranhjemmet i Brabrand og Besættelsesmuseet godt af Pouls frivillige indsats.

På Besættelsesmuseet møder Poul gæsterne i rollen som vært og formidler. Da Poul er Danmarks ældste veteran og en af de få, der har oplevet krigen som barn og ung, har han noget helt særligt at bidrage med; ”Jeg har oplevelserne fra besættelsestiden tæt på. Historielærere er gode til at tage deres elever med på Besættelsesmuseet, og de får at vide, hvordan det

var at kæmpe mod den uretfærdighed, om koncentrationslejre, om Gestapo og om stikkere. Det er så interessant at tale med mennesker, ramme deres interesser. For nylig var jeg ude på en specialskole for handicappede børn og fortælle dem om krigen. De var de sødeste, mest interesserede elever. Det var så givende, det kan selv ikke den højeste timeløn hamle op med!”

På sin 90-årsdag blev Poul æresmedlem af Besættelsesmuseets Venner, Aarhus Officersforening og Danmarkssamfundet. ”Det er fællesskaberne i det frivillige arbejde, samtalerne og venskaberne, der holder mig i gang. Jeg har mit hus, min have og mine dyr, som jeg passer. Men man skal ikke sidde hjemme, man skal gøre noget, være aktiv og skabe sig et spændende liv. Det har jeg rig mulighed for på Besættelsesmuseet og i Den Gamle By.”

Ane Søndergaard, 11 år, skoleelev og aktørbarn i det levende museum

”Hvad det bedste er ved at være aktørbarn? Åh, det er svært, der er jo rigtig mange ting: Gå i søndagsskole, lege og selvfølgelig at være i dragt, ” svarer Ane.

Ane har nu været børneaktør i et år. Hun fik interessen, da hun

I disse år hvor Besættelsesmuseet ved Domkirkepladsen er midlertidigt lukket, er Poul formidler i ”Besat-afsnittet” i udstillingen Aarhus Fortæller.

”Jeg håber på at kunne blive ved med at møde gæsterne mange år endnu.”

I museets frivilligweekend deltog Ane som aktør barn begge dage. Fordi hun ikke kunne lade være.

i sin sommerferie 2017 deltog i Tidsrejsen. Det er et forløb i Den Gamle By, hvor børn fem hverdage i træk kommer til museet og oplever, hvordan det er at være barn i 1864. Det var vildt, hårdt og sjovt. Så sjovt, at Ane ansøgte om at blive aktør barn. Det lykkedes. Og Ane kom på museets dramakursus med andre nye aktør børn. Kurset varetages af uddannede dramalærere blandt Den Gamle Bys aktører. Her lærer børnene de færdigheder og om de historiske fakta, de har brug for, når de skal spille sammen med voksne aktører, hin-

anden og museets gæster ved særlige begivenheder, temadage og højtider. Man lærer at være i rolle og begå sig både i museets 1864-, 1927- og 1974-tidsafsnit.

”Man arbejder hårdt, vasker tøj, henter brænde, gør rent, fejer gårdspladsen, pumper vand, og nogle gange leger vi. Det var meget anderledes at være barn i gamle dage. Især i 1864. Børn skulle hjælpe til og arbejde. Det var hårdt, og de havde ikke ret meget fritid. De har nok ikke syntes, at det var sjovt, for sådan var deres liv – hver dag. Men jeg synes det er sjovt. I dag er det hårdeste, man bliver bedt om af sine forældre, at tømme opvaskemaskinen eller gå ud med skraldet. Når jeg er aktør barn, oplever jeg, hvordan livet var, og jeg synes, det er så sjovt at prøve det og mærke det selv.”

Og selv om noget af det sjoveste er at have anderledes tøj på, er det også det hårdeste. Ane fortæller: ”Pigerne i 1864 havde enormt tungt tøj på. Det strammer og er svært at bevæge sig i. Men det er en del af oplevelsen, og det er derfor jeg er her. ”

John Kristensen, 65 år, vært i Møntmestergården og velkomstvært

”Jeg har altid interesse- ret mig for Den Gamle By og er kommet her meget. Så drømmen om at bli- ve en del af dette fantasti- ske sted har jeg haft længe. Da jeg så for et par år sid- en besøgte museet, skete der noget afgørende, som tændte gnisten: I Møntme- stergården blev jeg mødt af en meget vidende og le- vende fortæller, der tryl- lebandt mig og de andre gæster. Imponerende at én enkelt medarbejder kunne give så meget fra sig, tænkte jeg og var solgt. Det var sådan en funktion, jeg ville have som pensionist.”

”Jeg kan rig- tig godt lide at formidle og give gæsterne en oplevelse, som de husker. Som frivillig har man frie rammer in- den for den stil- lede opgave. Et rigtig godt ud- gangspunkt, for vi har alle vores egen måde at formidle på.”

I sit arbejdsliv har John været beskæftiget inden for offentlig traf- fik. Det blev til 25 år ved Odderbanen, 10 år ved DSB Busser og si- den ved Midttrafik som leder af billetkontrollen. ”Jeg har altid læst meget, jeg holder af at rejse, og så har jeg både have og bier, som skal passes. Men jeg har glæden ved at gøre mere, give noget og være beskæftiget med noget, jeg kan lide. Frivillighed tiltaler mig, og jeg kan godt lide den måde, Den Gamle By fornyer sig på ved at bemande huse. Det giver en helt anden oplevelse for gæsterne end plancher og skærme – og det er det, jeg gerne vil være en del af. ”

For nylig sagde John ja tak til også at blive velkomstvært for mu- seets gæster. En funktion, der kræver at man kan besvare spørgsmål om hvad som helst på museet. ”Jeg kan godt lide mulighederne for at få nye udfordringer på museet. For jeg vil gerne udvikle mig lø- bende, som jeg har gjort det i mit lønnede arbejdsliv. Jeg føler mig heldig, for Den Gamle By er et meget særligt sted, også i forhold til kollegerne. Fra dag ét har jeg følt mig som et fuldgældigt medlem af medarbejderstaben. Så jeg må nok sige, at mine forventninger til Den Gamle By som en frivilligarbejdsplads til fulde er indfriet.”

John Jacobsen, 67 år, medlem af Den Gamle Bys Telefonlaug

”Det at være med til at skabe noget som frivillig, der er større end én selv, motiverer mig. Det gjaldt også dengang jeg havde lønnet arbejde: At mit arbejde og jeg selv kan indgå i en større sammenhæng. Det er noget af det vigtigste for mig.”

John er uddannet elektronikmekaniker og kom i 1974 til Jydsk Telefon, hvor han arbejdede med omstillingsanlæg. Jydsk Telefon var på forkant med det elektroniske, og det var lige noget for John. Hans speciale blev kompliceret fejlfinding, og det gav ham mulighed for at være supporter for de teknikere, der var ude hos kunderne. ”Jeg satte en ære i det gode samarbejde med teknikerne og i at give kunderne så god en behandling som muligt. Den stolthed jeg havde ved at være ansat ved Jydsk Telefon i alle årene, føler jeg også nu i Den Gamle By. I Telefonlauget har vi et rigtig godt samarbejde. Vi er et team af eksperter, der støtter hinanden, og vi har opstillet kriterier for vores arbejde. Det duer ikke, at vi er 30 personer, der har de samme kompetencer. Der skal være fornuft i det, vi laver. Så vi skal være en flok, der dækker så mange kompetencer som muligt. Der er ofte folk, vi må sige nej til, fordi de kan noget, som vi andre også allerede kan.”

Det var en tilfældighed, der førte John ind i Den Gamle Bys Telefonlaug. Museet havde altid interesseret ham, så da tidligere kolleger fra Jydsk Telefon spurgte, om han ikke ville donere noget af sin telefonsamling til Den Gamle By, blev han nysgerrig. I 2013 slog han til og blev medlem af Telefonlauget. ”Vi har det utrolig godt både i laug og i Den Gamle By i det hele taget. Samvær med andre mennesker, mange goder, ja, vi bliver behandlet ufatteligt godt. Specielt den årlige studietur for frivillige er jeg glad for. Det er godt arrangeret og vi ser noget, vi ellers ikke ser.”

John installerer telefonledninger i museets 1974-bykvarter. ”Om 100 år, når vi alle er borte, er museet her forhåbentlig endnu med alt det, vi har været med til at vedligeholde, bevare og installere,” siger John.

John og kollegerne besidder ekspertviden og kompetencer, som er forudsætningen for, at de telefonanlæg, der er i Den Gamle Bys 1927- og 1974-bykvarterer, fungerer. ”Jeg håber, at vi kan oplære nogle unge folk til at varetage nogle af vores funktioner. At vi kan få beskrevet nogle arbejdsgange, så de ikke forsvinder med os i Telefonlauget.”

Ane Andersen, 72 år, og Julie Korsholm, 70 år, mentorer i museets projekt for unge med handicap

Ane og Julie har siden 2015 været frivillige mentorer for unge med udviklingshandicap i museets 1800-tals levendegørelse. Unge, der har svært ved at have kontakt med fremmede, får helt nye muligheder i museets konkrete og sanselige univers, når de 14 dage ad gangen optræder i dragt og rolle som frugtsælgere med Ane og Julie som støtte.

”Vi optræder i rollen som de unges bedstemødre. Historien er, at vi er en lille familie som kommer fra landet med vores grønt, blomster og frugt, som vi falbyder til byens gæster. Vores frugtvogn skrumler over brostenene, varerne ser tillokkende ud, og vi er alle i 1800-talsdragt. De unge kommer pludselig i centrum og bliver eksponerede på en helt anden måde, end de er vant til. Men rollen beskytter dem. Får de spørgsmål, de ikke kan besvare, er de lovligt undskyldt – de kommer jo ikke her fra byen. Hver gang vi kører projektet, ser vi, at de unge træder ud af deres vante mønstre. De tør mere, taler mere og tager initiativer, som hverken de eller deres nærmeste havde troet mulige. Det er meget bevægende og meningsfyldt,” siger de begge.

Ane har været frivillig på museet siden 2013, hvor hun indgik som ekstra støtte i museets undervisningsforløb for specialskoler og klasser. Hun foreslog på et tidspunkt, at man på museet lavede et længerevarende forløb som en slags praktik for unge med udviklingshandicap. ”Men der skal én person mere med, for jeg kan ikke køre det alene,” sagde Ane – og den ekstra person blev Anes veninde Julie, der havde den samme interesse for målgruppen. Begge har et langt arbejdsliv som henholdsvis ergoterapeut og sygeplejerske bag sig og dermed erfaringen og ekspertisen til at arbejde kvalificeret med de unge.

”Vi vil gerne gøre noget, som vi brænder for, og som kan passes ind i vores ellers travle pensionistliv. Vi vil gerne tage ansvar, initiativer, og vi tør søge nye veje. Der er meget højt til loftet i Den Gam-

”Det er fantastisk som frivillig at være med til at eksperimentere på et museum. I frugtbedsprojektet kan Den Gamle By rumme unge handicappedes anderledeshed, og de unge bliver gennem projektet bedre rustet til at gå ud i verden. Projektet har udvidet vores opfattelse af virkeligheden. Hvor er den da utrolig rig og facetteret her på museet,” fortæller projektets mentorer, Ane og Julie.

le By. Vores ideer og tanker bliver aldrig skudt ned hverken af vores kontaktperson eller andre. Alt bliver taget alvorligt som muligheder. Så vi er i høj grad med til at definere og udvikle vores egne opgaver,” fortæller de to kvinder.

Da Ane og Julie startede som frivillige i frugtbedsprojektet, oplevede de, at der blev set skævt til dem af de lønnede aktører. ”Men det gik hurtigt over, og vi føler os fantastisk godt tilpas og som en integreret del af medarbejderstaben. De andre opfattede også hurtigt, at vi har et helt andet, afgrænset og defineret mål. Vi konkurrerer ikke med nogen. Vi har hverken noget at miste eller noget vi skal bevise. Vi kommer bare, når vi har aftalt det med vores kontaktperson. Og så håber vi, at vi hver gang er med til at gøre en forskel.”

Portraits of Den Gamle By's volunteers

We meet Cathrine, 23 years old, who is a student and work behind the facade with research and registration. Ane, 11 years old, who spends some of her leisure time creating living communication in her role as a child actor. And John, 67 years old, who is one of a team of experts who make sure that museums telephones in the historical neighborhoods work. Only to mention three examples.

Kongelig kreativitet og royalt re-design

Tove Engelhardt Mathiassen

I 2018 fik Den Gamle By en sjælden mulighed for at vise et udsnit af Hendes Majestæt Dronningens dragter og hatte. Museet var glad for at kunne vise udstillingen af tre grunde. Dronningen er Den Gamle Bys protektor. Aarhus er et knudepunkt i den vestlige del af landet, så mange gæster kunne få lejlighed til at se udstillingen. For det tredje har museet siden 1921 haft museumsansatte med særligt ansvar for museets store dragt- og tekstilsamling. Forfatteren til denne artikel er den fjerde inspektør i rækken. Artiklen fokuserer på Dronningens kreativitet og medskaben, og hvordan det påvirkede de valg, der blev truffet i udstillingen.

Arbejdet med udstillingen Fra Dronningens Garderobe begyndte i sommeren 2015. Det var fascinerende lige fra starten at se Hendes Majestæt Dronningens aktive medskaben af sin egen garderobe og i det hele taget at opleve Dronningens kreativitet, humor og blik for både det lidt skæve og det skønne. I al baggrundslæsningen var der mange spændende og morsomme citater af Dronningen. Så i den del af udstillingen, der fik overskriften Fantasi og Forandring, valgte vi gode citater til at understrege temaerne. Under temaet, Den Kreative Dronning, kunne gæsterne læse citatet: ”Jeg var ikke ret gammel, før jeg opdagede, at det var lige så sjovt, ja, måske endda sjovere at hejre sig op og se skrækkelig ud end at skulle være dejlig og yndig.”

Den Kreative Dronning fokuserede på Majestætens skabende evner og lyst til udklædning. Lige fra tegninger i skolebøger til udklæd-

Japansk stof blev indkøbt i 1963 og i 1966 kombineret med fransk silke i denne kjole. I udstillingen stillede vi et spejl bag ved kjolen, så gæsterne kunne få det fulde udbytte af det japanske stof fra Kyoto.

ning ved det svenske kongepars maskeradebal på Gripsholm Slot i 2001 og kartonhatter udført af Dronningen. I tre årtier kreerede Dronningen kostumer og scenografi til Susanne Heerings balletskole i Næstved, Fru H.s Danseinstitut. Det var en stor glæde, at Den Gamle By måtte vise disse unikke eksempler på Dronningens fantasi, blandt andet til opsætningen af Elverhøj. Det kendte skuespil af Johan Ludvig Heiberg blev omsat til en balletudgave for børn.

Dans hjælper med til at føre sig

Der er ingen tvivl om Dronningens fordybelse og fornøjelse i det skabende arbejde til Susanne Heerings forestillinger. I samme rum som kartonhatterne kunne gæsterne se et skønt foto fra 2012 af Dronningen i en fejende dans med Susanne Heering. I udstillingen understregede særligt udvalgte fotos på den måde temaerne. Som voksen i 1971 efter de to barnefødsler begyndte den daværende Tronfølger at gå til ballet og gik også til dans som lille pige. Ballet er ifølge Dronningen en dejlig og anstrengende måde at få motion på, og dans hjælper med til at føre sig i de store kjoler, som vi viste mange af i udstillingen

Inspirerende tekstiler i opvæksten

Dronningens mor, Dronning Ingrid, har bevidst skærpet sine døtres sans for smukke materialer og skræddermæssige finesser. Prin-

Elletrunte og myggehatter. Ved åbningen af udstillingen Fra Dronningens Garde-robe fortalte Dronningen, at myggehatterne til forestillingen Elverhøj på Fru H.s Danseinstitut i Næstved, var til ganske små balletbørn, der endnu ikke kunne danse; men som kunne løbe rundt som en myggesværmer. Foto Asger Christiansen.

Hendes Maje-stæt danser med Susanne Heering ved afskedsforestillingen for Fru H.s Danseinstitut i 2012. Dronningen skabte karkonhatte til danseinstituttets forestillinger fra 1985 og frem. Foto Hans Jørgen Johansen, Sjællandske Medier.

sesserne var med til modeopvisninger og diskuterede modefotos i det franske modeblad L'Officiel, og allerede som børn var de involveret i valget af stoffer til deres eget tøj. Når tøjet ikke blev købt som konfektion, det vil sige færdigsyet beklædning, blev det frem til konfirmationsalderen syet to gange årligt hos frøknerne Thomsen i København. Naturligvis har omgivelserne på kongefamiliens slotte også spillet en rolle for Dronningens kreativitet, så til temaet Kjoler og Overalls viste vi stoftrykkeren Marie Gudme Leths tekstil Kirsebær fra 1946 udlånt af Designmuseum Danmark. I 1947 bestilte Dronning Ingrid tre tekstiltryk til gardiner hos Marie Gudme Leth, blandt andet Kirsebær. Dronningen fortalte til åbningen af udstillingen, at tekstilet Kirsebær hang på Amalienborg. Marie Gudme Leths livsværk blev i 2006 optaget i Kulturministeriets Kulturkanon, fordi hun er foregangskvinden i Danmark for smukke, moderne og brugbare tekstiler. Hendes værk har været med til at skabe det æstetiske univers for Dronningen siden syvårsalderen.

Tekstiler fra rejser

Dronningen har fortalt, at rejsen til Asien i 1963 har betydet meget for hendes måde at klæde sig på og givet idéer til brug af de ind-

købte materialer. Rejsen varede i 72 døgn og strakte sig over 51.000 km. Den unge, daværende Tronfølger kom blandt andet til Kyoto, hvor specialister væver de 68 cm brede stofbaner til obi'en, som er det brede bælte til den japanske kimono. Stoffet foldes på langs, når det bruges som obi. Et fabelagtigt stykke obistof blev købt og lå på lager i tre år, før det blev anvendt i en gallakjole i forlovelsestiden i 1966. Når Hendes Majestæt køber stoffer på rejser, kan de sagtens ligge gemt i 10 år, inden de kommer til at indgå i en kjole eller dragt. Obistoffet fra 1963 har et mønster med den symbolske blomst kry-santemum, på japansk kiku, som blandt andet findes i det kejserlige, japanske segl. Stoffet er vævet af silke i en stærkt smaragdgrøn farve med guld- og sølvtråde indvævet. Tronfølgeren var selv med til at designe kjolen, hvor obistoffet blev kombineret med en hvid silke fra Frankrig. Kjolen var oprindeligt ærmeløs; men blev forsynet med korte ærmer og et slæb af obistoffet i slutningen af 1960'erne. Kjolen blev udstillet i Møntmestergården sammen med to andre kjoler med grønne detaljer.

34 års samarbejde med Jørgen Bender

Den danske designer Jørgen Bender var udlært hos den danske modeskaber Holger Blom, som forsynede Kongehuset med mange slags påklædning fra 1958 og frem til sin død i 1965. Holger Blom havde også oplært den danske designer Erik Mortensen, før denne fortsatte til Paris og fik en stor karriere i flere franske modehuse. Da Blom døde, overtog Jørgen Bender og Verner Enquist modesalonen, og Bender påtog sig i samarbejde med direkticen fru Gerda at færdiggøre de kjoler, Dronning Ingrid havde bestilt til et statsbesøg i Paris. Sådan begyndte Benders 34-årige samarbejde med det danske kongehus frem til hans død i 1999. Dronningen har sagt om Bender og de store kjoler: "Han var bedst til det: Vi digtede dem sammen."

Samarbejdet med Jørgen Bender var frugtbar og resulterede i mange kjoler og dragter fra galla til afslappede sommerkjoler, og begge dele blev vist i udstillingen. Der var ikke mindre end 11 Bender-kjoler med og billeder af endnu flere, blandt andet Rigmor Mydtskovs smukke portræt af Tronfølgeren som brud i 1967. I 1960'erne og frem til butikken lukkede i begyndelsen af 1980'erne brugte Dronningen hatte fra Vagns Hattesalon. Da hattesalonen lukkede, købte Dronningen et smukt stykke silkechiffon i havets farver og med indvævede metaltråde. Næsten 10 år senere skabte Jørgen Bender af

dette helt specielle stykke stof en kjole med draperinger. Kjolen bliver kaldt Tivolikjolen, fordi den blev båret ved en fest i Tivoli i anledning af Dronningens 50-års fødselsdag. Det er en sofistikeret kjole på flere måder. Stoffet var ikke oprindeligt plisseret; men til den draperede overdel i flere etager blev stoffet plisseret hos Bender, og overdelen blev forsynet med en tynd nylontråd i kanten. Det gav den bølgende virkning, der passede perfekt til stoffets karakter.

Dronningens hatte

Et helt rum var helliget Dronningens hatte, og også her viste Majestæten sin bevidste medskaben. I 1976 var Regentparret på officielt besøg i USA. Prins Henrik havde forinden været på rejse i Iran og hjembragte et iransk, solgult stof og et stykke glat og blankt, stoftrykt silke med koboltblå bund og gult tryk som gave til sin hustru. Til USA-turen syede Jørgen Bender et sæt med nederdel og slå om-jakke af det gule stof og dertil en bluse af det trykte stof. En hat i turbanfacon blev syet om i Vagns Hattesalon og blev forsynet med en bred skygge og en drapering af det trykte stof. Det gule stof har fået et langt efterliv, fordi det er blevet anvendt til den store sol på Dronningens hvide antependium til Haderslev Domkirke. Hattene er fuldstændig afpasset den dragt eller kjole, som de skal bruges sammen med.

Hatten i midten er draperet med mønstertrykt silke, som Prins Henrik havde med hjem fra en rejse til Iran. Et helt rum var helliget Dronningens hatte.

Kjolen bliver kaldt Tivoli-kjolen, fordi den første gang blev båret til en fest i Tivoli i anledning af Dronningens 50-årsfødselsdag i 1990. Det er en af Dronningens yndlingskjoler.

Genbrug og Galla

Undervejs i arbejdet med udstillingen fik Den Gamle By tilbudt og modtog scrapbøger med royalt stof fra 60 års ugeblade fra en venlig giver, der havde arvet dem fra sin moster. Heri eftersøgte vi samtlige dragter i udstillingen, og vi fandt flere udklip, der viste de tre kjoler, som Jørgen Bender skabte i forbindelse med Regentparrets sølvbryllup i 1992. Alle tre kunne ses i udstillingen. De er vidt forskellige og afspejler på hver sin måde Dronningens fantasi og forestillingsevne. I det følgende gennemgår jeg to af dem.

Til festforestillingen i Det Kongelige Teater før Regentparrets sølvbryllup var der brug for en ny gallakjole. Til de fineste fester i kongehuset er alle i galla, hvor det er et krav, at de, der har en orden, bærer den. Herrer er i kjole og hvidt eller gallauniform, og damer i kjoler designet til at kunne bære ordner og ordensbånd. Dronningen fortæller, at der var brug for noget flot og mønstret, så i sidste øjeblik blev et gult silkestof med trykt mønster af store blomster og blade købt ved det italienske firma Rubelli.

Det italienske firma er specialister i møbelstoffer, og Dronningen valgte et gardinstof til gallakjolen. Bender designede og syede en kjole med corsagetop, hvor stoffet blev draperet på, og et stort skørt med tournure og et plisseret slæb. Den gule kjole af Rubelli-silke syede Bender om to gange, og undervejs ændrede den status fra galla til sommerkjole. Vi kan se den i scrapbøgerne til mange forskellige begivenheder frem til år 2000. Kjolen i sin sidste udgave som sommerkjole var udstillet under temaet Genbrug i Garderoben sammen med to andre eksempler på Benders kreative omsyninger.

Teatertyl til sølvbryllup

Et andet markant eksempel på Dronningens kreativitet og samarbejde med Bender er sølvbryllupskjolen til den private fest på Fredensborg i 1992. De tegnede kjolen sammen. Bender viste allerede som ganske ung et stort talent for at tegne modeskitser. Benders læremester Holger Blom draperede stof på en corsage, der passede den individuelle kunde. Bloms metode var at forme kjoler, dragter og kostumer. Jørgen Bender kunne tegne modellerne.

Til kjolen købte Dronningen fransk teatertyl med store masker af sølvtråd oversået med stjerner af sølvlametta, der er hæftet på enkeltvis med metalklammer. Dronningen havde året forinden arbejdet på scenografien til opsætningen af Bournonvilles ballet Et Fol-

kesagn og var blevet opmærksom på de fantastiske materialer, der produceres til teaterbrug og scenens stærke lys.

Der gik cirka 60 meter tyl til kjolen. De forskellige lag af sølvtyl- len blev underforet med lilla, dybblå og sort tyl, der gav et elegant farvespil i de draperede lag – især i bevægelse. Sølvbryllupskjolen af teatertyl var i Den Gamle By udstillet sammen med sølvbryllupskjolen til statsbanketten på Kronborg Slot, den kongelige dåbskjole fra 1870 og den sorte gallakjole, som Bender syede på få dage efter Dronningens far, Frederik 9.s død i 1972.

Holger Bloms indflydelse

Da Jørgen Bender døde i 1999 skulle Dronningen finde nye veje til design og syning af de store kjoler. Til fejringen af Majestættens 60-års fødselsdag i 2000 blev der skabt flere nye kjoler. I november 2017 havde jeg mulighed for at interviewe designeren af én af kjolerne og kunne på den måde få flere oplysninger om tilblivelsen. Designeren er Uffe Frank, som også skabte Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Marys brudekjole i 2004. Uffe Frank kunne blandt andet fortælle, at også han er en af de danske designere med tråde direkte tilbage til den danske skræddertradition med Holger Blom. Efter sin uddannelse på Dansk Konfektions- og Trikotageskole i Herning var Uffe Frank i praktik hos Jørgen Bender. Hos Bender lærte Uffe Frank at håndkaste sømrummene i de store kjoler. Kastesting ligger på skrå over trevlekanten, og i modsætning til for eksempel zigzag-sting på symaskine lader kastesting sømrummene forblive bløde, fleksible og flade, uden at kanten trevler op.

Efter Jørgen Benders død, blev Uffe Frank kontaktet af hoffet angående en kjole. Dronningen havde selv købt stoffet – et stykke midnatsblåt, maskinbroderet tyl – i udlandet. Kjølens mørke farve var nøje udvalgt af Dronningen, fordi den skulle bruges i Riddersalen på Christiansborg Slot, når 17 meget farvestrålende gobeliner efter tegning af kunstneren Bjørn Nørgaard skulle afsløres. Gobelinerne var en gave til Regenten fra dansk erhvervsliv og en lang række fonde til 50-årsfødselsdagen. Det havde taget 30 vævere 10 år at væve dem i Frankrig.

Uffe Frank kom til et møde på Amalienborg sammen med Verner Enquist, der skulle sy kjolen. Verner Enquist, som havde overtaget Holger Bloms modesalon sammen med Bender i 1965, fortsatte med at sy og brodere for Dronningen. Det blev der vist flere fine eksempler på i udstillingen.

Dronningen og Jørgen Bønder designede tre kjoler til regentparrets sølvbryllup i 1992. Denne kjole blev båret til den private fest på Fredensborg med over 300 inviterede gæster. Den elegante ranke af kunstige blomster og sølv blev udført af florist Madeleine Schnack ved Det Kongelige Teater.

Kjolen til Dronningens 60-års fødselsdag var designet af Uffe Frank og syet af Verner Enquist. Dronningen valgte et design, hvor kjolen havde en forklædeeffekt foran og mange lag af tætpisseret tyl.

Det var Dronningens egen idé, at stoffet skulle plisseres, som vi også så det i Tivolikjolen til 50-årsfødselsdagen og kjolen af Rubelli-silke til sølvbrylluppet. Fra sin tid hos den italienske modeskaber Armani havde Uffe Frank lært at anvende indbundne æsker til designforslagene, så hos sin foretrukne bogbinder i Firenze fik han fremstillet en fin æske til Dronningen, og fremsendte 15-20 farvelagte designforslag på A3. Dronningen valgte et design, hvor kjolen havde en forklædeeffekt foran og mange lag af tætpisseret tyl, der blev samlet bagpå i en struttende buket.

En royal guldkjole med inspiration fra middelalderen

Dronning Ingrid købte også fornemme materialer på rejser eller fik dem forærende. Dronningen har fortalt, at der efter morens død i 2000 lå nogle indiske, guldindvævede saristoffer på lager. Stofferne kunne også stamme fra Dronning Ingrids mor, Kronprinsesse Margareta, der samlede på fine stoffer fra Asien. Dronning Ingrids tre døtre trak lod, og Dronningen vandt fornemme silke indvævede med ægte, forgyldte sølvtråde.

Stoffet blev taget med til designeren Mogens Eriksen, hvor det op til ni meter lange saristof blev rullet ud, så en model kunne blive valgt. Til den officielle banket på Kronborg i anledning af sølvbrylluppet i 1992 havde Bender skabt en kjole med middelalderlige dobbeltærmer, hvor det yderste ærme hænger langt ned. På samme måde designede Mogens Eriksen en model, der gav det pragtfulde, indiske stof dets fulde potentiale, og hvor man umiddelbart kommer til at tænke på stoffet i den såkaldte gyldne kjole fra 1300-tallet. Den er tilskrevet Margrete 1. af Danmark og findes i Uppsala i dag. De indvendige ærmer var i Mogens Eriksens model af et mørkegrønt, guldindvævet saristof. Margrethe 2. bar guldkjolen ved gallamiddagen i det kejserlige palads i Tokyo ved Regentparrets statsbesøg i Japan i 2004. Dronningen har en sans for historiens betydning, som også blev læst ind i denne fornemme kjole.

Litteratur & kilder:

Bistrup, Annelise: Margrethe. Politikens Forlag, 2005.
Johansen, Katia: Dronningens Kjoler. Gyldendal, 2012.
Verge, Marianne: Modekongen Holger Blom. Gyldendal, 2017.
Interview med Uffe Frank, 10. november 2017.
Scrapbøger med udklip, Den Gamle By.

Guldkjolen af saristof af silke med indvævede forgyldte sølvtråde. Stoffet er arvet efter Dronning Ingrid. Ved åbningen 27. marts 2018 glædede Dronningen sig over, at vi havde skabt buketter.

Royal creativity and re-design

In 2018, Den Gamle By had the rare opportunity to exhibit some of Her Majesty the Queen's attire. The museum chose to show the exhibition for three reasons: the Queen is patron of Den Gamle By; Aarhus is easy accessible for most Danes; and since 1921, Den Gamle By has had curators with a special focus on the museum's large collection of historical dress and textiles. Tove Engelhardt Mathiassen is the fourth of these and focuses in this article on the Queen's creativity, showing how this creativity influenced her curatorial choices in the exhibition, with themes such as special occasions and re-use, hats and childhood, as well as the use of quotes from and photos of the Queen.

Transretlignelsen
for
Menneskerettigheder

Angsten
lesbiske
angsten
selvsøgende
kvinder
homofil

”Vi er her, og vi bliver her!” Dansk LGBT-historie i 70 år

Line Fogh Sørensen

LGBT er den internationalt anvendte forkortelse for lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner. I 2018 er det 70 år siden, at Danmarks første forening for homoseksuelle, Forbundet af 1948, blev grundlagt. Det er med tiden blevet til LGBT Danmark. Dansk Plakatumuseum i Den Gamle By markerede jubilæet fra 27. januar til 3. juni med udstillingen ”Under regnbuen. Danske LGBT-plakater i 70 år”, der gennem plakater og udvalgte genstande fortalte historie om 70 års kamp for mangfoldighed, accept og sammenhold. I denne artikel skildrer akademisk medarbejder Line Fogh Sørensen grundlæggelsen og udviklingen af den danske LGBT-bevægelse og viser samtidigt et lille udvalg af dens flere hundrede plakater.

Plakatudstillingen Under regnbuen blev domineret af et 60 m² regnbueflag. Regnbuen er i dag blevet symbolet på den samlede bevægelse af lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner verden over.

Da Forbundet af 1948 blev grundlagt for 70 år siden, producerede de ingen plakater. Det var nødvendigt at gå stille med dørene, for samfundet var langtfra forstående, når det kom til homoseksualitet. Fra at være en diskret kamp om seksualitet er det blevet til en åben kamp om især identitet. Samfundets stigende accept af mangfoldigheden anses i dag som en del af det danske frisind. Dermed spejler historien om den danske LGBT-bevægelse sig i den større samfundsfortælling, som kan opleves i Den Gamle Bys 1974-kvarter.

Den første organisering

Livet som homoseksuel var før i tiden et anonymt og hemmeligt liv. Homoseksuelle mødtes på barer, i parker og på offentlige toiletter, for alt måtte foregå i det skjulte. Der var skandaler i pressen, og den offentlige holdning til emnet var ikke positiv.

I 1948 stiftede Axel Axcgil (tidligere Lundahl Madsen, 1915-2011) i Aalborg Danmarks første forening for homoseksuelle i samråd med nogle få nære venner. Kredsen af 1948 blev den døbt, men ændrede hurtigt navn til Forbundet af 1948. Axel grundlagde sin forening dels grundet ensomhed, og dels grundet indignation over, at homoseksuelle ikke var nævnt i FN's menneskerettighedserklæring fra samme år. Grusomhederne begået under 2. Verdenskrig synliggjorde nødvendigheden af, at den enkelte borger skulle beskyttes mod overgreb fra sin egen stat. Derfor vedtog man menneskerettighedserklæringen, men udeladt var homoseksuelle til trods for, at også de var blevet ført til koncentrationslejrene. Ved et tilfælde kom han i kontakt med Helmer Fogedgaard (1907-2002), der i Rudkøbing overvejede at starte et blad for homofile, som Helmer og Axel foretrak at kalde minoriteten. Homofile for at fokusere på det følelsesmæssige og sjælelige i stedet for det seksuelle. Sammen stod de stærkere, og således udkom bladet "Vennen" som Forbundet af 1948's officielle medlemsblad fra januar 1949.

Foreningen var i begyndelsen hemmelig, og man kunne kun blive medlem, hvis én i foreningen sagde god for én. Den første artikel i "Vennen" var skrevet af Helmer under pseudonymet *Homophilos*, men understregede over for læseren: "Vi er her, og vi bliver her!"

På denne tid lavede Forbundet af 1948 ikke plakater. Plakater hænger oftest ude i det offentlige rum og er i sig selv et højtråbende medie. Det identificerede Forbundet sig ikke med. Fraværet af plakater fra den tid er i sig selv et udtryk for karakteren af Forbundet af 1948's overvejende anonyme kamp for en plads til homoseksuelle i det danske samfund.

Det var ikke ulovligt at være homoseksuel i Danmark. Kriminaliseringen af homoseksualitet (for mænd) var blevet afskaffet i 1933. Den almindelige borger var dog langt fra accepterende. En Gallup-undersøgelse fra 1947 viser, at 61 procent af de adspurgte danskere mente, at homoseksualitet var den værste eller næstværste forbrydelse, man kunne begå. De øvrige oplyste forbrydelser var blandt andet mord, voldtægt og jagt uden for jagtsæsonen - alle kriminelle handlinger i modsætning til homoseksualitet. Det var dog

endnu forbudt for to mænd at danse sammen offentligt, og den seksuelle lavalder for homoseksuelle var 18 år, mens den for heteroseksuelle var 15.

Begyndelsen for Forbundet af 1948 blev hård. En journalist i Aalborg fik nys om foreningen og Axel som manden bag, og det blev forsidestof i Aalborg Stiftstidende. Axel blev fyret fra sit arbejde, bedt om ikke at spise med i sit pensionat, ekskluderet fra sit politiske parti Retsforbundet, og enkelte venner ville derefter ikke hilse på ham, da det var for risikabelt at blive sat i forbindelse med ham. Han så ingen anden udvej end at flytte og han fortsatte arbejdet i København. Her oplevede Forbundet af 1948 langt større succes, og medlemstallet nåede over 600 i løbet af de første fire måneder. For med pressedækningen kendte mange homoseksuelle nu også til Forbundets eksistens.

Et tilbageslag

Københavns politi var overbevist om, at Forbundet af 1948 i virkeligheden var et dække over et mandligt prostitutionsnetværk. Politiets arbejde fik store konsekvenser for både Forbundet og for Axel personligt. For ud over sit store engagement i Forbundet drev Axel flere forretninger sideløbende med sin forlovede, Eigil. Forretningerne stod bag international formidling af homoseksuelle kontaktannoncer samt kommerciel fremstilling og levering af nøgenbilleder af unge mænd. I 1955 konfiskerede politiet disse firmaers kartoteker og brugte dem til at optrevle store dele af hovedstadens homoseksuelle subkultur i Den Store Pornografi-affære, som sagen blev døbt i pressen. Mellem 600 og 1500 mænd blev inddraget i politiets afhøringer, og 297 mænd blev heraf dømt for at have haft seksuel omgang med mindreårige af samme køn. Eigil og Axel blev idømt henholdsvis 12 og 18 måneders fængsel. Tilliden til Forbundet af 1948 forsvandt. Medlemstallet faldt fra ca. 1600 til 62 i årene efter affæren. Axel og Eigil fik skylden for krisen, og de fik frataget deres medlemskab af Forbundet af 1948 helt frem til 1970.

En ny tilgang: protest og offentlighed

I kølvandet på studenteroprørene i 1968, hvor der verden over opstod en lang række protestbevægelser imod de eksisterende samfundsnormer, begyndte også en ny bevægelse til kamp for homoseksuelles rettigheder at forme sig. Stonewall-optøjerne i New York i

1969 blev startskuddet. På Christopher Street lå baren Stonewall Inn, og den 28. juni valgte klientellet bestående af homo-, biseksuelle og transpersoner for første gang at kæmpe imod politiets systematiske forfølgelser. Kampene varede i flere dage, og det blev grundstenen til en mere konfronterende LGBT-bevægelse. I USA oprettedes her efter the Gay Liberation Front, og på årsdagen for optøjerne marcheredes i New Yorks gader til den nystartede tradition, Christopher Street Liberation Day – vore dages pride-parader. Denne nye proaktive tilgang satte sit aftryk på Danmark, hvor Bøssernes Befrielses Front blev grundlagt i 1971.

Bøssernes Befrielses Front opstod som en reaktion mod det, i deres øjne, selvundertrykkende Forbundet af 1948. Fronten var venstreorienteret, aktivistisk og anarkistisk med flad struktur. Med dametøj som våben ville de provokere det konservative Danmark og tage skældsordet 'bøsse' tilbage. Målet var seksualpolitisk bevidstgørelse af bøsserne og bøssepolitisk oplysning til folket. Hvor Forbundet af 1948 havde søgt at blive tolereret inden for samfundets eksisterende rammer, ville Fronten derimod sprænge disse rammer og skabe et nyt samfund med accept af homoseksuelle på deres egne vilkår.

Fronten havde base i Bøssehuset på Christiania fra 1972, og de arrangerede talrige fester, demonstrationer, teaterstykker, skolebesøg og landsdækkende bøssekaravaner fra København til Thy-lejren. Ikke alle syntes om denne offentlighed. Hos Forbundet af 1948 mente man, at den provokerende tilgang til rettighedskampen ikke ville gavne sagen, men Fronten fortsatte ufortrødent.

Med Bøssernes Befrielses Front skete der et tydeligt skifte i symbolik, sprogbrug og ikke mindst synligheden omkring minoriteten. Fronten var den måske mest plakaturproducerende homoseksuelle forening, og de mange plakater fortæller netop om deres talrige arrangementer. Den lyserøde trekant, som mandlige homoseksuelle skulle bære på deres tøj i 2. Verdenskrigs koncentrationslejre, blev flittigt anvendt på plakaterne. Man ville fjerne skammen og vende symbolets betydning til noget stolt og positivt. Derudover er plakaterne spækkede med stærke motiver og slagord som "Tissemand, tissemand – wauw, wauw, wauw", "Ned med pikimperialismen" og "Ta' skridtet i dag – bli' svans". Strategien var netop at bringe homoseksualiteten ud i offentligheden ved hjælp af selvironi og provokation. Frontens selvironiske, frigjorte og fandenivoldske facon var medvirkende til at ændre samfundssynet på minoriteten. Men i lige så høj grad ændredes også bevidstheden hos de mandlige homoseksuelle selv.

Med et væld af symbolik fortæller plakaten om bøsseens undertrykkelse i samfundet, hans skæbne i ensomhedens pissoirer, erklæret psykisk sygdom og samfundets reaktion på synligheden. Af Ole Morten, omkring år 1973.

BØSSERNE BEFRIELES-FRONT

KØBENHAVN: POST & MØDE HVER MANDAG KL 20:00: KARLSVOGNE - CHRISTIANIA - 1122. K.
INTRODUKTION: ÅBENRA 33 1. MANDAG I HVER MÅNED - BØSSE KOM!

De usynlige lesbiske

Fra 1974 begyndte også en synliggørelse af de kvindelige homoseksuelle i Danmark med grundlæggelsen af Lesbisk Bevægelse. De lesbiske følte sig usynliggjorte i samfundet generelt. Men derudover følte de sig undertrykte i det mandsdominerede Forbundet af 1948, og i Rødstrømpebevægelsen, der anså lesbiske som en trussel for den kvindepolitiske dagsorden. Fra 1974 brød de ud og krævede deres ret til at være lesbiske uden at føle skam.

Lesbisk Bevægelse var ligeledes et produkt af tidens verdensomspændende protestbevægelser. Aktivisme, socialisme, basisgrupper og flad struktur kendetegnede Lesbisk Bevægelse.

Lesbisk Bevægelse var en aktiv drivkraft i kvindehuse i hele Danmark, den årlige Femølejr, der fra 1975 havde en lesbisk uge, samt Kvindehøjskolen i Visby i Sønderjylland, der blev grundlagt i 1978. I modsætning til Bøssernes Befrielses Fronts provokerende plakater, har Lesbisk Bevægelses plakater noget andet på spil. Blot få har direkte Lesbisk Bevægelse som afsender. Derimod er lesbiske og Lesbisk Bevægelse at finde i nogle af tidens kvindepolitiske plakater, både symbolsk og/eller skriftligt.

Plakaterne fortæller således, hvordan 1970'ernes bøssekamp og lesbiske kamp havde forskellige mål. Bøssernes Befrielses Fronts udgangspunkt var seksualpolitisk, mens Lesbisk Bevægelse også

Lesbiske med knyttede næver på plakaten fra den første lesbiske uge på Femø-lejren i 1975. Trods krav om frihed og selvstændighed er enkelte ansigter mørklagte for ikke at kunne genkendes. Ukendt kunstner.

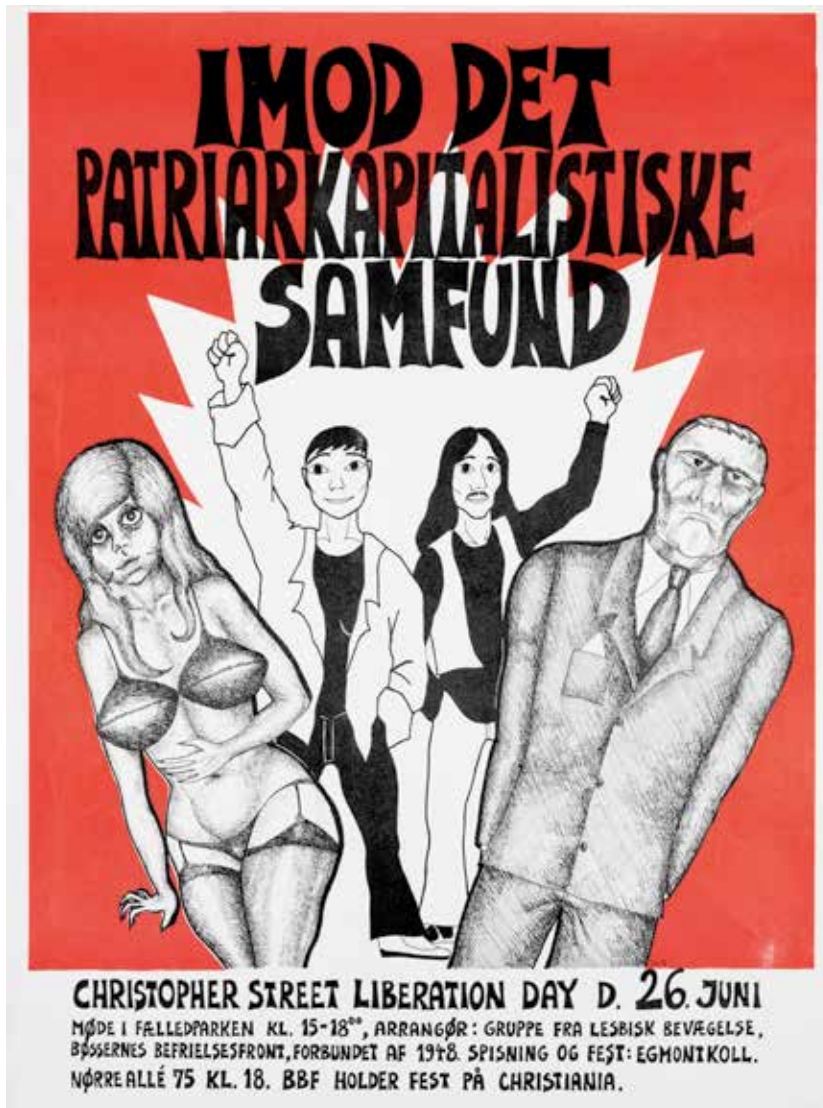
kæmpede for kønspolitiske resultater. En markering af den lesbiske politik udadtil var vigtig i forhold til at skabe sig en plads i Rødstrømpebevægelsen og det øvrige samfund, mens man indadtil skabte et rum, der gav mulighed for personlig såvel som kollektiv frigørelse, solidaritet, erfaringsdeling og selvrealisering helt i tråd med den øvrige kvinderettighedsbevægelse.

Selvbevidsthed, sammenhold og synlighed

Fra begyndelsen af 1970'erne begyndte også Forbundet af 1948 at markere sig offentligt. Christopher Street Liberation Day-traditionen kom til Europa og Danmark fra 1971, og initiativet til en siddende demonstration, en sit-in, i Fælledparken i København på toårsdagen stod Forbundet bag. Forsamlingen brød til sidst ud i en spontan demonstration ned gennem Strøget i København, og det, der skulle blive til Bøssernes Befrielses Front, var en udløber af denne aften aktiviteter.

I dette årti udviklede de forskellige grupperinger sig til en mere samlet bevægelse. Forbundet oprettede lokalafdelinger og Pan-klubber i flere byer, andre lokale initiativer opstod, og Bøssernes Befrielses Front og Lesbisk Bevægelse bredte sig også uden for hovedstaden. Fra 1980 oprettede Forbundet bibliotek og arkiv, rådgivning, Pan Idræt, Radio Rosa og filmfestival, foruden Stop AIDS-kampagnen og AIDS-linien i 1986. I 1982 ændrede Forbundet af 1948 navn til Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske – et navn der netop passede til tidens øgede synlighed og stolthed over at være homoseksuel. Den store udvikling internt i bevægelsen gav grobund for et solidt sammenhold på tværs af geografi, foreninger, alder og køn. Aktiviteterne blomstrede, og selvbevidstheden steg, og det samme gjorde samfundets accept.

Forbundet af 1948, Bøssernes Befrielses Front og Lesbisk Bevægelse (fra 1974) arrangerede blandt andet Christopher Street Liberation Day-demonstrationer i fællesskab. Desuden kunne de tre foreninger sammen lægge et større politisk pres på blandt andet at få ændret de tre diskriminerende love: I 1973 blev danseforbuddet ophævet, i 1976 blev den seksuelle lavalder for homoseksuelle ensartet i forhold til den heteroseksuelle lavalder, og i 1981 blev homoseksualitet fjernet fra den danske liste over mentale lidelser. I løbet af 1980'erne arbejdede Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske videre med de politiske reformer, herunder det registrerede partnerskab, der trådte i kraft 1. oktober 1989. Som en manifestation af Forbun-

Forbundet, Lesbisk Bevægelse og Fronten inviterede i 1976 til demonstration i København under parolen "Imod det patriarkapitalistiske samfund". Ukendt kunstner.

det af 1948's betydning for den danske LGBT-bevægelses udvikling blev det første par til at sige "ja" til hinanden på Københavns Rådhus tidligere nævnte Axel og Eigil Axlil.

En ny retning sammen

I 2002 blev Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske officielt også en

forening for biseksuelle, og Bøssehuset på Christiania åbnede for at rumme alle LGBT-personer. Transpersoner blev inkluderet i Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske i 2008, som derfor ændrede navn til LGBT Danmark det efterfølgende år. Mange kampe er kæmpet på den politiske scene, anført af LGBT Danmark, og det har blandt andet resulteret i loven om kønsneutralt ægteskab fra 2012 og i en banebrydende børnelov året efter, der har givet regnbuefamilier et bedre juridisk grundlag. Senest har kampen resulteret i væsentlig forbedrede vilkår for transpersoner, idet transkønnethed blev slettet af den danske liste over psykiske sygdomme i 2017. Også foreningen Sabaah, der kæmper for LGBT-personer med en anden etnisk

Slagkraftig plakat fra Amnesty Internationals kampagne i 2016 mod krænkelser af transkønnedes rettigheder. 1. januar 2017 blev transkønnethed fjernet af listen over psykiske lidelser.

baggrund, har siden grundlæggelsen i 2006 set en stigende politisk støtte lokalt og nationalt.

Plakatmaterialet fra LGBT-kampens seneste år viser netop, at transpersoner og LGBT-personer med anden etnisk baggrund stadig kæmper for accept og respekt. Som bøsseplakaterne og de lesbiske plakater fra 1970'erne og 1980'erne, sætter de moderne plakater ord og ansigt på den undertrykte, usynliggjorte minoritet og kræver forandring.

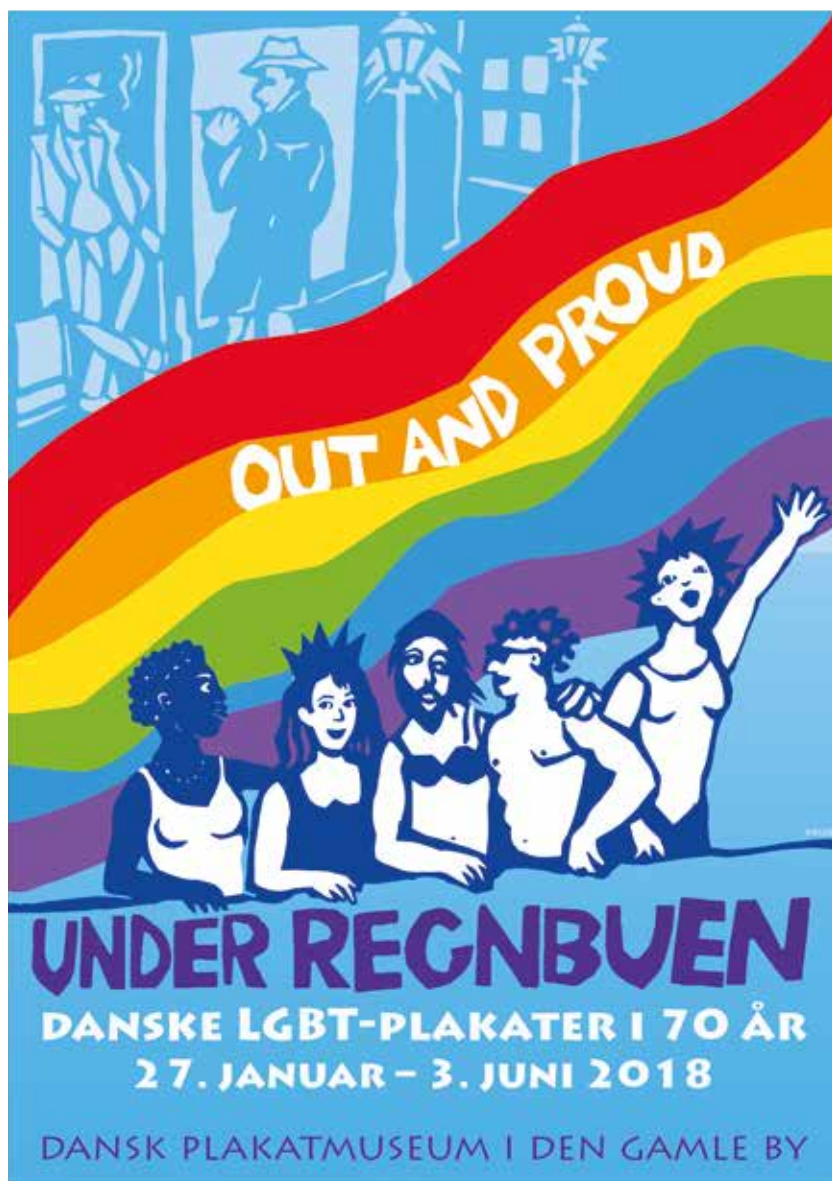
I dag

I dag er homo- og biseksuelle politisk stort set ligestillet, og samfundets accept er fremherskende. Det omfattende plakatmateriale fra LGBT-bevægelsen fortæller om den store udvikling, som bevægelsen har gennemgået i løbet af de 70 års rettighedskamp. Fra at være en relativt mandsdomineret bevægelse, der slet ikke producerede plakater, har lesbiske med tiden krævet deres plads, ligesom transpersoner og minoritetsetniske LGBT-personer i dag åbent kræver en større stemme i den samlede og langt mere proaktive bevægelse.

Danish LGBT history in 70 years in posters

70 years ago, the League of 1948 was founded as the first Danish association of homosexuals by a man named Axel Axcil. To celebrate the anniversary and to tell the important and colorful history of how Danish society came to be more accepting of lesbian, gay, bisexual and transgender people, the Danish Poster Museum in Den Gamle By held the exhibition "Under the rainbow. Danish LGBT posters in 70 years" from 27 January to 3 June 2018. The League of 1948 was a subtle and anonymous social network and the beginning was challenging due to police interference and the general intolerance in Danish society. In the wake of the 1968 student rebellion and other international protest movements, the New York lesbians, gays and transgenders fought police harassment in the Stonewall riots in 1969. It led to a more active and confrontational LGBT movement that spread to Denmark in the early 1970s. The Danish Gay Liberation Front (founded 1971) and the Lesbian Movement (1974) were two of the influential associations that pushed the acceptance of homosexuals forward and enhanced their own self-awareness. Today, the League of 1948 is called LGBT Denmark. Politically, homosexuals

have to a large extent achieved equality in Denmark. However, trans-genders and LGBT people with minority ethnic backgrounds are still struggling – supported by the united LGBT movement – against discriminations and fighting for full rights over their own body.

Thomas Kruse står bag udstillingsplakaten til "Under regnbuen. Danske LGBT-plakater i 70 år". Under regnbuen står de glade og frigjorte LGBT'ere i samlet flok i stærk kontrast til den anonyme, skumle fortids skjulte og skamfulde livsførelse i baggrunden.

Rosenborgvinens rødder

Annette Hoff

På årets første dag serverer H.M. Dronningen hvert år en berømmelig, ældgammel vin for sine taffelgæster – Rosenborgvinen. Vi ved, at vinen er fra 1598, fordi det står på det ældste af de store vinfade, der ligger i Rosenborgs hvælvede kældre. Herfra har kongehuset generation efter generation aftappet 8-10 flasker hvert nytår, så alle gæster har kunnet smage et lille glas af de ædle dråber. Og hvert år er vinen i samme takt blevet tilsat fyldevin fra de andre gamle fade, for at bibeholde 1598-vinfadet på ca. 1.000 liter fuldt. Seniorforsker dr. phil. Annette Hoff løfter i denne artikel sløret for ny viden om vinens tidlige historie.

Stjålet af svenskerne

En del af Rosenborgvinens historie har tidligere været beskrevet, mens dens allerældste del hidtil har været ukendt. Vi har længe kendt til beskrivelsen af, at tre fade rhinskvin med årstallene 1598, 1599 og 1610 blev stjålet i sommeren 1659 fra Nykøbing Slot som krigsbytte af svenskerne. De fik imidlertid ikke held med deres forehavende, men blev opbragt af en københavnsk kaperskude i Østersøen, og de brave københavnske borgere fik bugseret de store vinfade hjem til København, før den svenske konges mundskænk fik fuldført udåden. Herefter lå vinen frem til 1731 i kældrene under Københavns Slot, men da skulle slottet rives ned for at give plads til opførelsen af det første Christiansborg. Nu var de gamle vinfade i vejen og blev overflyttet til kældrene under Rosenborg, hvor de har ligget i ro siden da.¹

I forbindelse med forskningsarbejdet bag Den Danske Vinhisto-

Bordet er dækket til nytårstaffel på Amalienborg. Foto Keld Navntoft.

Det store gamle vinfad fra 1598 i Rosenborgs kælder blev tømt i 1982, og den ældgamle vin blev tappet over i ståltanke og flasker. Foto Kongernes Samling, Rosenborg.

rie, det fjerde bind i Nydelsesmidlernes Danmarkshistorie, satte jeg mig for at dykke ned i denne særlige vins allerældste historie. Kunne det mon lykkes, hvis man gravede dybt nok i Rigsarkivets mange arkivpakker, at finde Rosenborgvinens rødder? Andre har forsøgt sig, men resultatet udeblev desværre. Årstallet fortæller os, at Rosenborgvinen stammer fra Christian 4.s unge år - han blev som 19-årig kronet i 1596.

I Rigsarkivet findes en række kongelige vinkælderregnskaber påbegyndt i 1595. For årene 1604-06 findes en særdeles interessant protokol med beskrivelse af den kongelige mundskænks to-årige rejse til Rhinområdet for at indkøbe intet mindre end 175.000

liter vin til de kongelige kældre. Det er i denne rejses oplysninger, at man har forsøgt at finde 1598-vinen, men sporet ender desværre blindt, da man ingen årgangsuplysninger får om den store rejses indkøbte vine – kun mængden, prisen og i hvilke vingårde og byer, man gjorde de mange indkøb til Christian 4.² Det, i sig selv, er imidlertid også interessant. Kendte vinbyer og områder fra Rhindistriktet remses op, der lejes en domkirkekælder i Mainz til at overvintre et stort parti vin i, man køber krudt og kugler for at kunne forsvare pramsejladserne ad Rhinen mod sørøvere, og vinfadene bevikles med hundredmetervis af halmtov, for at beskytte dem under den sidste sejltur fra Köln til Danmark.

Rosenborgvinens rødder findes som nævnt ikke her. Men hvis man i stedet retter blikket mod de andre protokoller i vinkælderregnskaberne, viste det sig at være det helt rette sted at lede. Før gådens resultat skal afsløres, er vi nødt til at få styr på Nykøbing Slots rolle i dette vineventyr.

Kongens mor på Nykøbing Slot

Christian 4. mistede sin far allerede som 11-årig i 1588. Hans mor, dronning Sophie, var på det tidspunkt 31 år gammel, men hun fik ikke lov til at fortsætte opdragelsen af sin søn. Hun blev tvunget væk fra de kongelige slotte kort efter Frederik 2.s død, men som enke-sæde fik hun Nykøbing Slot, der havde stort set hele Falster som kron-gods. Hun var en dygtig og handlekraftig kvinde, der i årene herefter forstod at røgte indtægterne fra de hundredvis af bøndergårde, som hørte under Nykøbing, og hun blev en af Europas rigeste kvinder. En pæn arv efter Frederik 2. blev også en grundsten i hendes livsværk: opbygningen af Nykøbing Slot.

Opskænket Rosenborgvin fra 1598 i en kopi af det norsk-producerede Nøstetangen kongelige mundglas fra 1760. Farven er som sherry, og smagen som en meget tør sherry – uden sødme, men med nogen syrlighed.
Foto Annette Hoff.

Død af druk

Christian 4. havde et godt og ukompliceret forhold til sin mor. Hans opvækst havde været præget af forældrenes oprigtige kærlighed for hinanden, hvilket var et særsyn på den tid – et kongeligt ægteskab var et udenrigspolitisk anliggende, der skulle sikre vigtige politiske relationer for rigets hersker. Følelser var uinteressante. Men med Frederik 2.s valg af sin 16 år yngre kusine Sophie blev det anderledes. Eneste malurt i bægeret var nok, at Frederik 2. var så glad for vin, at han efter alt at dømmes døde af druk som 54-årig; i hans ligprædiken blev der ikke lagt fingre imellem, idet historiker Anders Sørensen Vedel fastslog, ”dersom hans naade (kongen) kunne have haft lov for fremmede fyrsters og legaters og andre sine gode mænds daglige omgængelse til at holde sig fra den almindelige, skadelige drik ... kunne hans naade have levet mangen god dag længere. Men dette er nu forgæves at disputere om. Døden skal have en aarsag.” Derfor må vi sande, at Christian 4.s glæde ved at få vinbægeret fyldt ikke kom fra fremmede.

Arkivpakke på Rigsarkivet løser gåden

Tilbage til Rigsarkivet. Eftersom Rosenborgvinen ifølge vinfadets påskrift, svenskekrigsfortællingen og 1700-årenes vinkælderregnskaber oplyses at være fra 1598, var protokollen for dette år et oplagt sted at begynde. For at gå systematisk til værks gennemgik jeg protokollen kronologisk, men først den 27. december 1598 var der bid. Om denne dag kan vi læse i vinkælderregnskabet, at Christian 4. gav ordre til, at der skulle afsendes to amer ung rhinskvin fra Københavns Slot til hans mor, Sophie, på Nykøbing Slot. Originalteksten lyder således:

27. December er udkommen paa Kiøbenhaffns slot effter K:M: Befalling som bleff Sendt thill Nyekiøbinslot thill Droning Sophia Rinnscher vin Must ij Ammer.³

Ud over, at vi nu har fuldstændigt styr på, hvilken dato rhinskvinen i 1598 blev sendt til Nykøbing Slot, kan der aflæses flere andre interessante oplysninger. For det første drejede det sig om ung, ikke færdiggæret rhinskvin, idet protokolteksten lyder: Rinnscher vin Must, altså vinmost. Det er en vigtig detalje, fordi det betyder, at vinen var af druer høstet i eftersommeren 1598 og allerede sidst på året hjembragt til Danmark. Derfor kan vi med sikkerhed sige, at der var tale om en årgang 1598. Dernæst kan vi se, at det drejede sig om

to amer = 2 gange 149,75 liter, i alt knap 300 liter. Og endelig får vi fastslået, at det var på Kongelig Majestæts befaling, altså Christians 4.s direkte ordre, at vinen blev sendt derned.

I Amalienborgs kældre

En sidste krølle på denne interessante gamle vins historie finder vi to århundreder senere. Jeg har fået mulighed for at gennemgå overhofmarskal A.G. Moltkes vinkælderregnskaber fra kældrene under Amalienborgpalæet for årene 1792-94. I eftersommeren 1792 døde denne initiativrige mand, der for egen regning havde ladet det ene af de fire adelspalæer (det nuværende Amalienborg) opføre i 1750-54. Med en uhørt luksuriøs indretning, der endog oversteg den kongelige på Christiansborg, havde Moltke alle muligheder for at afholde overdådige tafler, og hans vinkælder rakte rigeligt hertil. Men blandt kælderens 1.481 flasker af udsøgte franske, spanske, græske, ungarske, sydafrikanske og andre vine befandt sig også i afdelingen for Gamle Rhinske Viine, 1 Rosenborger fra 1598.⁴ Sikkert en gave fra majestæten. Efter Moltkes død blev palæet solgt til kongefamilien, der var blevet husvilde efter Christiansborgs brand 26. februar 1794. Før denne overdragelse skulle kælderens tømme, og vinkælderens flasker blev atter optalt; dér manglede flasken med 1598-Rosenborgvinen. Måske havde Moltke nået at drikke den inden sin død i håbet om helbredelse, thi man sagde, at Rosenborgvinen havde helbredende egenskaber. Og så sent som i 1900-årene kunne døende eller meget syge borgere, muligvis med lægeattest, ansøge majestæten om tildeling af en lille portion af den gamle vin.

- 1 Løvenskiold (1896): Den Kg. Hofhusholdnings gamle Rhinskvind m.m. Tidsskrift for Historie og Geografi 1896 II. S. 83-88.
- 2 Wolstrup, Bent (1995): Vinindkøbsrejser til Rhinen 1604-1606 for Christian IV. I: Kongelige Glas. Udstilling af drikkeglas, glasservicer og pokaler gennem 400 år. Christiansborg Slot. S. 191-197. Göttert, Rolf (2001): Rheinwein für den dänischen Königshof. Rheingau Forum, 2, 2001. S. 2-6.
- 3 Hofholdning, Vinkælderregnskaber 1595-99, upagineret protokol okt. 1598 til sept. 1599, pakke 416. Indførsel 27/12-1598. Rigsarkivet.
- 4 A.G. Moltkes vinkælderregnskaber er i privateje.

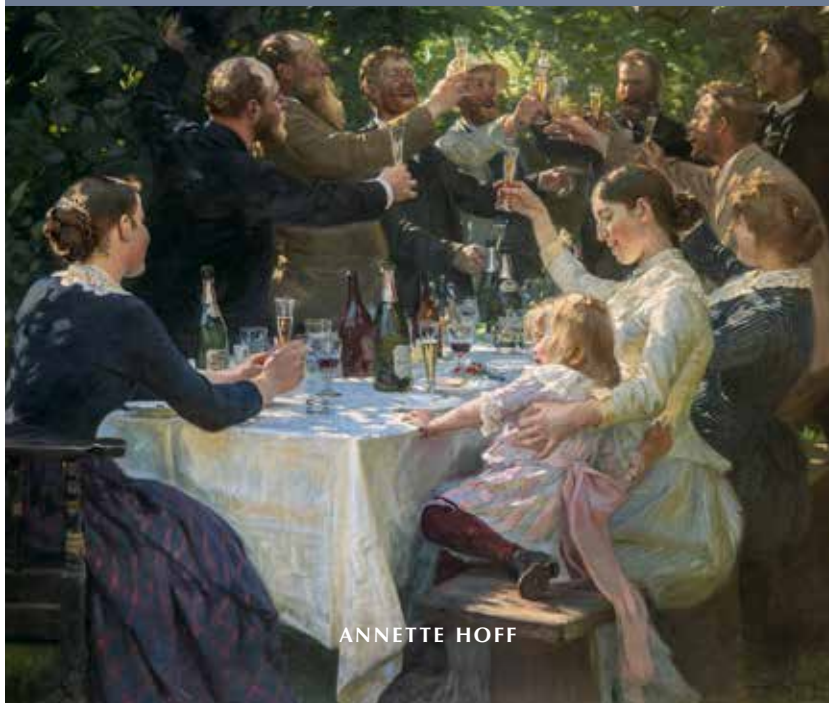
The origins of the Rosenborg wine

On the very first day of the new year, at the grand banquet at Amalienborg Castle in Copenhagen, the Danish Queen offers her guests a glass of the old Rhine wine called the Rosenborg Wine. The wine barrel from which it comes is inscribed with the year 1598. For a long time it has been known that the Swedes tried to capture this barrel as war booty from Nykøbing Castle on the island of Falster, but also that it was saved and brought to Copenhagen. Since 1732, this wine barrel has been stored in the cellar of Rosenborg Castle, but the very earliest history of this wine has not been known until now. The study of the royal wine cellar accounts from 1596-1605 in the National Archives during the research and publication project *Den Danske Vinhistorie* (i.e. *The Danish History of Wine*), has made it possible to trace the origins of the Rosenborg Wine. The wine cellar

I 1982 blev en del af Rosenborgvinen tappet over i 702 flasker, der ca. hvert 30. år skal have fornyet korkpropperne. Hvert år bruges 8-10 flasker til dronningens nytårstaffel. Foto Kongernes Samling, Rosenborg.

DEN DANSKE VINHISTORIE

accounts prove that on December 27th 1598, the young King Christian IV ordered two barrels of young Rhine wine of the 1598 vintage to be sent to his mother, the Dowager Queen Sophie, at Nykøbing Castle. After her death in 1631, and even after the King's own death in 1648, the wine remained in Nykøbing until it was discovered by the cupbearer of the Swedish King. For generations, this wine has been served at the New Year grand banquet, and well into the beginning of the 20th century it was said to have curative qualities.

Forskning viser, at erindrings- formidling virker

Martin Brandt Djupdræt og Henning Lindberg

Siden 2004 har Den Gamle By arbejdet med særlige tilbud til mennesker, der er ramt af demens. Arbejdet fik hurtigt stor bevågenhed fra både ind- og udland, og mange ønskede at lære af vores erfaringer. Det førte til det store EU-projekt, der bærer titlen Active Ageing and Heritage in Adult Learning og som er gennemført i tæt samarbejde med universiteter og museer i Sverige, England, Norge og Ungarn. Overinspektør Martin Brandt Djupdræt og leder af Levende Museum Henning Lindberg fortæller i artiklen om forskningens resultater.

Den Gamle Bys erindringslejlighed har tre værelser og er indrettet til forløb for ældre, der er ramt af demens. Der er adgang for kørestolsbrugere, og den har et fungerende køkken og toilet, foruden to stuer, entré og soveværelse.

Lejligheden er indrettet som i 1950'erne, da forskning har vist, at det er den periode med de stærkeste erindringer for den gruppe af ældre, der i dag lider af demens.

Forløbene i lejligheden foregår gerne ved, at de ældre ankommer og bliver budt indenfor. Der er kaffe og kage i spisestuen, uret slår sine slag, der er 50'er-pop på grammofonen, og man må pille ved alt. Efter cirka to timer slutter forløbet med fællessang, og når selskabet forlader lejligheden er de demente som oftest så oplivede, at det kan være svært at se, hvem der er demente og hvem, der ikke er.¹

International opmærksomhed

Lejligheden med dens ideelle rammer for erindringsformidling blev hurtigt bemærket. Straks efter åbningen i 2012 havde vi besøg af kollegaer fra det store engelske open-air museum Beamish. Siden har vi haft besøg fra museer og universiteter fra blandt andet USA, Japan, Kina og en lang række europæiske lande foruden flere danske museer og kommuner.

Europæiske open-air-kollegaer begyndte at afprøve lignende forløb, og endnu flere ville gerne lære mere om erfaringerne fra Den Gamle By. Det var en af bevæggrundene for, at det europæiske projekt Active Ageing and Heritage in Adult Learning blev etableret. Projektet var støttet af EU's Erasmus+ pulje og havde fire hovedformål: at udvikle forløb for demente ældre samt forløb for pårørende og for plejepersonale og endelig at foretage en forskningsbaseret evaluering af den type oplæg som de forskellige open-air museer nu var begyndt at afholde. Artiklen koncentrerer sig om det sidstnævnte.

I projektet samarbejdede Den Gamle By med museerne Jamtli i Sverige, Beamish i England, Szabadtéri Néptrajzi Múzeum i Ungarn

Når der vises
bøger, service,
tøj og meget
mere frem i lej-
ligheden dukker
erindringen frem
hos de ældre.

Det afsluttede møde i Active Ageing and Heritage in Adult Learning-projektet blev holdt i Aarhus, hvor arbejdsgruppen også besøgte Erindringslejligheden.

og Maihaugen i Norge, og med Linneuniversitetet fra Sverige, University of Newcastle upon Tyne i England og danske Aarhus Universitet. Erfaringerne blev delt ved et seminar i Den Gamle By i april 2017, i en rapport samt en række artikler.²

Forløbene betyder noget for de ældres velbefindende

Universiteterne skulle som uvildige partnere undersøge de ældres generelle velbefindende i forbindelse med forløbene, som blev gjort ud fra undersøgelsesmetoden Greater Cincinnati Chapter Well-Being Observation Tool. Der var fokus på den vedvarende opmærksomhed, den positive følelsesmæssige tilstand, interesse og selv-værd.

I alt blev der undersøgt 118 ældre ramt af demens. De fleste af dem deltog i forløb i Den Gamle By (32) og Beamish Museum (32), med der var også observationer fra Maihaugen (19), Jamtli (18) og Szabadtéri Néprajzi Múzeum (17). I undersøgelsen blev også ledsagerne til de demente interviewet, og en observatør ved forløbene holdt øje med de dementes handlinger og reaktioner.

De ældres interesse blev for eksempel registreret ved at se, om de bruger ord om eller viser aktiv interesse i andres eller eget arbejde, og om de tager kontakt til andre uden opfordring for eksempel ved smil, øjenkontakt, samtale og om de accepterer eller yder hjælp under forløbet.

Resultaterne af undersøgelsen var bemærkelsesværdige:

90,6 pct af de demente udtrykte/viste positive følelser

82 pct af de demente kunne bevare vedvarende opmærksomhed

84,6 pct af de demente viste interesse gennem kontakt til andre

82,9 pct af de demente udtrykte selvværd med ord eller med kropssprog under hele forløbet eller det meste af tiden

Ledsagerne til demente blev spurgt om de ældres tilstand under sessionerne sammenlignet med deres normale tilstand. Afhængig af hvilke af de fire parametre der blev spurgt ind til (vedvarende opmærksomhed, positive følelsesmæssige tilstand, interesse og selvværd) var der en øget tilfredshed på mellem 47 pct og 66 pct.

I interview giver de ældre tydeligt udtryk for, at forløbene vækker erindringer, og flere kan fortælle om detaljerede situationer fra deres liv. Erindringer blev gerne sat i gang af for eksempel en brugsting eller et rum i erindringslejligheden. Det kunne for eksempel være soveværelset, en flødekande eller en lampe. Disse klare erindringsglimt er utvivlsomt forklaringen på det bedre velbefindende. Det er erindringer som disse, der gør, at de ældre husker, hvem de var og er, og her mellem minderne fra fortiden finder de deres egen identitet og tidligere normaltilstand. Som en af de ældre sagde i et interview: "Jeg kan ærgre mig over den dag i dag, at min kone ikke er med i dag. Fordi hun tror jeg er tosset."

Med over 100 undersøgte personer er det den største undersøgelse af erindringsarbejde for ældre ramt af demens på kulturhistoriske museer. Og resultaterne taler for sig selv.

Undersøgelsen har slået det fast, som mange medarbejdere i Den Gamle By har kunnet konstatere siden forløbene begyndte i 2004: Erindringsformidling har en enorm betydning for de ældre, der er ramt af demens, og dette særlige tilbud er med til at øge deres velbefindende.

- 1 Aarhus Kommunes afdelingen Sundhed & Omsorg og erindringsforskere på Aarhus Universitet har været vigtige samarbejdspartnere og hjalp med viden i forbindelse med etableringen af lejligheden. For yderligere oplysninger om erindringsformidlingen i Den Gamle By og tankerne bag forløbene henvises til disse to tidligere årbogsartikler: Birgitte Kryger, Henning Lindberg og Tove Engelhardt Matthiassen: Erindringsformidling – brobygning mellem det sociale og det kulturelle. Den Gamle By [Årbog] 2005, 2005 og Dorte Berntsen: Den tabte tid - erindringsformidling og selvbiografisk hukommelse. Den Gamle By [Årbog] 2012. 2012.
- 2 Rapporten fra Active Ageing and Heritage in Adult Learning er udgivet i bogen: Anna Hansen (red.) 2017: Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, Östersund, 2017. Rapporten er også tilgængeligt gennem Den Gamle By hjemmeside: https://www.dengamleby.dk/fileadmin/Planlaeg/Grupper_og_selskaber/Rundvisninger/saerlige_grupper/erindringsformidling/AHA_project_report.pdf. I en artikel i tidsskriftet Kulturstudier er der også yderligere uddybninger af resultaterne fra projektets undersøgelser: Martin Brandt Djupdræt: Historiebevidsthed hos demente. Erindringsforløb, velvære og identitetsdannelse på museer. Kulturstudier nr. 1, 2018. Artiklen er tilgængelig gennem hjemmesiden: <http://tidsskriftetkulturstudier.dk/tidsskriftet/vol2018/1-juli/historiebevidsthed-hos-demente/>

Research shows that memory-enhancing measures work

Since 2004 Den Gamle By has been developing special options for elderly people suffering from dementia – options that have aroused international interest. This work has given rise to a major EU research project with the title Active Ageing and Heritage in Adult Learning. Participants in the project include, besides Den Gamle By, museums in Sweden, Norway, the UK and Hungary. Three universities in the UK, Sweden and Denmark carried out the analytical work, and the research shows that the memory-enhancing measures work.

Naboer i niogtredive år

Ivar Gjørup

Tegneren og forfatteren Ivar Gjørup har sammen med sin kone Gunvor Øye været nabo til Den Gamle By en stor del af deres liv. Deres tre børn voksede op i villaen ved Den Gamle By og Botanisk Have, og familien kunne på nærmeste hold følge med i livet på købstadsmuseet derovre – alt fra udrykkende brandbiler til arrige gæst og royale besøg. Ivar er manden bag tegneserien EgoLand. Dette er Ivars afskedshilsen.

Vi havde et hus i Aarhus, lige oven for Den Gamle By. Der har vi levet det meste af vores liv: Næsten fyrre år blev det til. Vi var 34 og 32, da vi flyttede ind, 73 og 71, da vi flyttede ud igen. Tre børn er vokset op i det store gule hus lige over for Helsingør Theater, og en kat levede hele sit liv i stuerne. Den var perser og lød navnet Semiramis. Nu ligger hun begravet i haven – det må man vistnok slet ikke – med sin yndlingsguldansk mellem poterne.

'Ved Botanisk Have og Den Gamle By', stod der i annoncen dengang i Aarhus Stiftstidende. Det var ingen overdrivelse. Huset er så tæt på Købstadsmuseet, at det kunne have været en del af det. Mine kolleger på Katedralskolen spøjte med den sag, husets daværende tilstand taget i betragtning. Jorden under os er rig på plastisk ler her i området, så det ville blot kræve et lille skred nedover, mente de: Så var Viborgvej 4 indlemmet i den værdige samling af gamle huse.

Gunvor Øye og Ivar Gjørup på altanen med Den Gamle By i baggrunden. Foto Asger Christiansen, 2018.

Det lo vi meget ad i spisefrikvartererne dengang i 1979. Og i 2020 fylder huset hundrede år.

Sommeren blev uforglemmelig. Vi malede, tapetserede og byggede om, alle vinduerne blev renskrabet ned til det oprindelige friske træ fra dengang, da de håndværksfaglige krav var ufravigelige: Træ rådner ikke. Min kone havde stor mave på og stod for den del af arbejdet, skrabede og rensede og malede på ny, vi havde heldigvis også hjælp udefra. Min opgave blev at tapetsere, jeg måtte lære det først. Det lykkedes efter et par uheld. Vores søn på fem foretrak at forsvinde over til bødkeren i Den Gamle By, hvor han førte dybsindige samtaler med den gamle bødtermester, kendetegnet ved indsigtfuld tavshed hos dem begge. Men forstyrrede drengen ham ikke i arbejdet? spurgte vi bødkeren. Han nød selskabet, svarede han. Bødkere lavede tønner og kar i gamle dage, og det er fra bødkerfaget, vi har det udtryk 'at falde i staver'. Det gjorde de to så sammen på den gode måde. Den femårige tog plads på en stor tønde i rummet - den står der vistnok endnu, den er jo historisk - og fulgte fremstillingen med glubende opmærksomhed.

Hanegal

Imens indrettede vi os ovre på den anden side af vejen. Når vi holdt pause, kunne vi lege skovtur i den tilgroede have. Lillesøster kom til verden i august og blev nærmest født mellem murbrokkerne, som den muremester sagde, der tog mål af os til kreditforeningslånet. To år efter kom den sidste. Det var hende, som mere end tre årtier senere kunne bringe sine egne to piger hjem til mormor & morfars hus, hvor de har leget i vores nydelige have med det legetøj, som vi gemte bort engang i halvfemserne. De bor i hovedstadsområdet nu - men på besøg i Jylland har de kørt i hestevogn i Den Gamle By og lyttet til landlige lyde fra genboens hønsegård.

Kykelikyy! En vinter stak hanen af, og vi måtte ringe over til museet, som sendte Laurits Hønsedreng. Sådan døbte vi ham straks, for han var på arbejde og klædt ud og skulle nu indfange dyret. Hanen spottede ham på lang afstand, i begge dette ords betydninger, kan man sige. Nutiden på vores side af vejen passede ham bedre end de historiske omgivelser, han ellers var vant til. Nætterne var kolde, og vi satte mad ud til kræet og vand i en skål. Når mørket faldt på, sneg Laurits og jeg os ned til terrassen med en sæk, mens hanen sov siddende på vores plankeværk.

Han lod sig ikke narre. Vi hørte mange gode råd om indfangning

Huset på Viborgvej 4 blev istandsat fra top til tå. "Min opgave blev at tapetsere, jeg måtte lære det først. Det lykkedes efter et par uheld", beretter Ivar. Sommeren 1979.

af undvegne haner. Til sidst fik han længsel og fløj over til sine høner igen, af egen drift, kan man vel sige. I skulle ikke have givet ham mad, sagde rådgiverne til os. Bagefter.

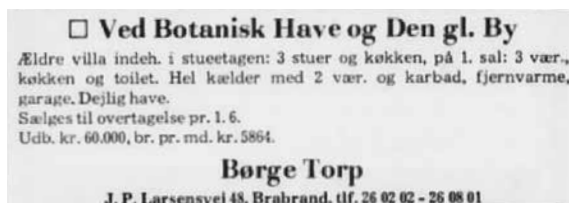
Sådan blev vi naboer til Den Gamle By. Da vi flyttede ind, vedtog vi med os selv, at vi altid ville værdsætte det naboskab. Det var os, der havde valgt dette turistmål som naboer, ikke omvendt. Bryder man sig ikke om mennesker, skal man vælge en anden adresse. Millioner af besøgende har lagt vejen forbi, og ikke så få af dem har gjort sig skyldige i samme forveksling – eller morsomhed – som mine kolleger på skolen: De endte oppe i haven hos os. Var det her ikke Den Gamle By? Nej, måtte vi svare på flere sprog, end vi kunne. Men japanerne nøjedes vi med at vinke til fra vinduerne en solklar efterårsdag. De var gået forkert med vilje og stod nu og fotograferede hinanden på skift foran vort æbletræ med de flotte røde danske æbler. For dem åbenbart lige så eksotisk som de yppige gule appelsiner, vi selv benoves over sydpå? Da hver eneste af dem var blevet afbildet

stående foran træet, vinkede de farvel og gik videre til næste eksotiske oplevelse, Danmarks Købstadsmuseum.

Et stenkast borte

Et stenkast fra Den Gamle By. Ejendomsmægleren kunne godt have pralet. Det gjorde han ikke. Vi har aldrig prøvet, men man kan baldre genboens ruder uden at lægge kræfter i kastet. Annoncen oplyste blot den omtrentlige beliggenhed i Aarhus, 'Ved Botanisk Have og Den Gamle By'. Vi lærte hurtigt at gøre det samme. Tag 3'eren fra banegården, sagde vi til gæster fra København, og stå af ved Helsingør Theater: Vores hus ligger lige overfor! Der blev stille i telefonen. Min overnattende gæst var ansat ved Helsingør Gymnasium og skulle nu rejse i seks timer for at nå frem til – det var før Storebæltsbroen – Helsingør Theater?!? Alle i Århus ved, hvor dét er. Gorm vidste det ikke.

Gunvor og Ivar faldt over salgsannoncen til Viborgvej 4 i Aarhus Stiftstidende den 19. april 1979. I annoncen stod der: 'Ved Botanisk Have og Den Gamle By'.

Teatret havde holdt flyttedag fra hans by til vores i halvtredserne. Selv nåede jeg at arbejde som scenograf derinde tre gange i alt. Så det var ganske bekvemt at have det liggende lige over gaden og ikke i Helsingør. I forvejen rendte vi ind og så alle de forestillinger, vi kunne komme af sted med, som Aarhus Sommeropera har sat op i det historiske skuespilhus. Men i 2010 var de endelig kommet i tanker om at spørge mig – det sparede dem også mange rejsepenge og hoteludgifter – og John Frandsen og jeg skabte så en opera over min tegneserie EgoLand, som jeg havde sluttet i Politiken efter 25 år. Hovedpersonen Divus Madsen døde i 2009, nu genopstod han i 2013, som guder har for vane. Det giver dyb mening, at Helsingør Theater ligger i Aarhus. Men ikke et søm måtte man hamre i scenegulvet derovre, det fik jeg klar besked om: Alle sømhuller er historiske sømhuller. Hvis operaen lavede et, var det vandalisme. Så det gjorde vi ikke.

Vejrguderne var mindre føjelige. En dag sad vi i havestuen med kig over til teatret og udsigt til skybrud, sorte skymasser hobede sig op over os, snart glimtede, buldrede og bragede det: KaZoom – et

knald, som skar luften midtover, og tagstenene fløj fra taget derovre. Så kom regnen, den tropiske regn. Mens teatret drømte om solen hjemme i Helsingør?

Byens brandvæsen passer godt på. Den Gamle By har ikke nogen brandstation, og det kunne være kønt, hvis vi skulle lave brandslukning som i oldeforældrenes barndom. Hvis alarmeren går – og de første år, vi boede der, gik den jævnligt – kommer hele det nutidige brandslukningsudstyr op ad Viborgvej for fuld udrykning. Vi kunne høre dem langvejsfra, sprøjterne kom susende, som det hedder i børnesangen, og væltede ikke alle husene. For når de kom til Den Gamle By, var der ingen ildebrand. Vi stillede op med vores lykkelige unger og kiggede på stoute brandmænd, som sad ret op og ned og ventede, mens brandchefen gik ind og ledte. Han var nogle gange længe væk. Skinnende røde brandbiler, stiger og slanger og krom, man blev som barn igen, hvis ikke man allerede var det.

Så kom chefen ud, og brandkorpset kørte hjem igen. Siden må de have udskiftet brandalarmeren. Nu kommer de kun sjældent. Men det var rart for os i nabohuset, at de vidste, de skulle skynde sig. Hver gang.

Flyttedag

Fortiden flytter sig. Hele tiden. Hold øje med den i bakspejlet, det er med den som med bilen bag os på motorvejen: Hvis den pludselig overhaler indenom, er fanden løs.

Også det lærer du om hos Danmarks Købstadsmuseum. Det er det, vi har museer til. De første mange år, vi boede der, var der fri adgang til museet, det var en gevinst for pensionistrejserne, som tilbød heldagsudflugter med bus og altid endte med et besøg i Den Gamle By: Det så godt ud i annoncen, og omfattede sikkert også en kop kaffe. Så kom Erik Kjersgaard til, han stod hver dag ved stoppestedet, når han skulle hjem, og vores børn observerede ham engang med en sort og en brun sko på. En sådan mand må være meget klog, tænkte de. Og det var han. Han indførte entré, museet lavede op. Før havde det kun kostet penge at komme ind i husene. Nu hegnede man området ind. Men nabolagets børn genindtog nærområdet, når de sidste gæster var gået. Så var der atter åbent til toppede brosten, gamle huse og arrige gæs – vores unger var heldige, de voksede op med Danmarkshistorien som daglig omgivelse.

Vi tog ejerskab til stedet, det tilkom os, mente vi. Og så kunne vi kloge os på klippefejl i de film, som var henlagt til de historiske ram-

E. GØLAND 17.8.03 her Gøland

E. GØLAND 29.9.03 Ivar Gjørup

E. GØLAND 5.10.03 her Gøland

mer inde hos naboen, Gøngenhøvdingen og Jul i Gammelby. Det er godt at kunne sidde blot et stenkast borte og vide bedre: Den der vej passer ikke!

Vi har fulgt 'vores' museum med beundring og stolthed gennem fire årtier. Senest var det halvfjerdsermuseet og allersenest Bymuseet under jorden, Aarhus Fortæller. Thomas Bloch Ravns udvidelse undrede mig først, det indrømmer jeg gerne: Hvem gider dog gå på museum for at se sin egen umiddelbare fortid, tænkte jeg. Det viste sig, at det gider alle. Vi fik de unge hjem og gik på besøg i Den Gamle By igen, nu stod vi så der blandt andre ivrige gæster og prøvede at komme i tanker om, hvornår vi egentlig fik farvefjernsyn i Danmark? En moden kvinde skar igennem, hun havde set Olympiske Lege fra München som barn, og det var i 1972, kunne vi enes om. Du må have haft rige forældre, sagde en til hende. Eller de betalte 'på afbedrag', tænkte vi andre. Det hed det dengang.

Min kones fætter fortabte sig i minderne, da vi stod foran radiobutikken. Vi havde fætterkusinetraf, og han havde gået med aviser for at spare sammen til det B&O-anlæg, som var udstillet i vinduet. Vores børn fik samme rørte fornemmelse ved at se kasettebåndoptageren og mindes båndspaghetti og blyanten, man forsøgte at redde sig med. De er så gamle nu, at ingen yngre kan begribe, hvad de taler om. Men det yngste familiemedlem havde lige smidt bleen og fik lov til at indvi toilettet i børnehaven - det havde vi ellers svoret aldrig at røbe - hun *skulle* pludselig, og dér stod den unge familie mellem de rødmaledede små møbler med meget langt til nærmeste gæstetoilet og endnu længere over til os selv. Forældrene så på hinanden: Hvad med det historiske wc i børnestørrelse lige inde ved siden af? Det virkede. Fortiden har holdt flyttedag igen.

Husk det, hvis nøden melder sig.

Ridefødder,
Egoland.
17. august, 2003.

Kundgørelse,
Egoland.
29. september,
2003.

Orgasme,
Egoland.
5. august, 2003.

Fint besøg

Du bliver nødt til at komme ud, sagde min kone til mig. Jeg sad og tegnede næste Egoland-stribe på mit arbejdsværelse. Alle naboerne er her. Og de har champagne med! Anledningen var et kongeligt besøg, Mary & Frederik skulle opleve Den Gamle By, og vores garage var sammen med naboens det suverænt bedste udkigssted, da parret ankom.

Det nygifte kronprinsepar besøger Den Gamle By i juli 2004. Og der var trængsel. Fra garagen havde Gunvor og Ivar byens suverænt bedste udkigssted, da parret ankom. Foto Klaus Gottfredsen, 2004.

Mary sendte mig et blik, jeg ikke vil glemme. Jeg forstod pludselig kronprinsen. Kongehuset har svære opgaver, nu skulle hun ned ad den stejle trappe og prøve fedtemadder i Skomagerhuset ved siden af bødkerværkstedet. Selv fedtemadderne skræmte hende ikke - det var ikke til at se, i hvert fald, for det kom i fjernsynet og stod nok også at læse i oldemandens avis dagen efter. På mere stille dage kom landets dronning forbi, pludselig stod hun af nede på mit fortov, og jeg gøs ved tanken på, om vi nu også havde husket at gruse og salte og skrabe og bukke, og hvorfor fik vi ikke noget at vide, før hun kom? Men hun har sikkert frikort til museet og kan beslutte sig hurtigt, ligesom vi selv har. Og kan.

Det hænder, der kommer et par venlige folk over og pynter lidt

på tilstanden. Så ventes der fint besøg. Alverdens miljøministre på cykel fra rådhuset, det var et gribende syn, et af Svend Aukens lyse indfald. Politi og bombehunde gør deres arbejde, dem fik vi ofte en snak med. Nu står der betonklodser, sådan nåede det at blive, før vi kom væk. Var Den Gamle By en besværlig nabo? På store dage blev parkeringen opfindsom, og når der kom krydstogtskib i havnen – vi så skorstenen fra soveværelsesvinduet – fyldtes Warmingsvej med turistbusser fra hele Jylland, som kørte i pendulfart. Men det vidste vi jo fra begyndelsen. Da vi flyttede ind, var der planer om parkering på tømmerpladsen mellem Viborgvej og Silkeborgvej. Nu står der et højhus på grunden. Det synes vi er surt. Vi havde en lokalplan i 1979, som sikrede, troede vi, at området omkring Den Gamle By kunne bevares med sit præg af lav bebyggelse og privat beboelse – som beskrevet i den plan. Nu gennemtrumfede man en tilføjelse: Dog kan der på Tømmerpladsen opføres et højhus til erhvervsformål i op til 70 meters højde. Læg mærke til 'dog', så lidt kræver det at gå fra 'lav' og 'privat' til 'høj' og 'erhverv'.

Jeg sad ved siden af Thomas Bloch Ravn, som var nyansat, da vi gjorde indsigelse, beboere og Købstadsmuseum sammen. Men byens vise fædre og mødre var hverken til at hugge eller stikke i. Siden har byrådet vistnok fortrudt det. Tak for din interesse, skrev rådhuset til mig, da de arkiverede mine gode grunde lodret: Dit brev vil følge sagen i dens videre behandling. Der var større interesser på spil. Nu parkerer museets gæster på fortovet ved juletid. Og parkeringsvagterne fylder bødekassen.

Om hundred år

Museet tog den kloge beslutning at flytte indgangen hen på hjørnet af Viborgvej og Warmingsvej. De sløjfede den livsfarlige trappe ned til fedtemadderne. I stedet fik vi en mur til genbo. Det lignede nærmest en rockerborg, sagde Købstadsmuseets egne folk til os. Løsningen var en lille genistreg, en historisk murrække. Vi har nydt synet af den dagligt, og muremestre kommer forbi med deres lærlinge og viser dem de forskellige slags murværk, som fagets folk må kende. En lille malerpige tog sig af træværket og skabte således opmærksomhed om de gamle maleteknikker. Hun stod der med hvid kabuds på sned over den tykke mørke fletning, som lå frem over den ene skulder, og varmede voks og blandede olier i gryder og potter og bøtter og jeg ved ikke hvad. Jeg var nødt til at spørge hende. Det var der mange andre mænd på min alder, der følte sig ansporet til.

En hårdt opvredet klud, sagde hun, sådan gjorde man også med kirkernes træværk: Så skinner det som nymalet. Også om hundrede år. Det vil vi holde øje med, lovede de gamle mænd hende.

Ingo Milton ringede fra København. Det gjaldt de gamle byggefag, museet ville lave en udstilling om læredrenge og håndværksmestre dengang, da bedstefar var ung eller hans oldefar var det. Det er ind gennem gården skråt over for bødkeren og skomageren. Det første syn, der møder gæsterne – og her må man hellere tage sit barnebarn ved hånden – er en bette knægt, som stjæler sig til nogle minutters søvn mere, før han skal møde hos mester, som skælder ud og langer lussinger. Det skulle Ingo tegne, han er en af landets fineste serietegnere og god ven af huset. Om vi gav en kop kaffe, når han kom fra møde i museet? Vidste I, at det var snedkerfaget, der lavede ligkisterne? De tog mål af de døde og af deres pengepung og indrettede produktet derefter, som man kan se i museet i dag. Men ikke blot det: De skulle også selv anbringe liget i kisten! Ingo kunne fortælle, så man så det for sig. Men han kan altså også tegne det. Mens han kom hos os, frembragte han sin herlige tegneserie om den læredreng, vi listede os forbi for ikke at vække ham, så livagtig er han nu to hundred år efter. Han gik gruelig meget igennem, før han blev snedkermester og i en sen alder skrev om sine oplevelser de tidlige år og om sine rejser ned i Europa 'på valsen', som det hed. Hvem tror I så fik tjansen, spurgte Ingo os, tjansen med at lægge kadaveret ned i kisten?

Læredrengen, selvfølgelig. Væk ham ikke! Han trænger til at sove. Tegneserier er ikke for folk med sarte nerver. Særligt ikke, når afdøde havde lidt af vattersot, og kisten var utæt. Så vankede der.

Naboskab

Vi vågnede hver dag til synet af købstadsmuseets smukke tagrygninger – den udsigt, som vores forfædre og formødre har haft i danske købstæder gennem mange slægtled. En gammel parkvej kanter Botanisk Have opefter, og både vejen og haven er en del af stedets udtryk. Dengang da indremissionær M.P. Madsen fik opført huset, vi har boet i, var den vej blot en stiptet linje ved landevejen mod Viborg. Ceresbryggeriet var blevet opført nede ved åen længe før og længere ude på landet, sådan som landet lå dengang. Et fint stik fra 1823 viser bakkefaldet ned mod åen, en hyrde driver nogle af byens køer hjemover, nøjagtigt der hvor Jydsk Haveselskab siden gav plads for Den Gamle By og Madsens hus. Kvæget boede inde i by-

ens stalde, men græssede herude på Aarhus Markjorder. Matriklen bærer stadig det navn, vi vil altid huske det som 117 køer på Aarhus Markjorder. 117 co hedder det på skødet, lidt mindre morsomt.

De samtlige Aarhus Køer! Sådan huskede Søren Kierkegaard dem, han kom forbi i 1840 på vej tilbage fra faderens oprindelsesland ude vestpå. Søren var andengenerationsindvandrer til København, som vi ville sige i dag, og kørte nu med ekstrapost tilbage mod Aarhus og civilisationen. Han spurgte postillonen, og postillonen slog ud med armen og gav dette storslåede svar. I dag ville han stå med mikrofon i bussen og være turistguide: "Det er samtlige Aarhus køer! Die gesamten Kühe von Aarhus! Tous les vaches, all the cows of Aarhus!"

Snart er vi selv gamle dage. Vore døtre trak i lange skørter og optog film til skolen ovre hos naboen om dengang, det var før. Nabhjælp er en god ting. Selv lånte jeg også hos Den Gamle By til min tegneserie EgoLand, da børnene var blevet store nok til at sige deres forældre imod. Det var jeg lært op med, at man ikke gjorde, heller ikke når man blev stor, ikke i Randers i 1950'erne i hvert fald - men Aarhus 2003, det var en anden sag. Generationskløften blev emne for en række striber i Politiken, hvor datteren kommer hjem på besøg og finder sine gamle forældre bosat i bindingsværkshusene ovre på den anden side af gaden. Forældrene er blevet fortid! De går

Der er vægmalerier op og ned ad trappen, som forestiller Den Gamle By og Botanisk Have. De er udført og signeret i 1936 af fotograf og maler Dupont med atelier på Store Torv.
Foto Asger Christiansen, 2018.

gammeldags klædt og taler gammeldansk, for sådan vil ungdommen vistnok altid opleve det, mens de selv lægger barndommen bag sig. Indtil fortiden overhaler dem også. Indenom.

Jeg tegnede Den Gamle By. Men før mig havde huset, vi boede i, haft en aarhusiansk Michelangelo i sving. Der var vægmalerier op og ned ad trappen, som forestillede Den Gamle By og Botanisk Have. Heller ikke dette indslag havde ejendomsmægleren pralet med: Den Gamle By var ikke et stenkast borte – den var at finde lige ude i forgangen. Michelangelo hed Dupont og signerede sit kunstværk i 1936. Før vi forlod stedet, fik den Gamle By lov til at fotografere malerierne og registrere dem. Dupont var fotograf med atelier på Store Torv, fandt vi ud af, fra de årtier, da den fotografiske kunst afløste malerkunsten. Vi har også afleveret nogle gardiner og lidt bohøve, måske får de morfars brors kajak oveni med en pagaj i mahogni og Brammings gamle julekalender med nisser på et skihop.

Hvis det bliver sådan ved, ender vi vel alligevel, som de sagde til mig på Katedralskolen, dengang eventyret begyndte: Som del af museet?

*Tak for godt naboskab,
Gunvor Øye & Ivar Gjørup*

Neighbours for 39 years

Neighbours for almost forty years! That is the story of the years 1979 to 2018 told here, next door to Den Gamle By. Ivar Gjørup lived here with his wife, three children and a cat. Visitors to the Museum took the family's house to be part of the exhibition, and he welcomed them in his garden and pointed them in the right direction. He had the finest of views of the historical rooftops, the street and downtown Aarhus as well as the cruise ships with millions of tourists that came almost weekly over a span of four decades. For twenty five years he produced his comic strip EgoLand, published daily in the leading Danish newspaper Politiken, sometimes inspired by his large neighbour only a stone's throw away. The Botanical Garden and Den Gamle By were the children's playgrounds as they grew up. Visiting their parents' home in later years they found their childhood commemorated in the extremely popular 20th Century Museum that has been added to the older one. The grandchildren even took the liberty of 'opening' the Seventies Kindergarten, with its sanitary facilities still working for moments of need. Salutary facilities? That's what museums are!

Årsberetning

Dansk Center for

Byhistorie

Mikkel Thelle

Det har været et år i Dansk Center for Byhistorie, hvor en del større projekter er blevet videreført, og centrets yngre såvel som faste forskere har været produktive. Nye netværk er sat i gang omkring forskning, formidling og rådgivning, og studerende med byhistorisk nysgerrighed har befolket formidlingen i Den Gamle By mere end nogensinde.

Brobygning mellem Den Gamle By og Aarhus Universitet

Dansk Center for Byhistorie har siden etableringen i 2001 haft som en helt central opgave at bygge bro mellem Den Gamle By og Historie ved Aarhus Universitet. Koblingen af universitet og museum af fødte blandt andet et større seminar i Helsingør Teater i Den Gamle By, som handlede om brugerinddragelse og sociale rum i udstillinger, der også blev belyst af dagens to keynotes John H. Falk og Lynn D. Dierking fra Oregon State University i USA. Et andet eksempel på samarbejde på tværs er museum og universitet, der for alvor har fået luft under vingerne det seneste års tid, er en ny form for praktiktilbud til universitetsstuderende, som Dansk Center for Byhistorie har udviklet i samarbejde med kolleger i Den Gamle By. Kort fortalt er modellen, at studerende på baggrund af et åbent opslag kan ansøge om praktikforløb i Dansk Center for Byhistorie med opgaver både i centeret og i Den Gamle By. Det seneste år har dette arbej-

de resulteret i en vandredstilling om frivillighed i Aarhus, udviklet af praktikant Cecilie Sophie Grothe i samarbejde med Den Gamle By som en del af museets bidrag til Aarhus' status som Europæisk Frivillighedstodt 2018. I skrivende stund er der tre praktikanter i Dansk Center for Byhistorie, som blandt andet arbejder med Besættelsesmuseets nye udstilling og den fremtidige udvikling af Sydhavnsområdet i Aarhus.

Denne måde at afvikle praktikforløb på har vist sig at være yderst givende for alle parter. Den Gamle By og Dansk Center for Byhistorie får løst konkrete opgaver, og de studerende får et varierende praktikforløb, hvor de får mulighed for at prøve kræfter med mange sider af historikerarbejdet.

Forskningsprojekter i byernes historie – fra middelalder til i dag

Centrets forskningsaktivitet er også knyttet til forskningsprojekter, hvor centrets ansatte samarbejder med forskere fra især museer, arkiver og universiteter – både danske og udenlandske.

Siden 2014 har vi været projektpartner i det store tværfaglige projekt Urban Diaspora om urbane indvandringssamfund i primært 1500- og 1600-tallet, som er blevet afviklet på grundlag af en generøs bevilling fra Danmarks Frie Forskningsfond. Projektet, der har været baseret på Moesgaard Museum, har forenet arkæologer, historikere, arkæobotanikere og -zoologer fra både danske og udenlandske forskningsinstitutioner, og udmunder i antologien *Urban Diaspora. The Materiality of Diaspora Communities in Early Modern Urban Centers*. Den udkommer sommeren 2019 ved Jysk Arkæologisk Selskab. Danmarks Frie Forskningsfond har også støttet et andet større projekt: Research Network of Urban Literacy (RUL), hvor Dansk Center for Byhistorie er med i styregruppen. Netværkets første seminar på Nationalmuseet var yderst udbytterigt, og bekræftede relevansen af at arbejde med urbanitet, skrift- og læsefærdighed i "den lange middelalder". Der har også været andre aktiviteter i RUL, eksempelvis afvikledes en session på International Medieval Congress i Leeds i begyndelsen af juli 2018. I det forgange år så endnu et forskningsprojekt dagens lys, da Kulturministeriets Forskningsudvalg valgte at støtte et projekt om vejforløb mellem danske købstæder fra middelalderens begyndelse frem til udgangen af renæssancen. Projektet udgør den danske version af et stort europæisk projekt baseret ved universitetet i Göttingen og Euro-

päisches Hansemuseum Lübeck. Især museet i Lübeck er en meget tæt samarbejdspartner i projektet, der af danske institutioner blandt andre også inkluderer Moesgaard Museum.

Dansk Center for Byhistorie er også en central aktør i forskningsprojekter, der afdækker nyere tids byhistorie. I 2017 blev det tværfaglige forskernetværk Urban Orders (URO) opgraderet til et egentligt forskningscenter ved Aarhus Universitet. URO har i løbet af de seneste år afholdt workshops på tre kontinenter, som alle er udmundet i rapporter (se tidligere årsberetninger). URO forener byforskere fra forskellige fag ved Aarhus Universitet med relevante forskere fra andre såvel indenlandske som udenlandske institutioner med henblik på at behandle nogle af de moderne storbyers hverdagsliv og konflikter, og Dansk Center for Byhistorie bidrager med historiske perspektiver. Et andet løbende forskningsprojekt er Mapping the Modern City, en kortlægning af Københavns sociale geografi omkring 1900 med historiske Big Data, som i år har fået bevilling til at inkludere erindringsmateriale. Som del af forskningsarbejdet har centret også deltaget aktivt i European Association for Urban History, der i august afholdt en større konference i Rom. Her var en stor dansk deltagelse et tegn på et aktivt byhistorisk miljø herhjemme, som vi kunne glæde os over.

Nyt website og andre webplatforme

Et af de helt store projekter det seneste år har været hjemmesiden byhistorie.dk. Den tidligere hjemmeside blev etableret ved centrets oprettelse for mere end 15 år siden, og den hurtige og konstante udvikling medførte, at sitet de seneste år ikke har været tidssvarende. Derfor har centret arbejdet intensivt med at få overflyttet websitet til universitetsservere. De første og største faser af dette arbejde er nu afsluttet, og fremover ligger både centrets egentlig hjemmeside byhistorie.dk og Den Digitale Byport nu sikkert hos Aarhus Universitet. Den komplicerede proces har krævet tid og energi, men nu er både byhistorie.dk og en ny version af Den Digitale Byport, en samling af databaser om primært danske byhistoriske emner, gået i luften, og i centret har vi nu mulighed for at videreudvikle webdelen i tidssvarende rammer.

En fremtidig strategi for centrets tilstedeværelse på nettet er at få integreret de forskellige webplatforme yderligere med hinanden. Ud over byhistorie.dk og Den Digitale Byport gælder det Facebook og Twitter samt centrets blog. Sidstnævnte omhandler urban histo-

rie og kultur, og i det forgange år har der været ca. 10 indlæg på bloggen, som ofte er forfattet af centrets tætte samarbejdspartnere.

Byens lyde og vand – udgivelser og andre aktiviteter

Aktivitetsniveauet i Dansk Center for Byhistorie afspejles i de mange seminarer, foredrag/forelæsninger og publikationer af forskellig karakter, som centrets ansatte har produceret eller bidraget til. Dansk Center for Byhistories ansatte og tilknyttede forskere, det vil sige især ph.d.-studerende, har publiceret mere end 20 titler, både i videnskabelige tidsskrifter og bøger samt i bredere formidlingspublikationer. Centrets ansatte, dvs. Mikkel Thelle og Kasper H. Andersen, har produceret de fleste af publikationerne, og har derudover tilsammen holdt 18 forelæsninger på forskerseminarer og -konferencer eller formidlende foredrag på folkeuniversiteter eller lignende. For Mikkels vedkommende knytter en betydelig del af foredrag og publikationer sig til hans igangværende forskning i forholdet mellem byer og vand, mens Kasper især har forelæst om byernes lydhistorie, som er et nyt forskningsområde under udvikling i centret – blandt andet i samarbejde med Den Gamle By.

Centret har selv arrangeret otte seminarer om byhistoriske emner i løbet af året, blandt andet i forbindelse med at centret har været vært for gæsteforskere. I foråret var først forskningsleder Angela D. Huang fra Hansemuseet i Lübeck på besøg, og siden besøgte Erik Opsahl fra NTNU i Trondheim centret og Afdeling for Historie ved Aarhus Universitet. Begge disse besøg udmundede i seminarer og workshops med henblik på fremtidige forskningsprojekter. Ambitionen er den samme for et besøg i oktober af Frank Meyer, leder af Arbejderbevægelsens arkiv og bibliotek i Oslo, der er Nordens førende lydhistoriske forsker.

Hvem er centret?

Dansk Center for Byhistories bestyrelse består af museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, institutleder Bjarke Paarup, Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet, professor Bjørn Poulsen, Historisk afdeling ved Aarhus Universitet, seniorforsker Jørgen Mikkelsen, Rigsarkivet, formand for Dansk Komité for Byhistorie, og stadsarkivar Søren Bitsch Christensen, Aarhus Stadsarkiv, som også er adjungeret lektor ved centret.

Centret ledes af ph.d. og lektor Mikkel Thelle, og ph.d. Kasper

Holdgaard Andersen er ansat som videnskabelig assistent. Desuden er der tilknyttet en række yngre forskere og studerende. Christian Ringskou er således begyndt på sit ph.d.-projekt om Ringkøbing og Skjerns indbyrdes historie, Mikkel Høghøj er i slutfasen med sin ph.d. om socialt boligbyggeri og velfærdspolitik, og Silke Holmqvist er midtvejs i sit projekt om gæstearbejdere i danske byer i 1970'erne.

Danish Centre for Urban History annual report

It has been a year at the Centre when a number of major projects have continued, and the junior as well as the permanent researchers have been productive. New networks have been initiated around research, its dissemination and consultancy, while students curious about urban history have been more active than ever in presenting Den Gamle By to the public.

Tal og fakta

Regnskab for 2017

Året 2017 bød atter på en besøgsrekord med i alt 571.167 gæster. Det afspejlede sig også i regnskabet for 2017, som udviser totalindtægter på 152.965.909 kr (141.823.020 kr i 2016). Tallet er udtryk for det samlede aktivitetsniveau inklusive eksternt finansierede projekter. Overskuddet udgør 621.999 kr (858.097 kr i 2016), efter overførsel af modtagen arv og sponsorater, der er bundet til specifikke fremtidige formål.

Overskuddet kan specificeres således i tusinder:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Entré- og salgsindtægter mv.	71.347	61.884
Offentlige tilskud	31.947	31.861
Arv og sponsorater	1.766	2.244
Tilskud fra private fonde til projekter	<u>47.906</u>	<u>45.834</u>
<i>Indtægter vedr. årets drift, projekter mv.</i>	152.289	141.824
Omkostninger til årets projekter	-47.906	-45.834
Andre eksterne omkostninger	-38.324	-31.068
Personaleomkostninger	-59.403	-56.956
Af- og nedskrivninger	<u>-4.660</u>	<u>-4.550</u>
<i>Resultat før finansielle poster</i>	2.673	3.416
Finansielle poster	-285	-102
Arv og sponsorater til specifikke bundne reserver	<u>-1.766</u>	<u>-2.456</u>
<i>Årets overskud</i>	<u>622</u>	<u>858</u>

Efter overførsel af årets resultat udgør Den Gamle Bys frie egenkapital nu 7.554.893 kr mod 6.932.894 kr i 2016.

Offentlig støtte og sponsorer

Den Gamle By modtager driftsstøtte fra såvel Kulturministeriet som Aarhus Kommune. Derudover har museet selv en betydelig egenindtægt. Men en fornuftig drift og udvikling beror i meget høj grad på sponsorstøtte fra firmaer og donationer fra fonde og privatpersoner.

Den Gamle Bys hovedsponsor og mediepartner er Jyllands-Posten.

Derudover har museet en række arrangementssponsorer, hus-sponsorer og produktsponsorer, som trofast bakker op og er med til at sikre Den Gamle Bys virke. Se listen over sponsorer bagerst i årbogen.

Den Gamle By er alle stor tak skyldig.

Sådan finansieres Den Gamle By

Af Den Gamle Bys samlede omsætning på godt 152 mio kr udgør museets egne indtægter godt 71 mio kr, mens fondsbidrag, arv og sponsorater udgør lidt over 50 mio kr.

De resterende godt 32 mio kr er offentlige tilskud, som således udgør cirka 20 pct af museets samlede økonomi.

Aarhus Kommune bidrager årligt med 14 mio kr til drift af hele Den Gamle By. Heraf er de 9 mio kr egentlige tilskud til Den Gamle By, mens den ene mio kr er overført i forbindelse med, at Den Gamle By overtog ansvaret for Dansk Plakatumuseum, og de 4 mio kr overført i forbindelse med overtagelsen af Aarhus Bymuseum.

Fra staten modtager Den Gamle By pt i alt omkring 18,5 mio kr. Heraf udgør basistilskuddet de 10 mio kr. Da amterne blev nedlagt ved strukturreformen i 2007, overtog staten ansvaret for det hidtidige amtstilskud på 2 mio kr, og i forbindelse med Den Gamle Bys overtagelse af Aarhus Bymuseum i 2011 fulgte statstilskuddet på 1 mio kr med. Da staten i 2006 besluttede, at der skulle være gratis adgang for børn og unge, kompenserede man Den Gamle By med 2,5 mio kr for manglende indtægt på området. Og de sidste 3 mio kr er bevilget til støtte for udvidelsen af Den Gamle By med de nye bykvarterer: Formelt er bevillingen kun givet for fire år og planlagt til at forsvinde med udgangen af 2020 – selv om hensigten ifølge de politikere, der dengang var med, var at bevillingen skulle være permanent. Således er statens permanente og egentlige tilskud til Den Gamle By 10 mio kr og ikke 18,5 mio kr.

Donationer

I januar 2018 kunne Den Gamle By offentliggøre nyheden om, at Nordea-fonden har bevilget 8.376.000 kr til udvikling og indretning af et helt nyt Besættelsesmuseum. Se nærmere herom side 23. I denne forbindelse har Aarhus Kommune afsat 1.590.000 kr til istandsættelse af Besættelsesmuseets lokaler, og fhv. oberstløjtnant Dane Harrel, USA, har doneret 1000 US dollars til Besættelsesmuseets arbejde.

Foreningen Plan Danmark har doneret 1.445.000 kr til Den Gamle Bys fortsatte arbejde med at bevare de traditionelle håndværk. Dels i form af efteruddannelse af unge håndværkssvende i traditionelle metoder og dels til særlige projekter, hvor gamle håndværksdiscipliner genopdyrkes.

Kulturministeriets Forskningsudvalg har doneret 535.176 kr til Middelalderens vejforløb i Danmark, som er det første studie af de danske vejes forløb og betydning for byerne i middelalderens Danmark – med perspektiv til udlandet og tiden derefter. Projektet gennemføres i regi af Dansk Center for Byhistorie.

Den Gamle By er parthaver i en bevilling fra Velux fondens Museumsprogram til projektet Religion – levende kulturarv. Det er et forsknings- og formidlingsprojekt, som gennemføres i et samarbejde mellem Immigrantmuseet, Dansk Jødisk Museum, ROMU, Aarhus Universitet, Roskilde Universitet og Den Gamle By. Projektet har et samlet budget på 4.874.629 kr, og formålet er at integrere og udvikle religionsfagligheden som en del af de kulturhistoriske museers arbejde i Danmark i dag.

Nordplus under Nordisk Ministerråd har bevilget 70.610 Euro til projektet Increased Learning through social spaces, som Den Gamle By gennemfører i samarbejde med Regionsmuseum Kristianstad, Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik for Sverige og Universitetet i Sørøst-Norge.

Til gennemførelsen af European Museum Academy's konference og prisuddelingsarrangement i Den Gamle By har museet modtaget 249.000 kr fra Julius Christian Gårdbo og Ketty Laura Gårdbos Fond, 100.000 kr fra Kulturstyrelsen, 100.000 kr fra Region Midtjylland samt 50.000 kr i legat fra Furi Appel og Gunnar Niskers Fond.

Arbejdet med dokumentation og webdok af Pære Punk Festivalen i 1978 er støttet af Den Faberske Fond med 50.000 kr og Dansk Musiker Forbund Aarhus med 8.000 kr.

Bodil og Jørgen Munch-Christensens Kulturlegat samt Fabrikant

Albert Nielsens og hustru Anna Nielsens Fond har begge støttet museets nye guidebog Tidsrejse med 50.000 kr.

Den Gamle By har modtaget arv fra Gertrud Rudfeld Rasmussen på 232.000 kr og fra Ruth Gislinge Pedersen på 150.000 kr.

Endelig har Urmuseet modtaget 2.188 kr fra Urmagerforeningen i forbindelse med lukning af foreningen.

Royale besøg

I det forløbne år har Den Gamle By haft flere royale besøg, både officielle og uofficielle.

Den 3. november 2017 var Hendes Majestæt Dronning Sonja af Norge på uofficielt besøg i Den Gamle By, hvor hun så flere af de nye udstillinger, der er kommet til gennem de senere år. Dronningen var ledsaget af Norges ambassadør Aud Kolberg og Erlend Høyersten, museumsdirektør fra AROS.

27. marts 2018 forestod Hendes Majestæt Dronning Margrethe åbningen af udstillingen Fra Dronningens Garderobe. Dronningen talte ved selve åbningen. Bagefter så Dronningen udstillingen og fortalte mange supplerende historier om de enkelte kjoler, hatte mv.

Den 2. juni kiggede Kronprins Frederik uofficielt forbi sammen med en række venner fra Bugatti-klubben, der var med til at kaste glans over en af Den Gamle Bys Fart på-weekender.

Og 4. august var Kronprinsparrets børn prinsesserne Isabella og Josephine samt prinserne Christian og Vincent på besøg i Den Gamle By sammen med et par af deres venner.

Besøg

Den Gamle By har de senere år udviklet sig på mange områder, og det er nok årsagen til at så mange ønsker at besøge museet.

Den 25. oktober 2017 besøgte Den Nationale Tolkemyndighed museet for at høre nærmere om vores erfaringer med tolkning til hørehandicappede og døvblinde.

11. december 2017 besøgte et udvalg under den norske kommunesektors organisation KS Den Gamle By for at studere museets arbejde med tilgængelighed. Såvel den fysiske tilgængelighed for gangbesværede som tilgængelighed for forskellige marginalgrupper, der normalt ikke besøger museer. Herunder var man interesseret i Den Gamle Bys tætte samarbejde med Aarhus Kommune, Aarhus Universitet, handicaporganisationer og specialskoler.

Den Gamle By har også haft besøg af lokale folketingsmedlemmer op under jul, af en stor del af det nyvalgte Aarhus Byråd og af en del af Venstres folketingsgruppe i forbindelse med partiets sommergruppemøde i Aarhus.

Den 1. maj 2018 var Georgiens ambassadør Gigi Gigiadze på besøg på Plakatmuseet sammen med honorær konsul Mariane Bols.

14. maj 2018 var beskæftigelsesminister Troels Lund Poulsen på besøg for at høre om Den Gamle Bys rolle i det rummelige arbejdsmarked, arbejdet med uddannelse af håndværkere samt arbejdet med talentudvikling i et internationalt netværk.

Flere kommer for at høre om Den Gamle Bys arbejde med erindringsformidling for ældre, der er ramt af demens. Således professor Kazuoki Ohara fra Yokohama Universitet i Japan og rektor Anne Martinsen fra Bergen.

Hvert år får Den Gamle By besøg af kursister fra det engelske talentkursus for museumsfolk Museums and Resilient Leadership. I år således Linn Robinson fra Stockport Museum, Hannah Steggle fra Cromford Mill og Lucy Hockley fra Weald and Downland Museum.

Den 17. maj besøgte lærerstaben ved historiefaget på Aarhus Universitet Den Gamle By som et led i det mangeårige samarbejde, som universitetet og museet har haft omkring Dansk Center for Byhistorie.

Dansk Center for Byhistorie har løbende besøg af udenlandske forskere. I år således fra Norges Tekniske-Naturvitenskapelige Universitet i Trondheim, fra Europäische Hansemuseum i Lübeck og fra Arbejderbevægelsens Arkiv og Bibliotek i Oslo.

Sidste års besøg af en delegation fra Changzhou i Kina blev i år fulgt op af endnu et besøg 7. juni, hvor der blev indgået en aftale om samarbejde; se nærmere side 18.

Endelig kommer løbende mange kolleger fra open-air museer over hele verden på studiebesøg. Således har to grupper fra Zapateri Nepraji Museum i Ungarn besøgt Den Gamle By for at hente inspiration til det kæmpestore udbygningsprojekt, museet i Szentendre nu har igangsat med et afsnit om de ungarske mindretal i Transsylvanien. Og fra Sovereign Hill i Australien var teknisk chef Chris Hutton på 14 dages udveksling i Den Gamle By.

Netværk og studierejser

Den Gamle By har tæt kontakt til mange museer. De vigtigste er

Beamish og Black Country Living Museum i England, Skansen og Jamtli i Sverige, Nederlands Openluchtmuseum i Holland og Norsk Folkemuseum i Norge, Bokrijk i Belgien, Zapatéri Néprajzi Múzeum (også kaldet Skanzen) i Ungarn samt Sovereign Hill i Australien.

Vi deltager også løbende i vigtige netværk som Association of European Open Air Museums, Nordisk FRI, Organisationen Danske Museer (ODM) og Nordisk Museumsforbund.

Udviklingen i Den Gamle By drives af mange mennesker med forskellige kompetencer, og det er vigtigt, at så mange som muligt får mulighed for at blive inspireret. Derfor har vi med mellemrum taget på personalestudietur til spændende museer rundt om i Europa. For fire år siden gik turen til Belgien, og i år gik den til Stockholm. I to omgange var i alt lidt mere end hundrede medarbejdere fra Den Gamle By i Stockholm, hvor vi kom bag facaden eller besøgte følgende spændende steder: Skansen, Vasa Museet, ABBA Museet, Nordiska Museet og Junibacken.

Lederen af Dansk Plakatmuseum, Elsebeth Aasted Schanz, og akademisk medarbejder, Line Fogh Sørensen, var i dagene 16.-19. april 2018 i Helsinki og Lahti i Finland med det formål af se opbevarings- og udstillingsforholdene for plakatsamlingen i Lahti samt afholde et miniseminar om Dansk Plakatmuseums udstillingspraksis.

I forbindelse med planlægningen af det nye Besættelsesmuseum har hele projektgruppen i dagene 17.-21. april 2018 besøgt følgende museer: Bokrijk og Kazerne Dossin i Belgien, Airborne Museum Hartenstein, Søfartsmuseet, Verzets Museum og Anne Franks hus i Holland samt Varusschlacht Museum i Tyskland.

Den Gamle Bys chefgruppe var i dagene 12.-15. september 2018 i Holland, hvor de besøgte Nederlands Openluchtmuseum i Arnhem og Zuiderzeemuseum i Enkhuizen.

Internationale konferencer

Den Gamle By har i år været vært for tre internationale konferencer.

”Museums as social spaces and arenas for participations” var temaet for den konference, der 28. november 2017 blev afholdt i Helsingør Theater i Den Gamle By med indlæg fra blandt andet de amerikanske museumsforskere John H. Falk og Lynn D. Dierking. Tekstilkonservering var emnet for et seminar den 10. september 2018. Hovedtaleren var Kristin Phillips fra ArtLab Australia. Og i dagene 20.-23. september 2018 dannede Den Gamle By rammen om European Museum Academy’s årlige konference. Se nærmere herom side 18.

Den Gamle By rummer mange kompetencer og specialer, som løbende udbygges ved møder og konferencer i ind- og udland. Her skal blot nævnes de internationale konferencer og seminarer, hvor Den Gamle Bys medarbejdere har bidraget med indlæg.

I dagene 25.-30. september 2017 deltog museumsinspektør Tove Engelhardt Mathiassen i CIETA-konferencen på Eremitage Museet i Sankt Petersborg i Rusland med indlægget, Her Majesty The Queen's Reuse of Clothing.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt holdt workshop om konceptplaner i forbindelse med udstillinger på Regionsmuseet Kristianstad i Sverige 19. december 2017.

1. februar 2018 holdt afdelingsleder i undervisningsafdelingen, Marianne Bager, foredrag og workshop på Malmö Museer om Dilemmabaseret metode på kulturinstitutioner.

Den 21. maj 2018 holdt overinspektør Martin Brandt Djupdræt forelæsning på Ctěnice Castle i Prag om museet som socialt rum ved seminaret Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci (Aktuelle tendenser i museets præsentation og uddannelse). Seminaret var arrangeret af det tjekkiske museumsforbund. Og 22. maj 2018 holdt Martin Brandt Djupdræt forelæsning om udstillingen Aarhus Fortæller og museet som socialt rum på museologistudiet ved Masaryk Universitetet i Brno i Tjekkiet.

Lektor Mikkel Thelle fra Dansk Center for Byhistorie holdt 4. juni 2018 indlægget Mapping the Modern City på Nordic Local History Symposium, Helsinki Universitet i Finland.

Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard og kommunikationsschef Gorm Ruge var 13.-14. juni 2018 i Östersund i Sverige for at deltage i et nyt internationalt udviklingsprogram for ansatte på museerne Beamish, Black Country Living Museum, Jamtli, Skansen og Den Gamle By. Se nærmere herom side 16.

Post.doc. Kasper H. Andersen fra Dansk Center for Byhistorie holdt 2. juli 2018 indlægget Urban Vernacular Literacy in Denmark before 1400: A Marker of Ethnicity? på International Medieval Congress på University of Leeds i England.

Leder af det levende museum Henning Lindberg har i 2018 afholdt otte foredrag om Erindringsformidlingen forskellige steder i Danmark og har ligeledes deltaget i Nordisk Museumsforbunds konference i Helsingfors 30. august-1. september 2018 med temaet Var går Gränsen? Utmaningar i nordisk museologi.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt deltog i Kulturarvspedagogisk seminarium ved Malmø Universitet 10. september 2018 og

holdt et oplæg om forskningsbaserede udstillinger.

Leder af Bevaringsafdelingen Karen Woer deltog i dagene 10.-14. september 2018 i konferencen IIC 26th Biennial Congress – Preventive Conservation, the State of the Art i Torino, hvor hun præsenterede sin poster om arbejdet med at planlægge et nyt fællesmagasin i Aarhus.

I Estland fortalte museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard 24.-25. september 2018 om tilblivelsen af de moderne kvarterer i Den Gamle By på Narva Museum Festival, som er arrangeret af Estonian Museum Association.

Afdelingsleder i undervisningsafdelingen, Marianne Bager, deltog 3.-5. oktober 2018 i LLOAM-konferencen for museumsformidlere i det europæiske netværk af Open Air Museums med en præsentation af projekterne Dilemmabaseret Formidling og Inklusion – Viden og oplevelser for alle. Konferencen foregik på Nederlands Openluchtmuseum i Arnhem.

Forskning, publikationer og debatindlæg

Andersen, Kasper H.: Samsø og Aarhus bispestol. I Borgene på Samsø: En arkæologisk jagt på historien bag øens fem middelalderborge, red. Vivian Etting, Syddansk Universitetsforlag 2018, side 43-53.

Andersen, Kasper H.: Mourids Nielsen Gyldenstjernes besøg på Samsø 1494. I Borgene på Samsø: En arkæologisk jagt på historien bag øens fem middelalderborge, red. Vivian Etting, Syddansk Universitetsforlag 2018, side 40.

Andersen, Kasper H.: Danerne og Ravenna. Skalk 1/2018, side 11-16.

Andersen, Kasper H.: Norditalien rummer ny information om danernes oprindelse, artikel på Videnskab.dk.

Andersen, Kasper H.: Kun af navn de franskes dronning. Ingeborg-sagen i nyt lys. I Dronningemagt i middelalderen. Festskrift til Anders Bøgh, red. Jeppe Büchert Netterstrøm og Kasper H. Andersen, Aarhus Universitetsforlag 2018, side 165-212.

Andersen, Kasper H. og Jeppe Büchert Netterstrøm: Forord, indledning og redaktion af Dronningemagt i middelalderen. Festskrift til Anders Bøgh, Aarhus Universitetsforlag 2018, side 13-50.

Andersen, Kasper H.: Forbrugets Kulturhistorie. I Butik, by og forbruger efter 1660, red. Kristoffer Jensen og Mikkel Thelle, Aarhus Universitetsforlag 2017. 294 sider.

Andersen, Kasper H. og Mads Kähler Holst: Bygningsspor og graven

- under Jelling Kirke. Artikel på danmarkshistorien.dk, 2017.
- Boding-Jensen, Kitt: Afsnittene om Familien og Arbejdspladserne i bogen Aarhus i årtier. Aarhusianernes historie fortalt i billeder. 1970'erne, red. Søren Bitsch Christensen, 2018, side 181-235 og 237-278
- Dassen, van Anki, Allan Leth Frandsen og Lisbeth Skjernov: Frivillighedens historie i Den Gamle By, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 30-39.
- Dassen, Anki van: Portrætter af Den Gamle Bys frivillige, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 40-47.
- Djupdræt, Martin Brandt: Historiebevidsthed hos demente. Erindringsforløb, velvære og identitetsdannelse på museer. Kulturstudier 1/2018, side 29-61.
- Djupdræt, Martin Brandt, Linda Andersen Fog, Lotte Kofod, Henning Lindberg, Tove Engelhardt Mathiassen og Agnete Amlund Rasmussen: Part 4: Courses for professional care staff, i Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, red. Anna Hansen. Jamtli Förlag, Östersund, 2017, side 41-49.
- Djupdræt, Martin Brandt og Henning Lindberg: Forskning viser, at erindringsformidling virker, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 83-87.
- Fog, Linda Andersen, Martin Brandt Djupdræt, Lotte Kofod, Henning Lindberg, Tove Engelhardt Mathiassen og Agnete Amlund Rasmussen: Part 4: Courses for professional care staff, i Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, red. Anna Hansen. Jamtli Förlag, Östersund, 2017, side 41-49.
- Hoff, Annette: Den Danske Vinhistorie, 2018, Nydelsesmidlernes Danmarkshistorie bind 4, 416 sider.
- Kofod, Lotte, Martin Brandt Djupdræt, Linda Andersen Fog, Henning Lindberg, Tove Engelhardt Mathiassen og Agnete Amlund Rasmussen: Part 4: Courses for professional care staff, i Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, red. Anna Hansen. Jamtli Förlag, Östersund, 2017, side 41-49.
- Laursen, Anneken Appel med flere: Nu er vi en del af Danmarkshistorien, et eksempel på samskabelse mellem borgere og museum. Nordisk Museologi 2017-2, side 70-87.
- Laursen, Anneken Appel: Afsnittene om Byen og Årtiets ansigter, i bogen Aarhus i årtier. Århusianernes historie fortalt i billeder.

- 1970'erne, red. Søren Bitsch Christensen, 2018, side 65-116, 323-368.
- Lindberg, Henning og Martin Brandt Djupdræt: Forskning viser, at erindringsformidling virker i Den Gamle Bys årbog 2018, side 83-87.
- Lindberg, Henning, Martin Brandt Djupdræt, Linda Andersen Fog, Lotte Kofod, Tove Engelhardt Mathiassen og Agnete Amlund Rasmussen: Part 4: Courses for professional care staff, i Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, red. Anna Hansen. Jamtli Förlag, Östersund, 2017, side 41-49.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Den Gamle By. From houses scattered in a park to an urban setting with gardens. Bulletin för trädgårds-historisk forskning 30/2017, side 17-21.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Dragtjournalens favorit #16, Dronningens Rømdragt. Dragtjournalen, red. Kirsten Rykind-Eriksen og Camilla Luise Dahl, årgang 12, nr. 16, side 132-138 via www.dragt.dk/dragtjournalen.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Kongelig kreativitet og royalt re-design, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 49-61.
- Mathiassen, Tove Engelhardt, Martin Brandt Djupdræt, Linda Andersen Fog, Lotte Kofod, Henning Lindberg og Agnete Amlund Rasmussen: Part 4: Courses for professional care staff, i Reminiscence in open air museums. Results from the Erasmus+ project Active Ageing and Heritage in Adult Learning, red. Anna Hansen. Jamtli Förlag, Östersund, 2017, side 41-49.
- Pallesen, Merete, Elsebeth Aasted Schanz, Line Fogh Sørensen og Thomas Bloch Ravn: Tidsrejse. Guidebog til Den Gamle By på dansk, engelsk og tysk, 2018, 148 sider.
- Ravn, Thomas Bloch: Et godt museum handler om "mig" – og noget, der er større. Kronik i Berlingske 6. januar 2018.
- Ravn, Thomas Bloch: Aarhus er Aarhus – med tre bankende hjerter. Indlæg i kronikserien Hvordan ser Aarhus ud om 20 år? JP Aarhus 22. april 2018.
- Ravn, Thomas Bloch og Mads K. Holst: Skal vi tilbage til enevælden, Mette Bock? Kronik i Berlingske 9. september 2018.
- Ravn, Thomas Bloch: Openluchtmusea. Over en voor mensen. I Bokrijk – vandaag, gisteren, en morgen, red. Hilde Schoefs, 2018, side 14-20.
- Ravn, Thomas Bloch, Elsebeth Aasted Schanz, Line Fogh Sørensen og Merete Pallesen: Tidsrejse. Guidebog til Den Gamle By på dansk, engelsk og tysk, 2018, 148 sider.

- Ravn, Thomas Bloch: Årets gang og planer for fremtiden, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 9-29.
- Schanz, Elsebeth Aasted: 1968. Plakater fra et oprør, 48 sider.
- Schanz, Elsebeth Aasted, Thomas Bloch Ravn, Line Fogh Sørensen og Merete Pallesen: Tidsrejse. Guidebog til Den Gamle By på dansk, engelsk og tysk, 2018, 148 sider.
- Sørensen, Line Fogh: Under regnbuen. Danske LGBT-plakater i 70 år, 48 sider.
- Sørensen, Line Fogh: Under regnbuen. Danske LGBT-plakater i 70 år. Danske Museer 1/2018, side 22-27.
- Sørensen, Line Fogh: "Vi er her, og vi bliver her!" Dansk LGBT-historie i 70 år, i Den Gamle Bys årbog 2018, side 63-73.
- Sørensen, Line Fogh, Elsebeth Aasted Schanz, Thomas Bloch Ravn, og Merete Pallesen: Tidsrejse. Guidebog til Den Gamle By på dansk, engelsk og tysk, 2018, 148 sider.
- Thelle, Mikkel: The Meat City: Urban space and provision in industrial Copenhagen, 1880-1914, i Urban History 2017, side 233-253.
- Thelle, Mikkel: Mobilities and Representations: A Conversation with Peter Merriman, Colin Divall, Sunny Stalter-Pace, and Tim Cresswell, i Mobility in History 8/2017, side 5-18.
- Thelle, Mikkel og Gergely Baics: Introduction: meat and the nineteenth-century city, i Urban History 2017, side 184-192.
- Thelle, Mikkel og Henrik Mølgaard Frandsen: Soft Space - byregioner, business regions og megaregioner: - et blik på udviklingen af det uformelle planlægningsrum i Danmark siden 1990, i Fabrik og Bolig 2017, side 22-41.
- Thelle, Mikkel og Kristoffer Jensen: Indledning. I Forbrugets Kulturhistorie. Butik, by og forbruger efter 1660, red. Kasper H. Andersen, Kristoffer Jensen og Mikkel Thelle, Aarhus Universitetsforlag, 2017, side 9-26.
- Thelle, Mikkel, Morten Nielsen, Louise Fabian m.fl.: URO Lab Report #3: Governance, Urban Youth & Transformations : City planning, oppositional voices and spatial claims in the Braamfontein district, Johannesburg, Aarhus Universitet 2017, 41 sider.
- Thelle, Mikkel, Morten Nielsen, Louise Fabian m.fl.: URO Lab Report #4: Occupying Urban Seams: Homelessness, community activism and culture & catastrophe profiteering in New Orleans, Aarhus Universitet 2017, 32 sider.
- Woer, Karen.: Establishing New Museum Storage for Eight Cultural Institutions in Aarhus, Denmark I Studies in Conservation, Issue Sup. 1, 63/2018 side 441-444.

Den Gamle Bys blogs

Andersen, Berit Guldmann: 2 blogindlæg
Djupdræt, Martin Brandt: 2 blogindlæg
Ingvordsen, Jens: 16 blogindlæg
Larsen, Anneken Appel: 1 blogindlæg
Larsen, Lorents: 2 blogindlæg
Mathiassen, Tove Engelhardt: 5 blogindlæg
Pahuus, Malene Tranberg: 1 blogindlæg
Pedersen, Johannes Bentgson: 2 blogindlæg
Pedersen, Maria Juul: 1 blogindlæg
Rasmussen, Christian: 1 blogindlæg
Rasmussen, Søren Tange: 2 blogindlæg
Ravn, Thomas Bloch: 5 blogindlæg
Røn, Gitte Kidmose: 3 blogindlæg
Sethia, Nynne Raunsgaard: 2 blogindlæg
Steffensen, Astrid: 1 blogindlæg
True, Simon: 5 blogindlæg
Wittmann, Erik: 1 blogindlæg

Hverv

Den Gamle Bys personale er medlem af mange bestyrelser, ligesom mange også indgår i universiteternes censorkorps. Nedenfor nævnes nogle af de væsentligste sammenhænge.

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn er formand for bestyrelsen af Dansk Center for Byhistorie og endvidere bestyrelsesmedlem i Enigma – museum for post, tele og kommunikation, Museum Ovaraci samt Clay – Keramikmuseum Danmark. Thomas Bloch Ravn er ligeledes demensambassadør i Aarhus og sidder i følgegruppen omkring bogserien 100 Danmarkshistorier, ligesom han deltager i advisory boards for VisitAarhus, Viborg Museum og Grundfos Museum.

Programchef Berit Guldmann Andersen er medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Århus Stift.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt er medlem af bestyrelsen for Aarhus Sommeropera og censor i museologi ved Aarhus Universitet.

Seniorforsker, dr.phil. Annette Hoff er medlem af Det Danske Gastronomiske Akademi.

Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard er medlem af censorkorpset for historie.

Museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz er censor ved Institut for Æstetiske Fag, afdelingen for Dramaturgi på Aarhus Universitet og ved Institut for Kunsthistorie og Teatervidenskab på Københavns Universitet. Online jurymedlem i organisationen Poster for Tomorrow (Paris) med vurdering og udvælgelse af plakater til konkurrence og udstilling. Medlem af The V&A Posters Network, London.

Museumsinspektør Tove Engelhardt Mathiassen er projektleder på tekstilnet.dk, en digital ordbog over dragt- og tekstiludtryk. Hun er medlem af The Advisory Board for Magasin du Nord Museum. Endvidere er hun ambassadør for The Attingham Society.

Museumsinspektør Kitt Boding-Jensen er medlem af bestyrelsen for Landsforeningen til Bevaring af film og fotos og medlem af bestyrelsen for Galleri Image.

Museumsinspektør Lisbeth Skjernov er medlem af bestyrelsen for Dansk Komité for Byhistorie.

Museumsinspektør Anneken Appel Laursen er medlem af Kulturmiljørådet for Aarhus Kommune og medlem af censorkorpset for historie.

Afdelingsleder for det levende museum, Henning Lindberg, er formand for Nordisk Museumsforbund/Danmark.

Leder af bevaringsafdelingen, Karen Woer, er styregruppemedlem og kasserer for Dragt- og tekstilnetværket, en emnegruppe under ODM.

Centerleder ved Dansk Center for Byhistorie, Mikkel Thelle, er medlem af bestyrelsen for International committee of the European Association of Urban History.

Post.doc. Kasper H. Andersen er faglig leder af Research Network of Urban Literacy in Scandinavia cirka 800-1500 samt medlem af Det Videnskabelige Råd for Tidsskriftet Temp, Aarhus Universitet.

Den Gamle Bys bestyrelse

Formand for Den Gamle Bys bestyrelse er direktør Peter Kjær, som sammen med næstformand, fhv. dekan, dr.phil. Bodil Due, Aarhus Universitet, og administrerende direktør Thomas Jensen udgør museets forretningsudvalg.

Derudover består bestyrelsen af formand for LO-Aarhus Ole V. Christiansen, formand for Aarhus Haandværkerforening malermester Søren Dyhr, folketingsmedlem Bertel Haarder, udpeget af Aarhus Byråd, formand for kommunekontaktrådet i Region Midtjylland borgmester Torben Hansen, formand for regionsrådet i Region Midt-

jylland Anders Kühnau, formand for Socialdemokraterne i Aarhus Morten Pless, udpeget af Aarhus Byråd, formand for Erhverv Aarhus direktør Terje Vammen samt afdelingsleder for det levende museum Henning Lindberg, som er repræsentant for Den Gamle Bys personale.

Personale

Museumsdirektør er mag.art. Thomas Bloch Ravn. Han leder Den Gamle By sammen med en chefgruppe bestående af vicedirektør cand.phil. Allan Leth Frandsen, administrationschef Henning Kjærgaard, bygningschef, arkitekt maa Niels Meyer, overinspektør cand. mag. Martin Brandt Djupdræt, programchef cand.mag. Berit Guldmann Andersen, service- og teknikchef Rasmus Kjellerup Lassen, restaurationschef Lis la Cour Fisker samt personalechef cand.mag. Mette Dimes Høeberg og kommunikationschef journalist Gorm Ruge.

Herudover refererer følgende til direktøren: direktionssekretær Pernille Bruun, seniorforsker dr.phil. Annette Hoff samt leder af Dansk Center for Byhistorie, lektor ph.d. Mikkel Thelle. Ud over centerlederen består Dansk Center for Byhistorie af post.doc. ph.d. Kasper H. Andersen samt et mindre antal projektansatte og praktikanter.

Vicedirektør cand.phil. Allan Leth Frandsen leder Den Gamle Bys sekretariat for museets store projekter. Projektkoordinator er museumsinspektør cand.mag. Anna Wowk Vestergaard. Derudover er tilknyttet museumsinspektør cand.mag. Erik Nellemann Nielsen samt projektmedarbejderne cand.mag. Mette Ernst Andersen og cand. mag. Peter Bjerrum. Endelig er der til afdelingen tilknyttet museumsassistenterne Rikke Hartmann Andreasen, Dorte Telling Madsen og Trine Vindevoghel.

Administrationschef Henning Kjærgaard er ansvarlig for økonomi og IT. Økonomifunktionen består af bogholder Aase Back Kjeldsen, økonomisekretær Marianne Skov Vitved, bogholderiassistenterne Merete T. Lantz, Lene Frederiksen, Dorthe J. Andersen, Kirsten Woetmann, Sussi Lindgren Løth og Jeanette Lauritzen, projektøkonomiassistent Anne Grethe Holm Nielsen og kontorassistenterne Jane Brahe og Esther Kruse Due Holm.

Den Gamle Bys IT- og sikringsafdeling ledes af tekniker Ole Bojesen. I afdelingen er ansat Jesper Langberg Olesen, Christoffer Rasmussen, Jann Pedersen, Henriette Bendtsen, Tommy Sørensen Møller og Ludvig K. Egtved.

Personalechef Mette Dimes Høeberg er ansvarlig for personalefunktionen og assisteres af en studerende.

Kommunikationschef Gorm Ruge er ansvarlig for kommunikation og marketing. Kommunikationsafdelingen består af presseansvarlig Merete Pallesen (frem til 15. oktober), grafiker Rikke Gormsen og assistenterne Anne Fuglsang, Kamma Mogensen og Gitte Hougaard. Den 1. oktober 2018 tiltrådte marketingansvarlig Søren Honore, og den 15. oktober 2018 tiltrådte kommunikationskonsulent Jakob Worm Bisfort.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt har ansvaret for Den Gamle Bys samlinger, formidling, bevaring og bibliotek samt undervisningsafdeling, det levende museum og skræddersal. Med referencetil overinspektøren er ansat museumsinspektørerne cand.mag. Kitt Boding-Jensen, cand.mag. Jens Ingvordsen, cand.mag. Connie Jantzen, cand.mag. Anneken Appel Laursen, cand.phil. Tove Engelhardt Mathiassen, cand.mag. Christian Rasmussen, cand.mag. Søren Tange Rasmussen, ph.d. Elsebeth Aasted Schanz og cand.mag. Lisbeth Skjernov. Derudover er i afdelingen ansat registrator Ove Hove samt museumsassistenterne Jane Maj-Britt Brügger, Lorents Larsen, Mette Kvarning, Jette Munk, Lone Engelbrecht og Bodil Brunsgaard Nielsen og arkivmedarbejder Lars Mark Jensen. I løbet af året har en række studerende også være tilknyttet afdelingen i forbindelse med praktikophold og særlige opgaver.

Som leder af Dansk Plakatumuseum har Elsebeth Aasted Schanz i sin stab akademisk medarbejder Line Fogh Sørensen og museumsassistenterne Pierre Briand, Sanne Staal Guldholt og Thomas Næser.

Som leder af Besættelsesmusset er Søren Tange Rasmussen ansvarlig for de videnskabelige medarbejdere Simon True og Maria Juul Pedersen samt en større gruppe frivillige og timelønnede medarbejdere.

Anne-Grete Roed Jensen er Den Gamle Bys bibliotekar og har samtidig ansvaret for Klub Den Gamle By.

Bevaringsafdelingen ledes af cand.scient.cons. Karen Woer. Afdelingen består derudover af cand.scient.cons. Nynne Raunsgaard Sethia, grafisk konserveringstekniker Ole Hertzum, møbelkonservator Torsten Meinert Johnsen, malerikonserveringstekniker Naja Hølvig Mikkelsen, kulturhistorisk konserveringstekniker Gitte Sørig Thomsen, bach.scient.cons. Thea Kaas Holm, konserveringsassistent Kari Helene Berg og magasinmedarbejder Anker Østergård Kristensen.

Lærer PD Henning Lindberg er leder af det levende museum, og Den Gamle Bys undervisningsafdeling ledes af lærer PD Marianne

Bager. Til de to afdelinger er knyttet projekt- og frivilligkoordinator cand.mag. Anki van Dassen, skuespiller Mikkel Stubbe Teglbjærg og museumsassistenterne Jens Kristian Boll, Lotte Kofod, Linda Andersen Fog og Birgitte Damkjær samt assistent Bodil Hansen. Endvidere produktionskoordinator Lone Rønn Engelbrecht, der også fungerer som leder af skræddersalen. Skræddersalen består derudover af museumsassistenterne Connie Hoffmann, Ulla Hansen, Birgit Vestbo Lund, Heidi Braad Hansen (barselsorlov), Una Hylleberg Ejby, Anna Storck Birkholm Falshøj (barselsvikar), Gitte Bartholin Møller og Kirsten Louise Themsen. Det levende museum og undervisningsafdelingen suppleres endvidere af et større antal timelønnede medarbejdere.

Bygningschef Niels Meyer har ansvaret for museets tegnestue, håndværkere og udstillingsafdeling. På Den Gamle Bys tegnestue er ansat arkitekt maa Jonas Rump Nielsen, arkitekt maa Susanne Mikkelsen, bygningsarkæolog cand.mag. Erik Bjerre Fisker, bygningskonstruktørerne Martin Sommer, Tina Holst Juhl og Jenni Rasmussen, museumsassistent Solveig Kirstine Kristensen og byggetekniker René Duhn Gotthardsen Scarpa.

Museets udstillingsafdeling ledes af scenograf og møbelsnedker Tine Scharling Thomsen. Ansatte er udstillingsteknikerne Kurt Edelhardt Eriksen, Mikkel Bødker Lüders, Flemming Enevoldsen, Jonas Kongsbach, Niels Damsgaard-Sørensen og Jørgen Reinhold, udstillingstekniker og skiltemaler Lars Ørbæk Laursen, grafikerne Frank Pedersen, Henrik Nøhr Mikkelsen og Charlotte Tommerup Clausen samt museumsassistent Karen Margrethe Jensen.

Malerafdelingen ledes af formand Torsten Lykke Nielsen. I afdelingen er ansat malersvendene Ditte Marie Skjødt, Dorthe Kristensen, Anton Bo Stefansen og Kasper Nørgaard Porsing samt malerlærling Michelle Sanderson.

Murerafdelingen ledes af murerformand Hans Bendix Weiss, og han har i afdelingen ansat murersvendene Bjarne Andersen, Carl-Henrik Vammen, Erik Hansen, Lars Fabricius, Henrik Dalgaard Nielsen og Henrik Olm Jakobsen samt murerarbejdsmændene Kaare Laursen og Niels Kure Jensen. Derudover brolægger John Nielsen og murerlærling Martin Peitersen.

Tømrerafdelingen ledes af formand Ejvind Maltesen. I afdelingen er ansat svendene Christina Veinholt Jensen, Lasse Ebbe Ebbesen, Rasmus Vinther, Thomas Bordal, Tommy Ravnsbæk og Christian Rønne Larsen. Derudover lærling Jules Mathias Elling.

Smedeafdelingen koordineres af museumssmed Johannes

Bengtson Pedersen. Afdelingen består endvidere af smedene Bjarne Maj, Jørn Brøndberg og blikkenslager Thomas Skødeberg Vedel.

Programafdelingen ledes af programchef Berit Guldmann Andersen, som har ansvaret for Den Gamle Bys programaktiviteter, butikker samt billetsalg og reception. Programansvarlig er Lisa Duus Nielsen og flere timelønnede afviklere.

Billetsalg og reception ledes af afdelingsleder Allan Arve Vesterbæk. I afdelingen er ansat Frederik Veis, Jytte Hansen, Isabella Jensen samt Annette Eskildsen. Derudover er beskæftiget et større antal timelønnede medarbejdere til billetsalg og publikumsfunktioner.

Butiksafdelingen ledes af butiksleder Klaus Koldsgaard. Derudover er ansat indkøber Bente Snedker, lagermedhjælper Hanne Philippon Christensen, butiksassistenten Jeanette Andersen og Thomas Skovhøj samt butiksmhjælper Karen Holst Rasmussen. Personalet i museets butikker udgøres i øvrigt af et større antal timelønnede medarbejdere.

Service- og teknikchef Rasmus Kjellerup Lassen er leder af teknisk afdeling samt gartnerafdelingen, rengøringsafdelingen og serviceafdelingen. Teknisk afdeling består af elektriker Svend Lassen, elinstallatør Emil Leth Valeur, ventilationstekniker Henrik Bavnild Jensen og maskinmester Jens Jagd Jeppesen.

I gartnerafdelingen er Gitte Kidmose Røn gartnerformand, og souschef er Mikkel Thoft Madsen. Afdelingen består i øvrigt af gartnermedhjælperne Frank Kristensen og Asger Koller Mønster, assistent Laurits Nørgaard Petersen og gartnerleverne Astrid Steffensen og Malene Tranberg Pahuus.

Rengøringsafdelingen består af rengøringskoordinator Jane Heiborg Johansen og rengøringsassistenterne Anders Jensen, Birgit Solborg Bendtsen, Charlotte Lauring Nielsen, Ejvin Jæger Iversen, Hans Henrik Martensen, Karsten Nielsen, Kim Pappe Andersen, Lene Dalgaard, Bettina Guldager Andersen, Brita Pedersen, Gitte Bjerring Brandstrup, Grethe Dalmoose Nielsen, Liselotte Petersen, Søren Rasmussen og Thue Lind Steffensen. Rengøringsafdelingen suppleres i højsæsonerne med timelønnede medarbejdere.

Serviceafdelingen består af servicekoordinator Helle Vester Jensen og servicevagterne Per Hoffmann Jensen, Jan Olsen, Allan Johansen og Søren Laurvig. Derudover er ansat serviceassistenterne Dan Christensen, Rene Christensen, Brian Hansen, Tommy Nielsen og Per Ammitzbøl Sørensen.

Museets restaurationsområde ledes af restaurationschef Lis la Cour Fisker. Hun har en fast stab af bagere, kokke, serveringsperso-

nale og arrangementsmedarbejdere med sig på holdet.

Køkkenchef er Anders Fisker, og i afdelingen er ansat kokkene Johannes Kier-Hansen, Anne Kathrine Gundestrup, Carol H. Dixon og Martin Tranekær Bøgsted samt kokkeelev Lukas Løvbjerg.

I bageriet er ansat bagerne Lars Jensen og Helle Skovbjerg samt konditor Kent Njoroge Berthelsen. I Konditoriet Café Bonnich er ansat salgsassistent Leonora Dorthea Würtz, mens Anne Kathrine Vindvad Kristensen er serveringsansvarlig i Simonsens Have.

Selskabsarrangementer varetages af bookingansvarlig Anja Munk Lundquist (barselsorlov) og Louise Nielsen (barselsvikar) og bookingassistent Gry Ekenberg. Arrangementsansvarlig Lehna Per-tou koordinerer alle arrangementer i samarbejde med restaurationskoordinator Rikke Pedersen og restaurationsassistent Tina Jønsson. Restaurationsområdet suppleres af et stort antal timelønnede medarbejdere.

Sidst, men ikke mindst bør nævnes museets cirka 275 frivillige, der er fordelt på mange afdelinger, hvor de med ildhu og viden løser opgaver, museet ellers ikke ville kunne løfte. Staben af frivillige består blandt andet af et bryggerlav, et radiolav, et knallertlav, et telefonlav, et værtshuslav, et slægtsforskerlav, et slagterlav, et træhåndværkslav, et dokumentationslav for boligområdet i Gjellerup, en gruppe børneaktører, Besættelsesmuseets frivillige samt en række individuelle frivillige, der formidler de historiske huse, værksteder, butikker og konditoriet samt hjælper med registrering, undersøgelser, klargøring af genstande, praktiske gøremål og produktion af beklædningsdele til museets aktører.

Sponsorer

Hovedsponsor

Jyllands-Posten
Grøndalsvej 3
8260 Viby J

Arrangementssponsorer

A. Enggaard A/S
Ceresbyen 64
8000 Aarhus C

Carlsberg Danmark A/S
Vesterfælledvej 6
1750 København V

Danske Bank
Kannikegade 4-6
8000 Aarhus C

STARK Aarhus
Daugbjergvej 17
8000 Aarhus C

Produktsponsorer

A.C. Perchs Thehandel
Volden 3
8000 Aarhus C

Te

Brille Galleriet
Rosensgade 16
8000 Aarhus C

Glas til historiske briller

Carlo Gavazzi Handel A/S Over Hadstenvej 40 8370 Hadsten	Dupline-komponenter til intelligente bygnings- installationer
Compell Sønderskovvej 7 8520 Lystrup	Online forretningsudvikling
KEN Storkøkken A/S Runetoften 15-17 8210 Aarhus V	Køkkeninventar/service
Peter Larsen Kaffe A/S Ærøvej 15-17 8800 Viborg	Kaffe
PostNord Hedegaardsvej 88 2300 København S	Posthusets drift
Primagaz Danmark A/S Sandvadsvej 11 4600 Køge	Gas
Rambøll Danmark A/S Olof Palmes Allé 22 8200 Aarhus N	3D opmåling/scanning
Siemens A/S Building Technologies Bredskifte Allé 15 8210 Aarhus V	Installation, servicering og vedligeholdelse af Den Gamle Bys sikringssystemer
Steff-Houlberg TULIP FOOD COMPANY A/S Tulipvej 1 8940 Randers SV	Udlån af pølsevogn
VOLA A/S Lunavej 2 8700 Horsens	VOLA produkter

World Translation A/S
True Møllevej 5
8381 Tilst

Oversættelser

Hussponsorer

BDO Statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Aalborggården,
Stenhuset

BDO Statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Sadelmagerens Hus

BioMar Group A/S
Værkmestergade 25, 6.
8000 Aarhus C

Købmandsgården 1864

Boghandlerforeningen
Børsen
1217 København K

Boghandlen

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Helsingør Theater

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Møntmestergården

Danske Guldsmede og Urmagere
Frederiksholms Kanal 30 5A, 1. Sal
1220 København K

Guld-, sølv- og ursamlingerne

EL:CON GRUPPEN A/S
Ryhavevej 50
8210 Aarhus V

Svendborghuset

Forskningsfondens Ejendomsselskab A/S Finlandsgade 14 8200 Aarhus N	Apoteket
Gorrissen Federspiel Silkeborgvej 2 8000 Aarhus C	Hobrohuset
GRUNDFOS Holding A/S Poul Due Jensens Vej 7 8850 Bjerringbro	Vandmøllen
Lantmännen Unibake Holding A/S Oensvej 28 8700 Horsens	Bagerbutik
Meyerdonation Stokagervej 23 8240 Risskov	Randershuset
OK a.m.b.a. Åhave Park Vej 11 8260 Viby J	Sønderborghuset, Havbogade 29
SCANDINAVIAN TOBACCO GROUP'S GAVEFOND Sankt Annæ Plads 13, st. th. 1250 København K	Tobaksspinderiet og tobaksladen
Spar Nord Fonden Østeraa 12 9000 Aalborg	Aalborggården, Grotumfløjen
STARK Aarhus Daugbjergvej 17 8000 Aarhus C	Aarhus Mølle, kostald og hestestald
STARK Aarhus Daugbjergvej 17 8000 Aarhus C	Teglværksladen

Steff-Houlberg TULIP FOOD COMPANY A/S Tulipvej 1 8940 Randers SV	Musiktribunen ved Traktørstedet
Stibo A/S Axel Kiers Vej 11 8270 Højbjerg	Bogtrykkeriet
Aarhus Brandkorpsforening Ny Munkegade 15 8000 Aarhus C	Sprøjtehuset
Aarhus Oliefabriks Fond for almene Formål Tomsagervej 2 8230 Åbyhøj	Stampemøllen
Aarhus og Omegns Biavlerforening Knudevejen 20, Edslev 8362 Hørning	Bistaderne
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Hack Kampmanns Plads 2, Dokk1 8000 Aarhus C	Haderslevhusene
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Hack Kampmanns Plads 2, Dokk1 8000 Aarhus C	Lille Rosengaarden
Aarhus Stiftstidendes Fond Hans Broges Gade 2 8100 Aarhus C	Borgmestergaarden

